

AVRASYA

DÜNYASI

EURASIAN WORLD

Altı Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi

Yıl/Year: 8 • Sayı/No: 15 • Ekim/October 2024

AVRASYA VE ÇEVRESİNDE YANGIN FIRES RAGE IN AND AROUND EURASIA

ISSN: 2587-0920
9 772587 092006
Fiyatı: 220 TL

20 Temmuz 1974
Kıbrıs Barış Harekâtı'nın
50. Yıldönümü Kutlu Olsun!

Polycentrism and the
Eurasian Balance of
Power

Küresel Güç
Mücadelesi:
ABD-Çin Çatışması

AVRASYA

DÜNYASI

EURASIAN WORLD

Altı Aylık Uluslararası İlişkiler Dergisi
Yıl/Year: 8 • Sayı/No: 15 • October/Ekim 2024

Yayın Sahibi

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kirt. Tic. Ltd.
Şti. adına
Hazel Çağan Elbir

Yayın İdare Adresi

Abidin Daver Sok. No. 12/B Daire 4 06550
Çankaya/ANKARA
Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Faks: 0 (312) 438 50 26

Yayın / Danışma Kurulu

E. Büyükelçi Alev Kılıç, *Başkan, AVİM*
E. Büyükelçi Çınar Aldemir
Prof. Dr. Ayşegül Aydıngün, *ODTÜ*
Prof. Dr. Hüseyin Bağcı, *ODTÜ*
Dr. Paulo Botto, *La Plata University, Buenos Aires, Argentina*
Prof. Dr. Birgül Demirtaş, *Türk-Alman Üniversitesi*
Doç. Dr. Sergii Glebov, *Odesa Mechnikov National University, Odesa, Ukraine*
Prof. Dr. Afet Guliyeva, *Baku State University, Baku, Azerbaijan*
E. Büyükelçi Koray Targay

Editör: Yiğit Alpogon

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Turgut Kerem Tuncel

Fotoğraflar: www.tr123rf.com

Baskı Tarihi: 21 Ekim 2024

ISSN: 2587-0920

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın
Yayın Şekli: 6 Aylık Türkçe-İngilizce

Sayfa Düzeni

Ruhi Alagoz

Baskı:

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı No: 48/48-49
İskitler / ANKARA

Abone Sorumlusu

Hülya Önalp

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kirt. Ltd. Şti.
Süleyman Nazif Sok. No. 12/B Daire 4 06550
Çankaya/ANKARA
Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Faks: 0 (312) 438 50 26
E-posta: terazi yayincilik@gmail.com
www.avim.org.tr

Yıllık Yurtiçi Abone Ücreti: 440 TL

Yıllık Yurtdışı Abone Ücreti: 50 Euro

Aşağıdaki banka/posta çeki hesap numaralarına

ödeme yapabilirsiniz:

Terazi Yayıncılık,

Garanti Bankası-Çankaya/ANKARA Şubesi: 181/6296007

Posta Çeki Hesabı: Ankara/Çankaya/Merkez 5859221

IBAN No: TR96 0006 2000 1810 0006 2960 07

Aksi belirtilmediği sürece Avrasya Dünyası'nda yayımlanan yazılarda belirtilen olay ve fikirler sadece yazarına aittir.

Yazı işleri müdürünü,

yayın sahibini veya editörünü bağlamaz.

Tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin alınmaksızın hiçbir iletişim, kopyalama sistemi kullanılarak yeniden baskısı yapılamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

editörden

Değerli Okurlar,

Avrasya Dünyası dergimiz, elinizdeki sayısı ile yayın hayatının 7. yılını idrak etmiş bulunuyor. Bu yedi yıl boyunca bize yol arkadaşlığı yapmış olan siz değerli okurlarımızın ilgi ve beğenisinden mutluyuz ve gururluyuz.

Geçen Nisan ayında çıkan 14. sayımızda huzursuz dünyamızın bir profilini çıkartmış ve iyimser olmaya çalışarak 2024 yılının hiç olmazsa geri kalan bölümünde tüm insanlığın çoktan hak ettiği barış ve huzur dolu günlere kavuşması ümidini dile getirmiştik. Bu ne yazık ki gerçekleşmedi. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması ile başlayan savaşta kan akmaya devam etti. Keza Hamas'ın başlattığı ve 7 Ekim'de birinci yılını dolduran çatışma halen tüm şiddeti ile sürüyor.

Her iki savaşın da dergimizin ilgi alanı olan Avrasya coğrafyası ile bağlantısı ve Türkiye'nin bu anlamda merkezi konumu hiç şüphesiz bizi yakından ilgilendiriyor ve endişelendiriyor. Uluslararası camia ve kuruluşların süregiden savaşlara ilgisizliği ise dikkat çeken bir boyutta. Netice itibarıyla yine geleceğe umutla bakmamıza olanak bırakmayan bir ortamda 15. sayımızı sunmaktayız. Her şeye rağmen barış umutlarımızı geleceğe taşıyarak siz değerli okurlarımıza esenlikler diliyor, selam ve sevgilerimizi sunuyoruz.

Yiğit Alpogon
Editör

from the editor

Dear Readers,

As we celebrate the seventh anniversary of the Eurasian World Journal, we are grateful for the continued interest and support from our readers.

In our fourteenth issue, published last April, we sought to portray our restless world with a sense of optimism, hoping for peace and stability in 2024. Unfortunately, our hopes have not materialized. The violence of the Ukraine-Russia war persists, and the conflict stemming from Hamas' attack continues unabated.

Both of these wars are deeply relevant to the Eurasian landscape that our journal focuses on. This and Türkiye's central place in this geography brings us both concern and unease. It is highly disturbing to witness the indifference of international community and institutions towards these ongoing wars.

We present our fifteenth issue against a backdrop that offers little encouragement for the future. Yet, we still cling to the hope for peace and extend our warmest regards to our readers.

Yiğit Alpogan
Editor

**AVRASYA VE
ÇEVRESİNDE YANGIN
FIRES RAGE IN AND
AROUND EURASIA**

içindekiler / contents

Yıl/Year: 8 • Sayı/No: 15 • Ekim / October 2024

04

**20 Temmuz 1974
Kıbrıs Barış Harekâtı'nın
50. Yıldönümü Kutlu Olsun!**

E. Büyükelçi Yiğit Alpogan

08

**Polycentrism and the
Eurasian Balance of Power**

Dr. Christopher D. Mott

14

**“Us vs. Them”:
Western Narratives of Moral Righteousness
on the Russia-Ukraine War**

Dr. Michael Rossi

23

**Ukrayna-Rusya Davasında Uluslararası
Adalet Divanı'nın İlk İtirazlara İlişkin
Kararı: Politizasyondan Hukukiliğe
“Geri” Adım**

Dr. Öğretim Üyesi Onur Uraz

33

**Ortadoğu Gündeminde Doğu Akdeniz:
Gerilim, Jeopolitik ve Güvenlik**

Dr. Öğretim Üyesi Gözde Kılıç Yaşın

41

**Güney Kafkaslarda Çözümün/Barışın
Önündeki Zorluklar/Engeller**

Dr. Bilgehan Öztürk

50

**Küresel Güç Mücadelesi:
ABD-Çin Çatışması**

Doç. Dr. Kubilayhan Erman

60

**Asia Cooperation Dialogue (ACD):
A Window of Opportunity for Asia**

Dr. Pornchai Danvivathana

68

**Kırım'da Türk Varlığına Dönük
Saldırıların Tarihi Evreleri**

Alparslan Özkan

20 TEMMUZ 1974

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI'NIN

50. YILDÖNÜMÜ KUTLU OLSUN!

E. Büyükelçi Yiğit Alpogan

Danışman, Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

Geçtiğimiz 20 Temmuz'da, Türkiye'nin uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan haklarını kullanarak gerçekleştirdiği mutlu Barış Harekâtı'nızın 50. Yıldönümünü kutladık.

Harekâtla Kıbrıs Adası'nda bugünkü sınırlar belirlenmiş, Yunan ve Kıbrıs Rum tarafının 1950'lerden beri sürdürdüğü Ada'nın tümüne fiilen hâkim olmak hedefi hüsrana uğratılmıştır. Kıbrıs Türk tarafına azınlık konumundan başka bir statü tanımamak ve hatta zaman içerisinde eriterek Ada'yı bir elen adası yapmak yönündeki gayrimeşru emellerine dur denilmiştir. Bir başka açıdan bakıldığında Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasını takiben istikrarlı bir şekilde sürdürdüğü "Türkiye aleyhine genişleme" siyaseti de sonlandırılmıştır. Yunanistan bu siyaseti çerçevesinde 19. yüzyıldan bu yana ülkemiz aleyhine beş kez genişlemiş, 6.aşama olan ENOSİS yani Kıbrıs Adası'nın da ele geçirilmesi hedefi Barış Harekâtı'mızla başarısızlığa uğratılmıştır.

Kıbrıs Adası'nın tarihinde bir dönüm noktası olan 1974 Harekâtı'nın tarihi çerçevesine oturtulması açısından cereyan tarzı üzerinde kısaca durulması yararlı olacaktır. Harekât, yerli ve yabancı hemen tüm askeri tarih yazarları ve stratejiler tarafından şimdiye kadar yapılan ve başarılı bulunan

çıkartma-indirme harekâtları arasında sayılmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Kıbrıs Türk mücahitleri tarafından iki safhada icra edilen harekâtın ilk bölümü 20-22 Temmuz 1974 tarihlerinde gerçekleşmiştir. Türk Kuvvetleri Girne yakınlarında başarılı bir şekilde Kıbrıs'a çıkmış, eşzamanlı olarak Beşparmak Dağları'na havadan indirme yapılmıştır. Türk Kuvvetleri Kıbrıs Türk mücahit güçleriyle buluşarak öncelikle Girne-Lefkoşa karayolunun emniyetini sağlamıştır. Bu köprübaşının tesisini takiben Birleşmiş Milletler'in ateşkes çağrılarına uyulmuş ve arazideki durumun konsolidasyonu gerçekleştirilmiştir. Cenevre'de başlatılmış olan ve garantör güçler olarak Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin katıldığı konferansın bir sonuç vermeyeceğinin anlaşılması üzerine, Ada'nın muhtelif yerlerine dağılmış bir şekilde yaşayan Kıbrıs Türk toplumunun güvenliği açısından Kıbrıslı Rum çetelerin arz ettiği tehlikeler de göz önünde tutularak 14-16 Ağustos 1974 tarihlerinde harekâtın ikinci safhasına geçilmiştir. Sonuçta, bugün temas hattı olarak anılan, aynı zamanda Ada'daki iki devletin sınırını teşkil eden çizgi çizilmiştir.

Harekâtın icrasında Türk Silahlı Kuvvetleri birlikleri başat bir rol oynamakla beraber, Kıbrıslı Türk mücahitler de kayda değer fedakârlıklar ve kahramanlıklar göstermişlerdir. Bu vesile ile her iki harekâta da gözünü kırpmadan ölüme giden Türk ve Kıbrıslı Türk savaşçılarımıza Tanrı'dan rahmet diliyor, gazilerimizi de hayırla yadediyoruz.

Bu noktada, Yunan-Kıbrıs Rum ikilisinin adeta bir çıban başı haline getirdikleri, nihayetinde 1974 Temmuz'unda savaşa müncer olan Kıbrıs meselesinin temel birkaç unsurunun, tarihi perspektif içerisinde hatırlanmasında yarar olacaktır:

- Anadolu Yarımadasının coğrafi bir uzantısı olan Kıbrıs Adası 1571'den 1878'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştur. Yunan iddialarına rağmen, Kıbrıs tarihte hiç bir zaman Yunan olmamıştır. Ada'yı Osmanlılar Venedik'ten almışlardır. 1571'den bu yana Kıbrıs'ın nüfus yapısı belli başlı iki toplumdandır, Müslüman Türkler ve Ortodoks Rumlardan oluşmuştur.
- İstanbul'da 4 Haziran 1878'de Osmanlı İmparatorluğu ile Büyük Britanya arasında Çarlık Rusya'sına karşı imzalanan savunma anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs Adası'nın idaresini geçici olarak İngiltere'ye bırakmıştır. Ada Türk egemenliğinde kalmaya devam etmiştir.
- Osmanlı İmparatorluğu, 1914 yılında Almanya'nın yanında I. Dünya Savaşı'na girince Kıbrıs Adası, karşı ittifakta yer alan İngiltere tarafından ilhak edilmiştir.
- 1918 yılında I. Dünya Savaşı'nın sona ermesini izleyen dönemde, Ulusal Kurtuluş Savaşımız zaferle sonuçlanmış ve 1923 yılında Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Türkiye ve Yunanistan

Lozan'da Kıbrıs'ın İngiliz egemenliğinde kalması üzerinde anlaşmışlardır.

- Lozan'ı takiben Kıbrıs'taki Rum Ortodoks Kilisesi 1878'de başlatmış olduğu "Kıbrıs'ın Yunanistan'a İlhakı" (ENOSİS) kampanyasına dönmüş ve 1931 yılından itibaren İngiltere'ye başkaldırmıştır. EOKA örgütünün kurulması ile İngiliz yönetimini hedef alan, ancak aslında ENOSİS'i gerçekleştirmeyi amaçlayan terör eylemleri başlamıştır. Terör eylemlerinin Kıbrıs Türk toplumunu da hedef alması gecikmemiştir.
- İngiltere, Kıbrıs'taki çıkarlarını göz önünde tutarak Ada'nın Yunanistan'a ilhaki gayretlerine karşı çıkmıştır. Bununla beraber, Ada'da Kıbrıs Rum-Yunan ikilisinin sürdürdüğü terör devam etmiş ve giderek toplumlar arası çatışmaya dönüşmüştür. Çatışmalar Haziran-Temmuz 1958 döneminde zirveye çıkmıştır.
- Dönem, aynı zamanda sömürgeciliğin tasfiye edilmesi sürecinin başladığı dönemdir. İngiltere de Ada üzerindeki egemenliğinden vazgeçmeye karar vermiştir. İlgili taraflarca (Kıbrıs'taki iki

toplum ve anavatanları) varılacak bir anlaşmayı reddetmeyeceğini ilan etmiştir.

- Bu gelişmeler 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlayan süreci başlatmıştır. 11 Şubat 1959'da Zürih ve hemen ardından Londra Antlaşması imzalanmıştır.
- Ne yazık ki kurulan yeni devlet bitmek tükenmez Kıbrıs Rum-Yunan hırs ve ihtirasları nedeniyle ancak 1963 kanlı Noel olaylarına kadar yaşayabilmiştir. O tarihte Kıbrıs Rum-Yunan ikilisinin Kıbrıs Türk toplumunu yok etmek amacıyla başlattığı saldırılar yeni devletin sonunu getirmiştir.
- O tarihten bu yana Kıbrıs'ta meşru bir hükümet bulunmamaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs Rum tarafı Kıbrıslı Türkleri bütün devlet mekanizmasından dışlamıştır. Başlatılan silahlı saldırılar sonucunda Kıbrıslı Rumlar 103 Türk köyünü ele geçirmiş, 25.000 Kıbrıslı Türk göçmen olmuş ve çadır kentlerde yaşamaya mecbur bırakılmıştır.

- Kıbrıs sorunu o günlerden beri çeşitli safhalardan geçerek devam edegelmektedir. Kıbrıs Rum-Yunan ikilisinin hedefi Ada'nın tamamını ele geçirmektir. Oysa Ada'nın gerçekleri ortadadır. Ada'da iki ayrı halk, iki ayrı devlet, iki ayrı demokrasi vardır. Kıbrıslı Rumlar Kıbrıs Türk tarafının da eşit haklara sahip bir varlık olduğunu kabule yanaşmamaktadır. Oysa, Kıbrıs Türk tarafının egemen eşitliğini ve eşit uluslararası statüsünü kabul etmek zorundadırlar. Aksi halde halkların birlikte yaşamaları ve böylece Kıbrıs sorununun sona ermesi mümkün olmayacaktır.
- 1974 Kıbrıs Barış Harekâtımıza da 50 yıl önce, Kıbrıs Rum-Yunan ikilisinin Ada'da darbe yaparak terörist Nikos Sampson'u iş başına getirmesi ve Cumhurbaşkanı ilan etmesi üzerine karar verilmiştir. Bu gelişme Kıbrıs'taki gelişmeleri endişe ile takip etmekte olan Türk Hükümeti için bardağı taşıran damla olmuştur. Karşı tarafın Ada'daki Türk toplumunu fiilen yok etme niyetlerini dikkate alan Ecevit hükümeti Türk tarafının barışçı niyetlerini de ortaya koyarak "Barış Harekâtı" nı başlatmıştır. Her iki toplum o zamandan beri kendi devletlerinin sınırları içerisinde, yan yana ancak ayrı ayrı yaşamaktadırlar. Eski gerginlik günleri geride kalmıştır. 50 yıldır Ada'da kimsenin burnu bile kanamamıştır.
- Barış Harekâtımızı takiben kendi bölgesinde önce Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi (1974-1975),

ardından Kıbrıs Türk Federe Devleti (1975-1983) kimliğinde teşkilatlanan Kıbrıs Türk toplumu, Kasım 1983'den bu yana Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti olarak Türkiye'nin etkin ve fiili garantisini altında bağımsız ve egemen bir devlet olarak yaşamaya devam etmektedir.

Kıbrıs sorununu çözüm çabaları Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin gözetiminde dönem dönem sürmüştür. Geçen 60 yılda bulunan çözüm formüllerinin tümü Kıbrıs Rum-Yunan ikilisi tarafından hep reddedilmiştir. Çözüm arama sürecinde artık yolun sonuna gelinmiştir. İki taraf arasında ortak bir zemin bulunmadığı anlaşılmıştır. Kıbrıs Rum-Yunan tarafı uzlaşmaz tutumundan vazgeçmediği sürece, Kıbrıs'ta yeniden bir ortaklık devleti kurulması mümkün olmayacaktır. Artık karşı tarafın gerçekleri görmesi ve akıl ve basiretin hakim olduğu bir tutumu süratle benimseyerek Kıbrıs'ta iki tarafın egemen eşitliği ve eşit uluslararası statüsü esasına dayalı iki devletli çözüm modelini kabul etmesi zamanı gelmiştir. Ateş çemberinin giderek genişlediği bölgede Kıbrıs/Rum-Yunan ikilisinin sorumluluklarının bilincine süratle varması ve hayalperest, karpisli yaklaşımları bir yana bırakması gerekmektedir. İki devletli çözümün 60 yıllık uğraştan sonra varılabilecek tek barışçı hedef olduğunun daha fazla gecikmeden anlaşılması ve içselleştirilmesi yararlı olacaktır. Kıbrıs'ta barışa ulaşılması çabalarında Türkiye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne her alanda desteğini şimdiye kadar olduğu gibi sürdürmeye devam edecektir.

POLYCENTRISM AND THE EURASIAN BALANCE OF POWER

The situation is now quite different. From the Victorian through the ‘unipolar’ era of the post-Cold War, the small number of great powers having disproportionate sway over the planet seemed to be the way of the world. Historically speaking, however, this was an outlier. Most of human history, including Eurasian history, has been multipolar.

Dr. Christopher D. Mott

Washington Fellow, The Institute for Peace and Diplomacy, United States and Canada

Material and strategic factors indicate that an age of multipolarity is now upon us. Rather than a return to a ‘New Cold War,’ this will be a polycentric order with an increased degree of regionalization. This will make the concept of permanent and ideological alliances obsolete unless they are specifically embedded in regionally unique arrangements that prioritize strategic autonomy towards any single outside great power. Fears of a single power dominating all of Eurasia are thus unlikely. Crafty middle powers can exploit this set of circumstances for their own gain if they understand this dynamic.

Middle Powers and Polycentrism

The fear of Eurasian hegemony is one based on an assumption that one power could dominate the world’s largest landmass, and in so doing, dominate the world. First summarized by Halford Mackinder’s geopolitical treatise “The Geographical Pivot of History” in 1904. The thesis has since seen many modern revisions and adaptations, perhaps most famously by Zbigniew Brzezinski in 1997’s “The Grand Chessboard” which argues, from a specifically U.S.-centered perspective, that the core element of grand strategy is the prevention of any pan-Eurasian alliance from taking hold. While the variants of this theory are correct to notice the importance of geography and the clustering of great powers on the

Eurasian landmass, both were written at a time when non-great power nations had little say over their regional affairs.

The situation is now quite different. From the Victorian through the ‘unipolar’ era of the post-Cold War, the small number of great powers having disproportionate sway over the planet seemed to be the way of the world. Historically speaking, however, this was an outlier. Most of human history, including Eurasian history, has been multipolar. As the economic dominance of the U.S. gave relative ground to numerous developing countries and the massive edifice of the Soviet Union collapsed, it was only natural that opportunities for regional powers to grow multiplied. The world has already returned to a state of normality, even if some in the North Atlantic are reluctant to admit it.

The rise of China and the reassertion of Russia are much talked about, of course. But this furthers the mythology of a ‘New Cold War’ when only these powers are focused on. Equally important is the growth of capability and influence of the ‘Middle Power’ nations. In the white paper “Middle Powers in a Multipolar World” we at the Institute for Peace and Diplomacy define these nations as a regionally anchored and potent state that may lack the ability for truly global influence but nevertheless remains one of the dominant actors in a specific geographic area. To quote the report directly, middle powers are defined by four main attributes:

1. Geo regionality: they are states situated in and shaped by their particular regions within a regional security complex [RSC]. These complexes are historically dynamic and can enlarge or shrink somewhat over time. Moreover, the geographic constraints and advantages that define their territorial expanse and put them in a favorable, if not inherently dominant, position vis à vis the RSC's other actors also inform their pride of place and sense of history, determining and locking in their vital interests across time.
2. Relative Material Advantage: They are states that possess a certain degree of material capability and operational resources enough to create and maintain comparative superiority—both militarily but also in terms of economic and human capital—allowing them to outperform their proximal neighbors in the pursuit of their goals.
3. Status as a Cultural State: They represent countries with long historical memories, often espousing distinctive values, committed to the preservation of their cultural form of life in the present and the future, and aspiring to achieve recognition and respect of their peers. The historical and cultural continuities also breed

greater solidarity and higher internal stability with an attendant and heightened level of interest in the immediate abroad that is shaped by their singular historical and cultural legacy.

4. Limited, Non global Aims: Due to their comparatively limited capabilities (namely, the inability to pursue interests far beyond their regions as great powers can), and thanks to their emphasis on cultural particularity and prioritization of vital interests, these states have narrower goals and strategic concerns that are limited to the near abroad, and which do not change drastically over time, enduring even between different political regimes.

A middle power is thus unable to be dominated by even great powers in its near-abroad. It functions, practically speaking, as its own center of gravity in a specific region. A key aspect of this is not sharing a direct border with a (global) great power, which gives it room to project. So, while a state with the economic and developmental rankings of South Korea or Canada would be a middle power if they were somehow relocated to Africa or South America, the fact they are overshadowed by global powers in their own backyard severely limits their ability to function with the strategic autonomy of states like India, Türkiye, Iran, Indonesia, and others.

A middle power is thus unable to be dominated by even great powers in its near-abroad. It functions, practically speaking, as its own center of gravity in a specific region. A key aspect of this is not sharing a direct border with a (global) great power, which gives it room to project.

What this does is to create conditions of polycentrism, where there is no 'world order' so much as multiple orders within the world. Eurasia, which contains so many divergent cultures, geographies, and interests, is no stranger to this effect. In fact, it is likely to serve as a testing ground for just how much potential middle powers must influence their near abroad. This applies even to landlocked and supposedly 'remote' areas of the supercontinent, which are often regarded by North Atlantic powers as facing a future of inevitable domination by the titans of China and Russia. The center of the system and its most important variable is its lack of center, in other words.

In a world where there are many flexible poles of powers that are capable of shifting alliances with relative ease, power can migrate more easily than unipolar or bipolar systems. It is far more diffuse, divided, and able to avoid being easily locked down into supposedly permanent blocs such as NATO or the Warsaw Pact once were. Such a world has little space for universalist ideology or the belief that the national interest can be conflated with causes of world transformation. There is now an open market on the nature of regional relationships, and such a return to the normal state of interstate relations means those who are the fastest to adapt to the realities of polycentrism will have an advantage, no matter their size or share of overall global power.

Eurasia: A Panoply of Power Poles

While massive continent-spanning hegemonic powers such as the Achaemenid Empire, Mongol Empire, and the Soviet Union have certainly existed in Eurasian history, the unity and dominance of these powers were always incomplete or brief. After two generations of unity, the Mongols split into four sometimes-hostile parts. Additionally, their structure of governance was often decentralized and allowed a wide range of autonomy for vassal and frontier relations. The Soviet Union's time as Eurasian hegemon was even briefer and only one of its

successor states (Russia) became a world power after its collapse. In the case of both of these examples, the reassertion of Chinese power played a role in their scale back.

China, meanwhile, has probably held the rank of being among the top of the world's powers more times than any other state in human history. Yet, despite the local dominance and even global economic sway of such states as the Han and Tang Dynasties as well as the unquestioned growing power of the People's Republic today, even Eurasian-specific hegemony has so far eluded it. This is because the geography of the Eurasian supercontinent is as hostile to singular rule as a contiguous land mass could be.

While there is an almost-unbroken temperate grassland, which stretches from Hungary to China's Northeast, and this once facilitated the growth and domination of nomadic steppe empires, this was a particular ecological niche that could only really be exploited by a particular lifestyle. Settled agrarians (and now industrial developing countries) cannot exploit this niche as decisively as the Turco-Mongolians of old once could, save as inland trade routes. The rest of Eurasia is cut through with deserts, towering mountain ranges, and, perhaps most importantly in a present era of supposed globalization and technological development, massive political and cultural divergence. Ancient rivalries as well as modern suspicions can be just as difficult barriers to bridge as the challenges of traversing vast swathes of space with uneven infrastructural development.

Contrary to what the commentariat obsessed with 'New Cold War' paradigms and the like seem to think, the geopolitical situation in Eurasia proper is one of multipolarity, and the rise of the middle powers as well as the limits of the great powers illustrates this perfectly.

Central Asia's population, though much smaller than East and South Asia, is growing at an impressive rate, seeing an almost opposite demographic trend to that of China and Russia. Coupled with its positioning on a trifecta between South Asia, East Asia, and Russia, it no longer seems like a buffer zone, but rather a fully independent region capable of playing outside influences off each other in order to increase its own divergent development. If coupled with positive and mutually reinforcing relations within the region itself, a reduction of outside great power influence is possible, and a diminishment of the threat of any singular outside power achieving full dominance becomes increasingly remote.

An even more anti-hegemonic set of circumstances exists in the Middle East. Not only has the region lacked

a dominant power for over a century, but present conditions seem to be locking in a dynamic multipolarity that already is diminishing external great power influence. In the post-colonial era, the Middle East saw much competition between the U.S. and the Soviet Union, but neither could ever dominate the region. The Pan-Arab project likewise collapsed, preventing a third pole from achieving a more indigenous form of domination. Attempts by the United States to engineer friendly democracies through regime change operations met with failure across the board, and largely (and ironically) empowered Iranian alliance networks throughout the region. This is coupled with the intensity of many of the rivalries, such as that between Iran and Saudi Arabia or Israel and most of its neighbors. Further afield, there are chaotic conflicts erupting on the flanks of the Arab world in Sudan, the Sahel, Yemen, and the ever-simmering civil war in Syria. The conditions in the southwest of Eurasia are already intrinsically anti-hegemonic. Much like in Central Asia, this creates opportunities for local actors to shop around and force the great powers to bid for their cooperation, but unlike Central Asia, there is not even the ghost of a chance for pan-regional cooperation.

Europe and East Asia provide similar, though not as obvious examples. Here, Russia in the west and China in the east overshadow any regional competition on a one-

to-one basis. However, these are highly developed and economically weighty regions, which are quite capable of asserting their own interests without being automatically dominated by the nearest great power. The ability of such countries to stand in opposition to attempts of hegemonic revisionism has great potential, as well as their ability to engage in partnerships with the more distant but extremely powerful United States, preventing them from being satellite outliers of their giant neighbors.

Everywhere an autonomous power can rise, the Eurasian future looks to be one of divergence, rather than convergence. This is contrary to the assumptions of many commentators in the North Atlantic geopolitical world. It becomes imperative to examine how these regional powers will likely navigate this multipolar phase.

Balance of Power in a Polycentric Future

The Ukraine War's effect abroad has been one of the most notable elements of the end of any pretense to a unipolar order. One of the most comprehensive sanctions policies in history was leveraged by an international coalition in response to the full-scale Russian invasion of that country. However, it soon became apparent that

conditions of multipolarity undermine attempts by great powers to cut each other off from global markets. Reindustrialization is made easier, not more difficult, by the layer of protectionism sanctions can provide, if the country targeted is resource-rich, and there is never a lack of potential partners whom one can do business with who will be eager to make money off of the trading opportunities now abandoned by the countries imposing the sanctions.

As of the time of this writing, no country has moved faster into this future than Türkiye. Embracing its favorable geopolitical position astride the Black Sea as well as a pragmatism to compartmentalize its policies towards allies and rivals alike, Türkiye is able to exploit the niches now opened by other powers whose rivalry is much more Manichean in nature. From serving as an arms dealer to Ukraine while also keeping channels open with Moscow, to being a NATO member who bucks the trend of attempting to facilitate negotiations with foes of the alliance, old assumptions about the ideological and inviolable nature of security arrangements that stem from a Cold War era no longer apply to the present. Even in Central Asia, long thought by many outside of the region as too remote to ever have any fate besides being dominated by Russia and China, Türkiye has used fears of Russian overreach in its near-abroad to make gains related to expanding its economic and political interests. Seen as a far less threatening power to the sovereignty of countries like Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Turkmenistan, a growing partnership with Ankara makes logical sense even beyond any common ethnic identity.

Ankara's geopolitical tactics are a harbinger of a form of balancing that will become increasingly commonplace with time. The nature of polycentrism, however, is not that other countries will become like Türkiye specifically, but that they will become adjusted to more forcefully acting within their own geographic contexts. In the case of the Central Asian region, Kazakhstan in particular faces

As of the time of this writing, no country has moved faster into this future than Türkiye. Embracing its favorable geopolitical position astride the Black Sea as well as a pragmatism to compartmentalize its policies towards allies and rivals alike, Türkiye is able to exploit the niches now opened by other powers whose rivalry is much more Manichean in nature.

danger from its long and mostly flat border with Russia and the large numbers of ethnic Russians that live in its northern territories. It, therefore, does not make the cut as a middle power. However, due to its resource wealth and high state of development, it could hypothetically partner with more distant and populous Uzbekistan in a regional defense pact to increase its potential autonomy vis-a-vis the great regional powers. Such kinds of niche exploitation are not only made possible by the growing capability of middle powers, but also because of the opportunities presented by multiple powers occupying the same region.

Moscow and Beijing might be partners now, but that cannot be assumed to be a permanent situation. Furthermore, their good relations are contingent upon neither overreaching in their near abroad at the expense of the other. While they might have some success in keeping other further afield powers from establishing too much influence, they cannot stop a diversification of relations by Central Asian countries without stepping on each other's toes.

Other Eurasian middle powers, such as Iran and especially India, have even greater advantages, with their direct access to the ocean and their further relative distance from the population centers of great powers. Iran's non-state proxies and clout chasing in the culturally distinct Arab world are the most famous examples, but the countries' relationship with Russia clearly fluctuates based on the perceived threat from the United States. It is reasonable to assume that in a world where Washington was not so fixated on regime change in Iran, Tehran's approach to Eurasian affairs would be more nuanced and seek to maximize its own autonomy from the great powers.

India may share a long border with China, but it is of forbidding terrain in remote and sparsely populated areas and therefore does not cancel out India's middle power potential. New Delhi's capability for not only being an independent power-pole but also facilitating through trade and technology exchanges the options for geopolitical diversification that other regions have open to them. India has made a concerted effort to build security relationships in Southeast Asia and economic strategic depth in both the Middle East and Central Asia. The eventual outcome of these policies is hard to read currently, but the smaller countries clearly see an opportunity to diversify their relationships as a hedge against the great powers.

The diversity of opportunity is growing in proportion to where it has been for generations. This means that the balance of power has shifted more in favor of middle

power actors. The question remains: how could such up-and-coming states use this opportunity?

Revisionist vs Restrained Middle Powers

As middle power capacity grows in the world, there will inevitably be a temptation to use it like the great powers do, be it through military force or sanctioning pressure. For reasons already explained, multipolarity will not allow sanctioning to be particularly effective in this world save for very specific circumstances where a middle power has a monopoly over smaller countries' trade routes (for example South Africa and Lesotho) or access to specific rare resources. There will always be other parties willing to do business with a sanctioned country, be they middle or great powers.

The threat of military force is perhaps the most likely to be used under conditions of multipolarity, and here is where the danger lies for the rising middle powers. While increased opportunities for middle powers to assert themselves will, inevitably, have a strong basis in growing hard power capabilities and deterrence, this also introduces the possibility of using this growing capability within the region to score some easy victories against peer or smaller powers.

The position of middle powers compared to great powers may be growing, but they are still at a disadvantage in a head-to-head. In order to properly maximize their position, middle powers would be wise to understand that smaller regional countries will be calculating their relations with them on the basis of the Balance of Threat theory. This means the perceived threat of a country matters more in grand strategy than its overall power balance.

Overly revisionist middle powers risk becoming seen as more dangerous to their smaller neighbors than great powers, which could increase the odds of a great power being invited to increase its influence as a counter-balancing measure. An example of this would be Syria inviting the Soviets into the Tartus Naval Base in the Cold War as deterrence towards Israel. Revisionist middle powers thus could undermine regional advantages they might otherwise enjoy.

Restrained middle powers, on the other hand, seek to sell themselves to smaller countries using the Balance of Power theory rather than the Balance of Threat. The overall amount of potential power often makes these middle powers seem like less dangerous partners so long as there are stable and non-hostile relations in the region. Those who can play the long game and be more

The balance of power is still disproportionately with the big established great powers, of course, but the proportions have changed. As power is not concentrated in one or two capitals but more globally diffused, the relative capabilities of middle power nations to be more autonomous and dynamic actors undermine concepts such as 'permanent' alliance blocs and grand ideological struggles for the fate of the planet.

diplomatic and patient with their smaller neighbors will likely find that over time they can better secure their regions for autonomy outside of the great power paradigm. For this type of regional coalition-building polycentrism to work, there must be not only predictability in middle power behavior but also relatively cohesive regional solidarity around the middle power. While fear can play a part in this, coming to a long-term arrangement certainly will decrease a great power's ability to dictate events in a particular region where an active middle power resides.

Conclusion

The balance of power is still disproportionately with the big established great powers, of course, but the proportions have changed. As power is not concentrated in one or two capitals but more globally diffused, the relative capabilities of middle power nations to be more autonomous and dynamic actors undermine concepts such as 'permanent' alliance blocs and grand ideological struggles for the fate of the planet. This is true even - and perhaps especially - on the Eurasian landmass, undermining fears of a hegemonic unipolarity arising to dominate the supercontinent.

As the world diverges into a more regional and decentralized phase, geopolitical polycentrism will become the dominant form of geopolitics for an increasingly assertive crop of middle power nations. This will occur even in regions that seem far from global trade reach and maritime flexibility. These nations will then have to choose how to assert their growing capabilities to ensure that their near-abroad becomes an asset in their rise rather than a liability. All the while, the great powers will be watching.

“US VS. THEM”: WESTERN NARRATIVES OF MORAL RIGHTEOUSNESS ON THE RUSSIA-UKRAINE WAR

The war between Russia and Ukraine is the latest chapter in a long-crafted series of narratives of Russia being a perennial enemy of Western efforts at making the world more democratic and more peaceful.

Dr. Michael Rossi

MA Program in UN and Global Studies Program in Modern Greek Studies, Rutgers University, New Brunswick, USA

Nearly three-year war between Ukraine and Russia has been framed and interpreted in Western media outlets, policymaking circles, and diplomatic statements, as a fight between democracy vs. authoritarianism, freedom vs. tyranny, and good vs. evil; all as presumptive self-evident facts.¹ Nearly all mainstream analyses of the conflict view Russia as the aggressor that illegally invaded Ukraine; first to prevent it from joining the alliance of Western liberal democracies, and second, in outright annexing occupied territories in a clear violation of another country's territorial integrity. At the same time, Ukraine has enjoyed near-unanimous sympathy and support from those same sources as the state that wants to break free of its Soviet past and embrace a democratic and European future it deserves. In this, the war between Russia and Ukraine is the latest chapter in a long-crafted series of narratives of Russia being a perennial enemy of Western efforts at making the world more democratic and more peaceful.

Within formal academic studies of international relations, states are often theorized to be rational actors that conduct foreign policy in accordance with national interests.² Because the international arena, even with the presence of institutions like the United Nations, remains unpredictable, 'national interests' are closely connected to

the state's own security and stability. Depending on the size, power, and capability of that state, 'security' can mean anything from simple self-preservation to maintenance of a favorable international status quo. Within specific theories of Liberalism, states that claim to uphold and promote principles of democracy, human rights, and collective peace, openly adhere to ideologies that add a sense of moral legitimacy to justify their decisions and actions.³ Wars are undesirable, but sometimes necessary if the purpose is to help free a people from a tyrannical government. Intervention is justified if the target government is accused of human rights violations or election fraud. Whatever the situation, Liberalist states like the United States or the United Kingdom utilize a series of narratives that connect their foreign policy decisions to a self-perceived moral good that goes beyond national self-interest and is an act of charitable sacrifice that expends national resources to the benefit and assistance of others in need. That is, at least, the narrative state leaders use to justify their actions towards their audience of both national and global citizens.

A 'narrative,' a word often used when describing the ways in which groups understand things, is a critical component of the ways in which states conduct foreign

policy. In plain terms, I define a narrative as a conscious connection of previously unstructured and possibly even unrelated events, figures, and ideas into a seemingly (and seamlessly) emplotted framework of logic and reference. In other words, a 'narrative' is constructed by groups to convey both a message and a story. It draws on pieces of factual evidence, but that evidence is oftentimes deliberately selected in order to prove a point. Thus, a narrative is different from history in that it tells a story, but a particular interpretation of that story to suit larger purposes and agendas. There is nothing inherently sinister about using narratives. To a wide degree, nearly all states, societies, organizations, or any collective group use narratives as a way of understanding something in context. But narratives are often used by groups to frame something in a way that justifies a proper and logical response.

In the case of the Russian-Ukrainian war, the narrative used in the West frames Russia as an aggressive state that is determined to undermine security and stability in much of the world, and it is therefore up to the West in general, and NATO in particular to contain, and if necessary, counteract its actions in the name of freedom and democracy. The narrative is strongly connected to the fact that Russia invaded another country. The motives and rationales for the invasion are irrelevant to the narrative.

In truth, in order for the narrative of Russia's clear aggression and violation of another country's sovereignty and territorial integrity to carry any legitimacy, any rationales explaining the invasion risk undermining another Western narrative: that NATO is a purely defensive alliance that poses no threat to Russia at all. It is unimportant that Russia perceives NATO as a security threat and has categorically attempted to reach an agreement with it and the United States on the cooperative security guarantees and has been rebuffed at every attempt. It is problematic to mention the fact that the West has been actively working to undermine Russia's

Whatever the situation, Liberalist states like the United States or the United Kingdom utilize a series of narratives that connect their foreign policy decisions to a self-perceived moral good that goes beyond national self-interest and is an act of charitable sacrifice that expends national resources to the benefit and assistance of others in need.

influence in Ukraine since shortly after the collapse of the Soviet Union; even to the point of enabling socio-political extremists in Ukraine to radicalize politics that alienate and discriminate against Russian-speaking communities. Narratives may be built on factual evidence, but as mentioned above, in order for a particular understanding and bias to be conveyed – this being the ultimate goal of a narrative – other pieces of evidence need to be selectively filtered in order to convey a particular ‘story’ in Western political and media circles. In the plainest sense of meaning, narratives in the West about Russia depict it as the ‘enemy,’ and the ‘other,’ to the West’s political and moral superiority.

Much of the way in which narratives are constructed and used is therefore connected to perception; a way in which one sees the other. The West ‘perceives’ certain countries to be friendly, while others are rivals. Within studies of international relations, theories of Constructivism note the importance of how perceptions shape a state’s foreign policy. While Liberalism stresses the idea that states can adhere to greater, more moral, goods and universal human rights, Constructivism emphasizes the importance of identity, values, and perception in how states not only ‘see’ one another, but also how these perceptions shape states responding and interacting to others.⁴ Just as the above-mentioned Western states perceive one another to be friendly and seeking common ground, other states outside this group can be perceived as ranging from competitive, untrustworthy, authoritarian, devious, and inherently belligerent. To put

Thus, a key point in Constructivism is that state-to-state relations are primarily shaped by perception. The United States perceives Russia as an aggressor for its actions in Ukraine, Georgia, Syria, and Belarus, while continuing to view, and defend, Israel as a partner for peace despite its own actions in Syria, Lebanon, and the Palestinian Territories.

this in a simple context, states attribute character traits to other countries in similar ways people regard other people. It is a type of foreign policy with adjectives. For example, the United States sees the United Kingdom not only as an ally but as a special partner in global security. If the UK announced it was building five new nuclear submarines, Washington would perceive this as nothing wrong. However, if Russia, or worse, China, announced the construction and deployment of five nuclear submarines, it would be seen as a challenge to security and an escalation of conflict.

Thus, a key point in Constructivism is that state-to-state relations are primarily shaped by perception. The United States perceives Russia as an aggressor for its actions in Ukraine, Georgia, Syria, and Belarus, while continuing to view, and defend, Israel as a partner for peace despite its own actions in Syria, Lebanon, and the Palestinian Territories. The United States will perceive Cuba as problematic because of its ‘Communist’ government, while having absolutely no problem working with Communist governments in Beijing and Hanoi. Likewise, Russia perceives NATO to be the biggest threat to global security and stability, not only for its direct antagonistic actions against Russia, but for its apparent unwillingness to accept the reality of a multipolar world and coordinate with other rising powers like China, and India. Where Russia sees NATO ‘expand’ and ‘encroach,’ the United States sees NATO ‘incorporate’ states that make the rational and sovereign decision to seek membership. Where Russia sees its actions in Ukraine as an ‘intervention,’ the United States has cast the so-called “Special Military Operation” as a bold-faced ‘invasion.’ Perceptions are therefore highly interpretive and thus deeply connected to the importance of narratives that are, in turn, connected to symbols.

Symbols function as the tools of narrative. They are the images, people, places, and memories that give structure to what we think and focus on how we think it. Symbols therefore add much to the understanding of how states perceive themselves, other states, and the world around them. For instance, in the ongoing war in Ukraine, Russian forces often fly the so-called Victory Banner (Ru. *Знамя Победы*) whenever a major town is

captured. The Banner is an exact replica of the one raised by Red Army soldiers over the Reichstag in Berlin on 1 May 1945 and serves as the official symbol of the Soviet Union's victory over Nazi Germany. Why would such a banner be used in the current war in Ukraine; especially since it clearly bears symbols of the Soviet Union, including the Communist hammer and sickle? To Western perceptions, one could presume that Russia is still connected with its Soviet past; even to the point it is trying to resurrect the Soviet Union, as has been frequently commented. But the use of the Victory Banner in Russia symbolizes Russia's ongoing struggle against fascism and Nazism, which is perceived to be used by governments in Ukraine since 2014. Both Russian President Vladimir Putin and Russian Foreign Minister Sergey Lavrov have frequently justified their intervention in Ukraine as a struggle against neo-Nazism that targets the Russian-speaking community. They point to issues such as restrictions on the use of the Russian language in schools, media, and communication; the banning of the canonical Ukrainian Orthodox Church connected to the Russian Patriarchate in Moscow; and the destruction of numerous monuments to Russian and Soviet-era figures.

If they do not necessarily justify the actions of states, narratives, and symbols at the very least help us understand why states take the positions they do. Narratives give motive, while symbols offer meaning. If narratives form a critical part of how a state shapes its foreign policy, they also form the basis for state-sponsored propaganda, which exploits emotional biases over rational reasoning. Propaganda exists in nearly every state and is utilized in Western democracies just as much as it is presumed to be the particular vocation of authoritarian regimes. Although here, Western narratives would refer to it as 'public relations' instead. All the same, propaganda is a series of narratives that entrench beliefs, attitudes, and biases, and lock in perceptions of people and ideas to degrees even when challenged with factual truths from reality. This type of cognitive dissonance has characterized much of the way in which Western governments continued to perceive Russia over the last century, and it explains why the West in general, NATO in specific, and the United States in particular, seems so committed to the goal of supporting Ukraine's efforts against Russia; even when options for a negotiated settlement could, would, and should, have resolved the security dilemma, prevented war, and saved tens of thousands of lives. In this, narratives help us understand why states oftentimes resort to seemingly irrational courses of action.

Nearly three years into the conflict, NATO countries remain steadfast in their commitment to support Ukraine, despite clear indications that the war has been in Russia's favor. To date, Russia controls more than a

Much of this Us/Them dichotomization is associated with long-standing Western practices of Orientalism, in which the Other is depicted as backward and inferior, and at the same time, an existential threat to the civilized world.

quarter of Ukraine's territory, including the Crimean Peninsula which it formally annexed in 2014. Despite a temporary respite in 2023 in which Ukraine managed to regain some territory from Russian withdrawals, the much-vaunted Ukrainian counterattack that was presented in Western media as the moment when Russia's defense lines would break and the entire "Special Military Operation" collapse, Russian defense lines not only held but managed a few months later in 2023 to retake offensive positions and captured a series of key towns like Bakhmut, Andiiivka, and Vuhledar. Reports of Ukrainian troop morale being at an all-time low are coupled with stories of desertion, dwindling ammunition, and Western hesitancy to enable Ukraine to strike deep into Russian territory with long-range missiles given for such purposes. While calls for a ceasefire and an agreement with Russia in which Ukraine would have to accept the loss of some territory are growing in some political circles, leaders in Washington, London, and Berlin, and the heads of NATO and the European Union, all remain in unison in refusing to admit that Ukraine is losing the war. More to the point, Western leaders are less optimistic about Ukraine's victory, but are steadfast in the commitment to ensure that Russia *not* win. Even more, Russia *cannot* win. To do so, would not only encourage other would-be aggressors to seek advantage on the battlefield, but would also undermine the so-called "rules-based order" that defined international peace and security since the end of the Second World War. Russia 'cannot' win, simply because it is not part of the West; and non-Western powers cannot win in a Western-dominated world order – again, according to the narratives that commit Western states to foreign policies that seem otherwise counterproductive, defeatist, and altogether irrational.

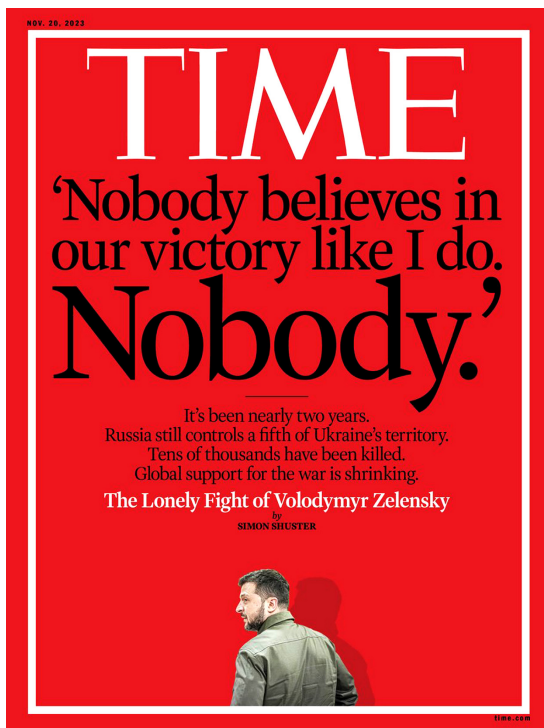
What explains the persistence of a course of action long after it has lost meaning and momentum? One key element that can be found in nearly every Western narrative about Russia is how it is, and will remain, altogether non-Western. Russia is a quintessential "They/Them" to the Western "We/Us."⁵ This dichotomy not only contributes to a sense of moral superiority and righteousness the United States has in response to Russian opposition, but has exacerbated the 'Othering' of Russia as the diametrically opposed out-group whose interests,

motives, and policies are, at best, selfish, and, at worst, destructive to global peace and security that can only be upheld and defended by the Western powers. For example, narratives are on full display through a country's media, as simple headlines already give a particular slant for events. States like Russia 'invade' other countries, while the United States either 'intervenes,' or, at the absolute worst, 'sends troops.' Russian forces in Ukraine are 'occupiers,' while American soldiers can only be 'peacekeepers.' Ukraine has a 'government,' while Russia has a 'regime.' America 'defends freedom,' while Russia 'imposes authority.'

Much of this Us/Them dichotomization is associated with long-standing Western practices of Orientalism, in which the Other is depicted as backward and inferior, and at the same time, an existential threat to the civilized world. As such, the Other has a choice of only one of two roles to play. It can either adopt the role of the subordinate culture in order to be educated by the West, or it can reject the dominant-subordinate relationship, remain uncivilized, and be a threat that cannot win, and must be contained, if not outright defeated. For much of the last three decades since the collapse of Communist governments, emerging states throughout Eastern Europe and the former Soviet Union frequently looked to Europe as a guiding light toward democratic transition and economic modernization. This 'return to Europe' idea that many social and political leaders embraced,

demonstrated the confidence of the European Union and NATO, but the superior position the West found itself in that allowed it to exert significant amounts of leverage over aspiring member states.⁶ Countries like Poland, the Czech Republic, the Baltic States, and most recently Ukraine, may have internal problems with functioning transparent government and toleration of minorities; they have all provided the necessary, and expected, obedience to Western institutions to qualify as being part of the special community of European states and societies. Russia has neither ever offered this type of deference, nor has it ever been offered a place in the European "garden."⁷ For Russia, the West primarily perceives it as the second of the two roles mentioned above: an aggressive and expansionist state that is either trying to hold on to dwindling power and relevance from the collapse of the Soviet Union, or a state trying to regain that lost power and relevance through delusions of grandeur and authoritarian nostalgia. Regardless of interpretation, Russia can never be seen as an independent actor seeking its own security guarantees with the West as an equal partner.

The closest Russia reached in association with Europe and the West was in the 1990s when, in the years immediately following the collapse of the Soviet Union, the then-President Boris Yeltsin presided over a state wracked with political instability, economic volatility, and social unrest. Yeltsin had considered the West, and in

particular the United States, to be a genuine partner and ally in the post-Cold War era, and accepted the draconian measures necessary for economic "shock therapy" that Western economists insisted was the only way for post-Communist states to overcome the inadequate conditions of command economies.⁸ Not only did "shock therapy" devastate Russia's nascent economy, but it created a class of ultra-rich oligarchs that were widely unpopular, grossly corrupt, and directly responsible for the collapse of any Western-supported political reforms. Yeltsin might have been viewed positively by Western leaders, but when he was unable to halt Russia's economic collapse, the rise of oligarchs, and the spread of organized crime throughout the 1990s, he became to be seen as weak, dependent, buffoonish, and, thus ultimately, subordinate. Yet even in the best of Yeltsin's times, the West still perceived Russia to be an outsider that, at absolute best, could 'Europeanize' to an extent, but would never be admitted into its leading organizations, the European Union and NATO; both of which continued to expand eastward while rejecting attempts by Moscow to join.

Vladimir Putin initially wanted to continue Yeltsin's goals of cooperating with the West, but advocated for engagement on equal parity. Initially, this was dismissed as little more than the nostalgia for past prestige mentioned above. However, a series of important events in 2008 significantly altered Western-Russian relations. In February, the United States supported the breakaway territory of Kosovo's unilateral declaration of independence from Serbia without Serbia's approval and international legal framework of United Nations, to which Russia opposed. In April, NATO hosted a summit in Bucharest, Romania, in which Croatia and Albania were invited to join, while Georgia and Ukraine were agreed to become members of NATO at some later date, which Russia denounced. That August, Georgia, in an attempt at preparing for NATO membership, militarily intervened in Abkhazia and South Ossetia, two breakaway territories of its own in an effort at regaining control over these territories. Russia intervened on behalf of the two regions and subsequently recognized their unilaterally declared independence. When the West condemned Russia's actions in Georgia as a violation of her territorial integrity, Putin responded by saying the precedent was already set with Kosovo. To this day, Kosovo's Western supporters insist its independence remains a "special case" and cannot be equated to either Abkhazia in Georgia or especially Crimea in Ukraine. Not surprisingly, Putin's more critically assertive foreign policies since 2008 to the present have undeniably recast Russia as an aggressive and expansionist state in most Western circles.

The 2014 protests in Ukraine provided another critical moment for the entrenchment of Us/Them

narratives between Russia and the West. Western media portrays the "Euromaidan" movement as Ukraine's desire to finally break free of Russia's influence and join the community of European nations. What is missing from Western narratives are the reasons behind the outbreak of protests, when Ukrainian President Viktor Yanukovich officially rejected any future development towards membership in the European Union, and opted instead to deepen with the Eurasian Economic Union (EAEU) and subsequently the Shanghai Cooperation Organization. In truth, Yanukovich would have wanted to build on Ukraine's unique geographic position as a bridge between West and East and seek membership in both. However, when the topic was asked, EU officials stated that Ukraine had to choose one or the other. There could be no "two chairs" to sit on. Knowing EU membership was years, if not decades away, Yanukovich ended all negotiations for EU integration and opted for the EAEU along with a series of economic packages with Russia. This produced mass protests throughout most of Ukraine's central and western cities; protests that Russia claimed were spurred on by the United States in an attempt at formulating another "color revolution".

The protests ultimately succeeded in forcing Yanukovich to dissolve parliament and call for elections. It was also widely assumed that being as unpopular as he was, his party would stand to lose. In numerous interviews and press conferences, both Vladimir Putin and Russian Foreign Minister Sergey Lavrov said an arrangement was worked out with Ukraine, the United States, France, the United Kingdom, Germany, and Poland to support new elections. However, the next day, Yanukovich fled the country and pro-Western political leaders assumed control of the Ukrainian government. In the West, this was hailed as a successful democratic revolution, while Russia continues to refer to this as a "coup d'état". The following instability that stemmed from what is now known as a Washington-sponsored power grab produced a series of clashes throughout the country between pro-Western 'democrats,' and a series of 'pro-Russian' loyalists. In truth, the conflict was led by members of Ukrainian political extremists who were able to encapsulate their ethnonationalism within the guise of being pro-Western, and thus "anti-Russian." The resulting instability led Russia to sponsor extremists of their own in Ukraine who supported secession of Crimea and its annexation to Russia in March; one month after the demonstrations.

Russia's annexation of Crimea caught most of the West off guard but produced near-unanimous condemnation and reinforced both Western and Ukrainian resolve to secure the country's fate to that of the European Union and NATO. Conflicts in the

The West thus exonerated itself of any potential wrong-doing that might produce a negative response from Russia by simultaneously framing NATO's actions as a collective force for good, and by interpreting Russia's response of anything other than quiet acceptance as proof of its aggressive ambitions.

Donbass region failed to repeat the scenario of secession, but the resulting Minsk Agreements offered some sort of compromise solution that retained the rest of Ukraine's territorial integrity while offering the local Russian-speaking population some form of institutional autonomy. However, while the Agreement was signed between Russia and Ukraine, it failed to be implemented. Russia accused the West, specifically the Americans, French, and German leadership of reassuring Ukraine's then-President Petro Poroshenko and later Volodymyr Zelensky that the best strategy was to stall for time and allow military armaments to accumulate so the region could be taken back by force. Ukraine's position was that no deal with Russia should be agreed upon until the status of Crimea was resolved. In other words, Russia should not have been given the pleasure of being treated as an equal partner for peace with the liberal democratic world, and instead, remain isolated without international support.

The eight years between the events of 2014 and the launch of the so-called "Special Military Operation" in February 2022 were marked in Western media circles by castigation of Russia's actions, sanctions to either force it to reconsider its policies, or to isolate it from the rest of the global community. Within this period, NATO continued to speak of further expansion by still considering Ukraine, Georgia, and also Moldova, as potential future members. Repeated opposition from Russia that NATO was a security threat was met with contradictory reasoning. NATO continued to reassure Russia that it was not considered a threat, and therefore not a target. However, NATO also stressed that it would reassess Russia's threat if it took actions that were contradictory to NATO's security objectives. In the meantime, Russia's constant protests against NATO's actions worked to justify Western narratives that NATO's expansion was all the more necessary to protect smaller states like Ukraine that, taken as self-evident in the narratives, possess "common European values" with the West. In short, "if Russia's rulers have no revanchist

aspirations, they have no reason to resent NATO's inclusion of the new democracies."⁹

The West thus exonerated itself of any potential wrong-doing that might produce a negative response from Russia by simultaneously framing NATO's actions as a collective force for good, and by interpreting Russia's response of anything other than quiet acceptance as proof of its aggressive ambitions. By all but formally drawing the line between the European West and the Oriental Other at the eastern borders of Ukraine, Western political leaders and the compliant media symbolized Russia as the quintessential antagonist that justified NATO's continued existence, expansion, and engagement in hotspots outside of Europe's geographic region. Not surprisingly therefore, Putin's launch of the so-called "Special Military Operation" in Ukraine in February 2022 was not only perceived to be an outright invasion of one country by another, but affirmed presumptions within Western narratives that Russia is, and will be, a threat to global peace and security. This presumption was all but cemented once Putin announced the annexation of four regions of Ukraine to Russia that September, and when his terms for peace meant the recognition of those territories, along with Crimea, as part of Russia, and for NATO to renounce any plans for Ukraine's membership in mid-2024.

At present, the United States and leaders of the European Union and NATO remain absolutely committed to the narratives of perceiving Russia as a state only capable of causing chaos and wreaking havoc. It cannot have any legitimate security concerns of its own because NATO, according to the Western Liberalist narrative, poses no threat to anyone's security except those who choose to make it so, and if it is as such, then they have sinister intentions. To be sure, there are some European leaders who have never completely embraced the Liberalist narrative of Russia-bad/West-good. But people like Hungary's long-time Prime Minister Viktor Orbán, Slovakia's resilient Prime Minister Robert Fico, or Serbia's President Aleksandar Vučić are often depicted as either "pro-Russian," "pro-Putin," "illiberal," "populist" or, if necessity dictates, "pro-Trump." Like Russia, they are more of the "Them", than the "Us," even if they are located in Europe and are either EU members or aspiring members. Like Russia, these countries too have received scrutiny for thinking outside the Western Liberalist hive mind, and are seen more as deviants and outliers than rational alternative thinkers.

At the same time, the Western Liberalist narratives offer staunchly pro-Western and pro-NATO countries a free pass regardless of internal problems and limits to political rights and civil liberties. Numerous studies have

been made about the deteriorating conditions of democracy and civil society in Ukraine not just since the start of the war in 2022, but since 2014 when any voice to the contrary against full and total Western integration and Russian disengagement is offered and deemed dangerous contagion. Ukraine is still propped up as a paragon of liberal democratic virtues chasing the 'European dream' despite multiple infringements against its Russian-speaking minority, many members of which speak Russian but identify themselves as Ukrainians.¹⁰ Much of this has been ignored in Western press, but on the occasional instance where issues such as political extremism and open displays of neo-Nazism in Ukraine cannot be hid, Western narratives are quick to engage in 'whataboutist' tactics that either tries to point to issues even more severe in Russia, or will excuse it as irrational, if still understandably emotional reactions to a country being invaded and destroyed. If nothing else, ascribing all sorts of negative words to Putin: "KGB Officer," "tsar," "mafia boss," "bully," "dictator," "tyrant" or "fascist" usually shuts down the argument. If all else fails, Western Liberalist narratives can, and often still employ, stories of Russia interfering in the internal elections of democracies and supporting allegedly like-minded people like Donald Trump. "Russiagate" is the ultimate narrative of Western self-assurance and moral justification.

Narratives and the symbols connected with them have not only significantly contributed to the intractability of resolving the Russian-Ukrainian War, but it can persuasively be argued that narratives that depict states and societies as first out-group members and second as threats to in-group harmony led to the outbreak of conflict in the first place. Any calls by Putin for collective security that include the emerging powers in a new 'multipolar world,' of which the United States has always been recognized as being a part, is perceived by the West as a repudiation of liberal democracy, a challenge to the American-led Trans-Atlantic alliance, and a pursuit of imperial ambitions. This is particularly acute when considerations of a 'multipolar' world include rising non-Western powers like Russia, China, India, and South Africa, and have all but eliminated the possibility of any negotiated settlement to any conflicts that are cast in the Us/Them, Good/Evil, Freedom/Tyranny dichotomy. In the end, it is the West that appears more isolated than Russia with the narratives it employs and believes.¹¹

To be sure, this article should not be understood as an attempt at exonerating Russia. For its part, Russia has directly contributed to the intractability of resolving conflict, first by recognizing the independence of the self-proclaimed People's Republic of Donetsk and People's Republic of Lugansk; and second by formally annexing

At present, the United States and leaders of the European Union and NATO remain absolutely committed to the narratives of perceiving Russia as a state only capable of causing chaos and wreaking havoc. It cannot have any legitimate security concerns of its own because NATO, according to the Western Liberalist narrative, poses no threat to anyone's security except those who choose to make it so, and if it is as such, then they have sinister intensions.

both of those territories as well as the regions of Zaporozhe and Kherson, which is a bold move considering not all of the territory claimed by Russia is under its control. Additionally, Russia operates within narratives of its own, claiming that all of Ukraine is under the control of a neo-Nazi government that is openly supported by NATO and the West with some collective goal of destroying the Russian state and society. Like all narratives, there are clear empirical facts intermixed with emotional interpretation. In this, Russia is just as predictably culpable as their Western and Ukrainian counterparts. This article is therefore either an attempt at trying to read states 'right' or, at the very least, understand

why preset biases in narratives contribute to states reading other states "wrong".

To date, there appears to be little evidence that Western narratives about the "Other," of which Russia is a primary antagonist, are going to change any time soon. If anything, Us/Them narratives become more entrenched and intractable when challenged by reality. If we understand narratives as "locking" a state's foreign policy into a commitment that puts the state's reputation at stake, then disengagement could be seen as more costly than maintaining position and persevering. Public support in the West for the war in Ukraine has diminished since 2022 but support is still there, and, like the ways in which people emotionally support professional sports, one does not abandon the team in the middle of the match; if anything, simply to keep the opposing side from claiming victory. Given the number of political and institutional leaders in the United States and NATO putting their reputation and credibility on the line for Ukraine, and given that much of the West's support for Ukraine has become an outsourced proxy war, the narratives can continue so long as casualties remain within Ukraine. With this in mind, narratives remain a critically important way of understanding how the foreign policies of states perceive themselves and their actions, and (mis)perceive the motives and actions of others long after rational calculation would warrant new strategies and new ways of thinking.

Endnotes

- 1 Though often presumed, by "the West", or "Western countries", I am specifically referring to those states generally associated with both NATO and the European Union, and specifically the United States, United Kingdom, Germany, France, Canada, Australia and New Zealand, along with East Asian associated allies like Japan and South Korea. In this, the "West" is hardly a geographical designation anymore, so much as it is an association of states with like-minded foreign policies with the United States.
- 2 Brian Schmidt and Colin Wight, "Rationalism and the 'Rational Actor Assumption' in Realist International Relations Theory", *Journal of International Political Theory* 19:2, pp. 158 – 182.
- 3 G. John Ikenberry, *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crisis of Global Order* (Yale University Press, 2020).
- 4 Ted Hopf, "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security* 23:1, pp. 171 – 200
- 5 Glenn Diesen, *Russophobia: Propaganda in International Politics*, (Palgrave Macmillan, 2022)
- 6 Milada Anna Vachudova, *Europe Undivided: Democracy, Leverage, and Integration After Communism* (Oxford University Press, 2005).
- 7 EEAS Press Team, "Opening Remarks by High Representative Josep Borrell at the Inauguration of the Pilot Programme", October 13, 2022, https://www.eeas.europa.eu/eeas/european-diplomatic-academy-opening-remarks-high-representative-josep-borrell-inauguration-pilot_en
- 8 Jeffrey Sachs, "What is to be Done?" *The Economist*, January 13, 1990.
- 9 George Will, "Eastward Ho – And Soon", *The Washington Post*, June 13, 1996
- 10 For an analytical assessment of the weakening of Ukraine's democratic structure and curtailing of political rights and civil liberties, see Branko Marcetic, "The State of Ukrainian Democracy is Not Strong", *Jacobin*, February 25, 2023.
- 11 See for instance, Thomas Fazi, "Anthony Blinken is Wrong about Biden's Foreign Policy", *UnHerd*, October 4, 2024, <https://unherd.com/newsroom/antony-blinken-is-wrong-about-bidens-foreign-policy/>

UKRAYNA-RUSYA DAVASINDA ULUSLARARASI ADALET DİVANI'NIN İLK İTİRAZLARA İLİŞKİN KARARI: POLİTİZASYONDAN HUKUKİLİĞE “GERİ” ADIM

Maddi hukuk açısından, Ukrayna'nın başvurusu, Soykırım Sözleşmesi'nin ilk üç maddesi ile Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 26. ve 31. maddelerinde yer alan iyi niyet ilkesine uyulmadığı, bu hükümlerin yanlış yorumlandığı ve uygulandığı iddialarına dayanmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Onur Uraz

Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye

Ukrayna'nın Uluslararası Adalet Divanı (UAD) nezdinde Rusya'ya karşı yaptığı başvuru birden fazla bakımdan bir ilk teşkil etmekte idi.¹ Avrasya Dünyası 10. sayısında tartıştığımız ve açıkladığımız üzere, her şeyden önce bu dava UAD önündeki ilk ters icabet (İng. *reverse compliance*) davası idi.² Bu tür davalarda başvurucu, yargı organından kendisine atfedilen sorumluluğun (bu olayda soykırım yasağı) yerine getirildiğini tespit etmesini ve uyumsuzluk yaşadığı tarafın, bu sorumluluğa uymadığı gerekçesiyle kendisine uyguladığı karşı önlemlerin (Rusya'nın askeri müdahalesi) hukuka aykırılığının belirlenerek sona erdirilmesini talep etmektedir.³ Maddi hukuk açısından, Ukrayna'nın başvurusu, Soykırım Sözleşmesi'nin ilk üç maddesi ile Viyana Antlaşmalar Hukuku

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

Sözleşmesi'nin 26. ve 31. maddelerinde yer alan iyi niyet ilkesine uyulmadığı, bu hükümlerin yanlış yorumlandığı ve uygulandığı iddialarına dayanmaktadır. Başka bir ifadeyle, Ukrayna, Rusya'nın uluslararası hukuktan kaynaklanan bir hakkı kötüye kullandığını ileri sürmüş ve Divan'dan bunun ve Rusya'nın bağlı olarak yarattığı tüm hukuki ve fiziki durumların hukuksuzluğunun tespitini talep etmiştir. Ukrayna'nın başvurusunun yargı yetkisine dayanak teşkil eden hukuki temel ise Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesidir. Bu madde, Sözleşmenin yorumlanması, ifası ve uygulanmasından doğan tüm uyuşmazlıkların UAD önünde çözüleceğini hüküm altına almaktadır.

5 Haziran 2023 tarihinde bu taleplerin kabul edilebilirlik şartlarını sağlayıp sağlayamadığını karara bağlayan UAD, Soykırım Sözleşmesinin 9. maddesine çekincesi bulunması gerekçesi ile reddedilen ABD'nin başvurusu hariç, kalan 32 başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

Dava ile ilintili olarak ilk niteliğindeki bir başka unsur ise daha önce görülmemiş sayıda müdahillik talebinde bulunulmuş olmasıdır. Avrasya Dünyası'nın 12. sayısında tartıştığımız üzere, UAD Statüsünün 63. maddesi kapsamında yapılan toplam 33 müdahillik talebi daha önce eş görülmemiş bir durumun tezahürü olmakla beraber, aynı zamanda Divan'ın siyasetleşmesi yönünde de bir çekince oluşturmuştu.⁴ Zira müdahillik taleplerinin tümü (63. Madde müdahillikleri bir taraf lehine müdahillik niteliğinde olmadığına) *de facto* olarak Ukrayna argümanlarını destekler şekilde yapılmıştı. Bu bağlamda müdahillik kurumu asıl amacının ötesine geçerek bir siyasi dayanışma vesilesi haline getirilmişti. 5 Haziran 2023 tarihinde bu taleplerin kabul edilebilirlik şartlarını sağlayıp sağlayamadığını karara bağlayan UAD, Soykırım Sözleşmesinin 9. maddesine çekincesi bulunması gerekçesi ile reddedilen ABD'nin başvurusu hariç, kalan 32 başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.⁵ Yine bir başka ilk niteliğindeki hadise ile Polonya'nın 63. Madde müdahillik talebinin kabulünden sonra ayrı bir 62. Madde müdahillik başvurusu yapması olmuştur.⁶ (Bu müdahillik tipleri arasındaki farklar için Avrasya Dünyası'nın 12. sayısındaki yazıya bakınız).

Her ne kadar bu 'ilkler' bilhassa hukukçular için ziyadesi ile ilgi çekici ve zihin uyarıcı olsa da, Divan'ın

ihtiyati tedbir kararında takındığı yaklaşım, müdahil-liklerin siyasallaşması ile de iç içe geçince, Divan'ın tarafsızlığı ve tedbir kararının hukuka uygunluğuna dair soru işaretleri oluşturmuştur. Anımsatmak lazım gelirse, Ukrayna başvurusunda esasa ilişkin olarak altı talebinin yanında, dört ihtiyati tedbir talep etmiştir. Ukrayna, davanın esasına ilişkin olarak 1) Luhansk ve Donetsk'te Soykırım Sözleşmesi'nin 3. maddesi kapsamında bir fiilin işlenmediğinin tespiti, 2) Rusya'nın Soykırım Sözleşmesi'ne dayanarak gerçekleştiğini iddia ettiği soykırım suçunu engellemek ve cezalandırmak adına attığı adımların hukuka aykırı olduğunun tespiti, 3) Rusya'nın sözde Donetsk ve Luhansk cumhuriyetlerini ve bağımsızlıklarını hatalı soykırım iddiasına dayanarak tanıdığının tespiti, 4) 24 Şubat'ta başlayan 'özel askeri operasyonun' hatalı soykırım iddiasına dayandığının ve hukuka aykırı olduğunun tespiti, 5) Rusya'nın benzer hukuka aykırı fiilleri işlememesi yönünde güvence vermesi, ve 6) doğan zararları için tazminat ödemesi taleplerinde bulunmuştur. İhtiyati tedbir olarak ise 1) hatalı soykırım iddiasına dayanarak ve bu sözde soykırımın önlenmesi ve cezalandırılması için başlatılan tüm operasyonların durdurulmasını, 2) Rus ordusuna mensup askeri personelin ve zımnen veya açıkça desteklenen düzensiz güçlerin sözde soykırımı önlemek amacıyla yürüttükleri operasyonlarını ilerletecek her türlü adımı atmaktan kaçınmalarının Rusya tarafınca sağlanmasını, 3) Rusya'nın bu yönde güvence vermesini, (4) Rusya'nın mahkemeye düzenli olarak rapor sunmasını, talep etmiştir.⁷

İhtiyati tedbir taleplerini karara bağlayan UAD, raporlama talebi dışındaki iki talebi kabul etmiş, ve hatta bu taleplerle bağlı olmadığından bahisle daha da ileri giden bir tedbir rejimine hükmetmiştir.⁸ Gerek Divan'ın *prima facie* yargı yetkisi olduğuna dair kararı, gerek 'makuliyet testinin' değerlendirilmesi, gerekse Divan'ın Soykırım Sözleşmesinin muhtevasını ve bu bağlamda yargı yetkisini aşacak şekilde karar vermesi eleştiriye mahzar olmanın ötesinde davanın ilk itirazlar ve esasa ilişkin süreçte ne denli tarafsız şekilde inceleyebileceğine dair soru işaretleri yaratmıştı. Lakin 2 Şubat 2024 tarihinde Rusya'nın ilk itirazlarına ilişkin kararını veren Divan bu soru işaretlerini bir ölçüde gidermiş olup, ihtiyati tedbir aşamasına aldığı ve yetkisinin ötesine geçmiş görünen kimi kararlardan geri adım atmış ve böylece politize olma görüntüsünden sıyrılarak yeniden hukuki yönü ağır basan bir karar vermiştir. Bu çalışmanın amacı ilk itirazlara ilişkin bu kararın kısa bir incelemesini sağlamaktır. Bu kapsamda ilk olarak Divan'ın ihtiyati tedbir kararına ilişkin sorunlu analizlerine dair eleştirilerimizi anımsatacak; daha sonra ilk itirazlara ilişkin kararı detaylandırarak ve en nihayetinde de davanın genel durumuna dair bir analiz sunacağız.

Lakin 2 Şubat 2024 tarihinde Rusya'nın ilk itirazlarına ilişkin kararını veren Divan bu soru işaretlerini bir ölçüde gidermiş olup, ihtiyati tedbir aşamasına aldığı ve yetkisinin ötesine geçmiş görünen kimi kararlardan geri adım atmış ve böylece politize olma görüntüsünden sıyrılarak yeniden hukuki yönü ağır basan bir karar vermiştir.

UAD'nin İhtiyati Tedbir Kararı: Divan Politik İklimi mi Yenik Düştü?

Yukarıda bahsettiğimiz sorunları özetlemek gerekirse, Divan'ın ihtiyati tedbir kararı alabilmek için evl-eviyetle *prima facie* yargı yetkisine sahip olduğunu tespit etmesi gerekmektedir. Buna müteakip olarak başvuru-cunun uluslararası hukuktan doğan bir hakkının ihlal edildiğine dair makul bir şüphenin varlığı (*plausibility test*),⁹ ve de onarılamaz ve bir an evvel giderilmesi gereken bir zararın doğma riski olmalıdır. İlgili kararda oraya çıkan ilk sorun Divan'ın *prima facie* yargı yetkisine sahip olup olmadığıdır. Çünkü Rusya, Divan'a sunduğu bel-gelerde defalarca askeri müdahalesinin Soykırım Sözleş-mesi'ne dayanmadığını, bunun yerine tamamen BM Şartı'nın 51. maddesi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu argüman kısmen geçerlidir. Marko Milanovic'in de vurguladığı gibi, her ne kadar Putin'in konuşmalarında soykırımı atıf yapılmış olsa da, Rusya müdahalesinin hukuki dayanağı Soykırım Sözleş-mesi veya 'insani müdahale' doktrinine dayandırılmamıştır.¹⁰ Rusya'nın bu açıklamaları da durumu netleştirmiş; soykırım kavramının uluslararası teamül hukukunda kullanıldığını ve Soykırım Sözleşmesi'nin müdahale için bir dayanak oluşturmadığını belirterek, Divan'ın bu nedenle başvuruyu yargı yetkisi bulunmadığı gerekçesiyle reddetmesi gerektiğini savunmuştur. Rusya'nın bir diğer argümanı ise Ukrayna'nın ortaya koyduğu uyuşmazlığın aslında Soykırım Sözleşmesi ile doğrudan ilgili olmadığıdır. Rusya, bu bağlamda 'gerçek esas' (*true object*) testinin uygulanması gerektiğini ileri sürmekte ve başvurunun yargı yetkisi açısından reddedilmesi gerektiğini savunmaktadır. Rusya'ya göre, Uk-rayna'nın başvurusunun temel meselesi Soykırım Sözleşmesi'nin yorumu ve uygulanması değil, güç kullanım yasağı ile Luhansk ve Donetsk Cumhuriyetlerinin tanınmasına ilişkindir.

Her ne kadar bu konu pek tabii tartışmaya açık olsa da ve Divan'ın ihtiyati tedbir incelemesi ilk bakışta makul görülebilse de, Divan'ın kendisini *prima facie* yetkili ad-dederken detaylandırma yapmaktan kaçınması ve yetki-

Lakin tüm bunların ötesinde Divan'ın ihtiyati tedbir kararı bakımından en tartışmalı husus kendisini talepler ile bağlı görmemesi ve Rusya'dan bütün askeri operasyonunu durdurmasını istemesidir.

sinin sınırını çizmektense kendinde bütüncül bir yetki görmesi sorun olarak değerlendirilebilecektir. Nitekim, birazdan arz edileceği üzere, Divan ilk itiraz kararı ile bu hususu düzeltmiştir. Zira bağıntılı bir başka sorun ise 'ters icabet' davasının mümkün olup olmadığı tartışmalı olduğundan, bir tedbir kararı alınabilmesi için en azından potansiyel bir yükümlülük varlığının gösterilmesi sorunudur. Bu açıdan düşünüldüğünde Rusya'nın Ukrayna'ya karşı Soykırım Sözleşmesinden doğan hangi sorumluluğunu ihlal etmekte olduğunun tespiti zorluk arz etmektedir. Avrasya Dünyasının 10. sayısında arz ettiğimiz üzere:

Divan on bir paragrafı Rusya'nın birçok diplomat ve devlet görevlisinin 'soykırımı durdurmak' amacı ile güç kullanılması gerektiğine dair ifadelerini vurgulamaya ayırmış ve Rusya'nın beyanınının gerçeği yansıtmadığını, Rusya'nın Soykırım Sözleşmesi'ni etkin olarak dayanak gösterdiğini belirtmiştir. Buna ilave olarak Divan 'gerçek esas' testi bakımından bir sorun görmeyerek Ukrayna'nın yaratıcı argümanını kabul etmiş ve uyuşmazlığın Soykırım Sözleşmesi'nin hatalı yorum ve uygulamasına dayanan bir güç kullanımı olarak 9. madde bağlamında yargı yetkisi doğurduğunu belirtmiştir. Ancak kanımızca anlaşmazlığın ne denli Soykırım Sözleşmesi ile alakalı olduğu önemli bir soru işaretidir.¹¹

Ukrayna'nın başvurusunda 'makuliyet testi'nin sağlanıp sağlanmadığı konusu tartışmalı bir alan olarak karışımıza çıkmaktadır. Bu testin asıl sorusu, Ukrayna'nın hangi hakkının ihlal edildiğidir. Divan, bu bağlamda Ukrayna'nın 'Soykırım Sözleşmesi'nin kötüye kullanılması neticesinde askeri güç kullanımına maruz kalmama' hakkının ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Ancak, 'asılsız soykırım iddialarına karşı korunma' gibi bir hakkın, Sözleşme kapsamında yer alıp almadığı sorusu önemli bir hukuki mesele olarak durmaktadır. Mahkemenin bu konuda verdiği kesin yanıtın tartışmasız kabul edilmesi güç görünmektedir. Ayrıca, ihlal edildiği iddia edilen hak ile talep edilen geçici tedbirler arasında makul bir bağ bulunup bulunmadığı da ayrı bir değerlendirme konusudur.

Lakin tüm bunların ötesinde Divan'ın ihtiyati tedbir kararı bakımından en tartışmalı husus kendisini talepler ile bağlı görmemesi ve Rusya'dan bütün askeri operasyonunu durdurmasını istemesidir. Şöyle ki bir an için Rusya'nın askeri operasyonunu Soykırım Sözleşmesinden doğan engelleme ve cezalandırma yükümlülüğüne dayandırdığı kabul edilse dahi, Donbas bölgesi ötesindeki operasyonlar için hukuki argümanının bu olmadığı açıktır. "Divan'ın önündeki soru Rusya'nın Soykırım Sözleşmesi'ne dayanarak kullandığı askeri gücün hukukiliğidir ve BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında güç kullanması mahkemenin değerlendirmesi dışında kalmaktadır. Nitekim Ukrayna'nın talebi de sadece Sözleşme'ye dayanarak kullanılan gücün hukuki olmadığına tespitidir."¹² Divan'ın daha önceki bir kararında belirttiği üzere, Soykırım Sözleşmesi'nin 9. maddesi *jus cogens* norm ihlali mevzu bahis olsa dahi devletlerin diğer sorumlulukları bakımından yargı yetkisi yaratacak şekilde kullanılabilir. ¹³ Tüm bu gerekçeler, Divan'ın ihtiyati tedbir kararındaki tavrının o anki politik baskıdan etkilendiğine dair bir çıkarım yapmaya sebep verebilecek niteliktedir. Nitekim ilk itirazlar hususundaki değerlendirmenin farklılaşması da yine buna delalet eder niteliktedir.

İlk İtirazlar ve Divan'ın Değerlendirmesi: Hukukiliğe Dönüş

1 Temmuz 2022 tarihinde esasa ilişkin 'memorial' sunan Ukrayna, 178. ve 179. paragraflarda Divan'dan aşağıdaki taleplerde bulunmuştur:

178. Bu Memorial'da belirtilen nedenlerden dolayı, Ukrayna Divan'dan aşağıdaki hususları yerine getirmesini saygıyla talep etmektedir:

- (a) Mahkeme'nin bu uyuşmazlık üzerinde yargı yetkisine sahip olduğuna karar vermesini ve bunu ilan etmesini
- (b) Ukrayna'nın Donetsk ve Luhansk oblastlarında Soykırım Sözleşmesi'ni ihlal ederek soykırım işlemekten sorumlu olduğuna dair inandırıcı bir kanıt bulunmadığına hükmetmesini ve bunu ilan etmesini.
- (c) Rusya Federasyonu'nun 24 Şubat 2022 tarihinden itibaren Ukrayna'da ve Ukrayna'ya karşı güç kullanmasının Soykırım Sözleşmesi'nin I. ve IV. maddelerini ihlal ettiğine karar vermesini ve ilan etmesini.
- (d) Rusya Federasyonu'nun 21 Şubat 2022 tarihinde sözde 'Donetsk Halk Cumhuriyeti' [DPR] ve 'Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin

[LPR] bağımsızlığını tanımamasının Soykırım Sözleşmesi'nin I. ve IV. maddelerini ihlal ettiğine karar vermesini ve ilan etmesini.

- (e) Rusya Federasyonu'nun, 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna topraklarında başlattığı askeri operasyonları derhal askıya almayarak ve kendisi tarafından yönlendirilebilecek veya desteklenebilecek herhangi bir askeri veya düzensiz silahlı birliğin yanı sıra kontrolüne veya yönlendirmesine tabi olabilecek herhangi bir kuruluşun ve kişinin bu askeri operasyonları ilerletmek için hiçbir adım atmamasını sağlayamayıp, Mahkeme tarafından 16 Mart 2022 tarihinde verilen geçici tedbirleri belirten Karar ile kendisine yüklenen bağımsız yükümlülükleri ihlal ettiğine karar verin ve beyan edin.

179. Buna göre, Mahkeme'den saygıyla aşağıdaki hususların yerine getirilmesi talep edilmektedir

- (a) Rusya Federasyonu'nun 24 Şubat 2022 tarihinde başlattığı Ukrayna'da ve Ukrayna'ya karşı güç kullanımını derhal sona erdirmesine karar vermesini.
- (b) Rusya Federasyonu'na, Donbas bölgesi de dahil olmak üzere Ukrayna topraklarındaki askeri birliklerini derhal geri çekmesine karar vermesini.

- (c) Rusya Federasyonu'na, kendisi tarafından yönlendirilebilecek veya desteklenebilecek (DPR ve LPR'ninkiler dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere) herhangi bir askeri veya düzensiz silahlı birimin yanı sıra kontrolü veya yönlendirmesine tabi olabilecek herhangi bir kuruluş ve kişinin, Rusya'nın 24 Şubat 2022'de başlattığı Ukrayna'da ve Ukrayna'ya karşı güç kullanımını desteklemek için daha fazla adım atmamasını sağlamasına hükmedilmesini.
- (d) Rusya Federasyonu'na DPR ve LPR'yi tanımamasını geri çekmesine hükmedilmesini.
- (e) Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'da veya Ukrayna'ya karşı daha fazla güç kullanmayacağına dair güvence vermesine hükmedilmesini.
- (f) Rusya Federasyonu'nun 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna topraklarında başlattığı güç kullanımı sonucunda Ukrayna'nın uğradığı tüm zararın, bu yargılamaların ayrı bir aşamasında belirlenecek bir miktarda, tam olarak tazmin edilmesine hükmedilmesini.
- (g) Rusya Federasyonu'nun Mahkeme'nin 16 Mart 2022 tarihli geçici tedbir kararını ihlal etmesi sonucunda Ukrayna'nın uğradığı tüm zararın, bu yargılamaların ayrı bir aşamasında belirlenecek bir miktarda tazmin edilmesine hükmedilmesini.

Rusya ise sırasıyla 1) taraflar arasında Sözleşme'den kaynaklı bir uyumsuzluk olmadığı, 2) Divan'ın konu yönünden yetkisinin bulunmadığı, 3) Ukrayna'nın başvurusunun ötesine geçen yeni iddiaları öne sürdüğü, 4) kararın pratik bir etkisi olamayacağını, 5) ters icabet davasının Divan nezdinde kabul edilemez nitelikte olduğunu ve 6) Ukrayna'nın hakkını kötüye kullandığını iddia ederek ilk itirazlarını ortaya koymuş ve davanın bu aşamada reddini talep etmiştir.

Bu itirazlarla alakalı Divan'ın değerlendirmesini sırasıyla incelemek kanaatimizce faydalı olacaktır. Lakin evliyetle Divan'ın yaptığı önemli bir ayrıma vurgu yapmak gerekir – ki bu ayırım sayesinde Divan ihtiyati tedbir kararındaki sorunlu birçok değerlendirmesini düzeltme fırsatını bulmuştur. Şöyle ki, Divan kararında Uk-

rayna'nın davasının iki farklı yönü arasında bir ayrıma gitmiştir. Buna göre davanın ilk yönü Ukrayna'nın Doğu Ukrayna'da soykırım yapmadığına dair bir beyan isteyerek 'ters icabet' talebinde bulunup bulunamayacağıdır. Yani Ukrayna'nın Rusya'nın herhangi bir uluslararası haksız fiilden sorumluluğunu değil ve fakat Rusya'nın kamusal kanallarla kendisine haksız olarak Soykırım Suçunu işleme yaftasını yapıştırdığına dair bir tespiti talep edip edemeyeceğidir. İkincisi ise, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı sahte soykırım iddiasında bulunarak ve ardından Ukrayna'ya karşı güç kullanarak Sözleşme'yi ihlal edip etmediğidir. Bu ikinci yönden Ukrayna'nın Rusya'nın uluslararası sorumluluğunu iddia ettiği Divanca sarih görülmüştür.¹⁴ Divan ilk itirazlara ilişkin değerlendirmelerinde bu ayrımı gözeterek ikili bir değerlendirme yolu izlemiştir.

Divan kararında Ukrayna'nın davasının iki farklı yönü arasında bir ayrıma gitmiştir. Buna göre davanın ilk yönü Ukrayna'nın Doğu Ukrayna'da soykırım yapmadığına dair bir beyan isteyerek 'ters icabet' talebinde bulunup bulunamayacağıdır.

1 numaralı itirazı ile alakalı olarak Rusya kendisinin Ukrayna'nın Soykırım Sözleşmesinden doğan sorumluluğunun ihlali sebebi ile operasyon başlatmadığını, 26 Şubat tarihinden önce taraflar arasında bu yönde bir uyumsuzluk olduğuna dair kamusal veya hususi herhangi bir görüş alışverişi veya deklarasyon olmadığını ve Rus yetkililerin yer yer yaptıkları soykırım referanslarının Sözleşme bağlamında Ukrayna'nın sorumluluğunun doğduğuna yönelik olarak algılanamayacağını ileri sürmüştür.¹⁵ Divan ise uyumsuzluk kavramının usuli bir anlamı olma-

dığını ve fakat esasa ilişkin olarak kararlaştırılması gerektiğini belirlemiştir.¹⁶ Divan'a göre uyumsuzluğun varlığı başvuru gününe göre belirlenmelidir ve davalının başvuruyla görüş ayrılığında olduğunun farkında olduğu yada farkında olamayacak olmadığı başvuru tarafından ispat edilmelidir.¹⁷ Bu noktada ihtilafın bir antlaşma çerçevesinde nitelenerek ortaya konulmasına veya davalının karşı görüşlerini ortaya koymasına gereklilik yoktur. Divan'a göre davalının sessizliğinden de ihtilaf çıkarsanabilir.¹⁸ Bu mülahazalar ile Divan Rus yetkililerin ve devlet organlarının defaatle yaptıkları soykırım suçlamalarına dikkat çekmiş, bu suçlamaların defaatle Ukrayna tarafından reddedildiğini belirtmiştir. Divan aynı zamanda Ukrayna'nın defaatle Rusya Federasyonu'nun kendisine yönelik soykırım iddialarını "hukuksuz bir saldırıyı" meşrulaştırmak için bahane olarak kullanmasını kınayarak, bu tür asılsız iddiaların Soykırım Sözleşmesi'nin kendisine ve uluslararası toplumun dünyanın en korkunç suçunu önleme ve cezalandırma yönündeki amansız çabalarına bir hakaret olduğunu ifade ettiğine dikkat çekmiş ve bu noktada taraflar arasında bir görüş ayrılığının açık olduğunu belirterek Rusya'nın (I) numaralı itirazını reddetmiştir. Bu noktada yapılabilecek bir eleştiri Divan'ın uyumsuzluğun varlığını Soykırım Sözleşmesi'nden ayırıştırarak incelemesi olabilir. Zira her ne kadar Divan bu noktayı not etmiş ve diğer itirazlara ilişkin değerlendirmesinde bu hususa değineceğini belirtmişse de,¹⁹ Soykırım Sözleşmesi çerçevesinde Divan önüne getirilen bir uyumsuzluğun varlığının, özellikle de Rusya'nın kendi operasyonel fiilleri bakımından defaatle Sözleşme hükümlerine dayanmadığını öne sürdüğü göz önüne alındığında, Sözleşmeden bu ölçüde bağımsız olarak ele alınması kanımızca sorunlu görünmektedir.

Rusya, 2 numaralı ilk itirazı çerçevesinde Divan'ın Ukrayna'nın 179. paragrafta sunduğu (c) ve (d) talepleri ile ilgili olarak konu yönünden Soykırım Sözleşmesinin dışında kaldığını iddia etmiştir. Rusya'ya göre

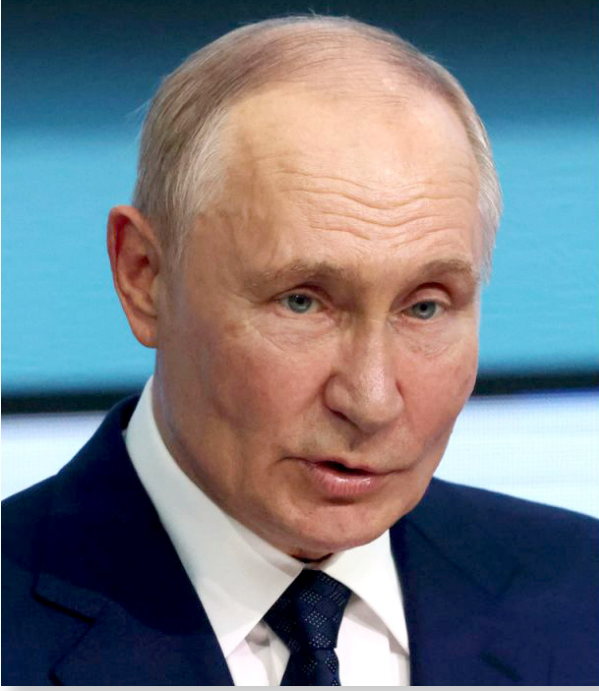
Ukrayna hatalı bir şekilde Sözleşme'de, bir taraf Devlet için uluslararası hukukun sınırları dahilinde hareket etme yükümlülüğü ve Sözleşme'yi "yanlış uygulamama" veya "kötüye kullanmama" yükümlülüğü gibi bazı zımnî yükümlülükleri okumaya çalışmaktadır. Böyle bir yaklaşım, Sözleşme'ye belirsiz sayıda başka uluslararası hukuk kuralını dahil etme ve Mahkeme'nin Madde IX kapsamındaki yargı yetkisini gereksiz yere genişletme etkisine sahip olacaktır. Davalı'ya göre, Ukrayna'nın yapmaya çalıştığı gibi, Mahkeme'nin bu hüküm kapsamındaki yargı yetkisini Sözleşme'de düzenlenmeyen konuları kapsayacak şekilde genişletmek Madde IX ile tutarsız olacaktır.²⁰

Rusya, 2 numaralı ilk itirazı çerçevesinde Divan'ın Ukrayna'nın 179. paragrafta sunduğu (c) ve (d) talepleri ile ilgili olarak konu yönünden Soykırım Sözleşmesinin dışında kaldığını iddia etmiştir.

Bu itiraza dair incelemede Divan, evleviyetle yerleşik içtihadını yineleyerek, başvuran tarafından şikayet edilen davalının eylem veya ihmallerinin, ihlal edildiği iddia edilen antlaşma kapsamına girip girmediği, başka bir deyişle, söz konusu olayların, tespit edilmesi halinde, antlaşma kapsamındaki yükümlülüklerin ihlalini teşkil edip etmediğinin tespit edilmesi gerektiğini belirtmiştir.²¹ Bu yöndeki incelemesinde Divan, Soykırım Sözleşmesi'nden doğan yükümlülüklerin önleme ve cezalandırma olduğunu, her ne kadar bu yükümlülükleri iyi niyetle ifa etmek temel bir prensip olsa da başlı başına sözleşmeden doğan bir yükümlülük olarak nitelenemeyeceğini belirtmiştir.²² Divan'a göre her ne kadar devletlerin soykırımı önleme yükümlülüğüne riayetinin uluslararası hukukun sınırları içerisinde kalacak şekilde tezahür etmesi gerekliyse de, "bir Devletin Sözleşme kapsamındaki önleme yükümlülüğünü uluslararası hukuka aykırı bir eylemle yerine getirmeye çalışması halinde, bu eylemin kendi başına Sözleşme'nin ihlalini teşkil edeceği sonucu çıkmaz."²³ Bu gerekçeler ile Divan açıkça şu değerlendirmede bulunmuştur:

mevcut davada - tartışma adına dahi olsa- Rusya Federasyonu'nun DPR ve LPR'yi tanıyarak ve "özel askeri operasyon" başlatarak Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye çalıştığını ve söz konusu eylemlerin uluslararası hukuka aykırı olduğunu varsayarsak, Rusya Federasyonu'nun ihlal etmiş olacağı Sözleşme değil, Devletlerin tanınması ve kuvvet kullanımına uygulanabilir ilgili uluslararası hukuk kurallarıdır. Bu konular Soykırım Sözleşmesi'ne tabi değildir ve Mahkeme'nin mevcut davada bu konuları ele alma yetkisi bulunmamaktadır.

Bu değerlendirmelerle Divan Rusya'nın 2 numaralı itirazını haklı bulmuş ve yukarıda açıkladığımız ayrıma geri dönerek Ukrayna'nın ikinci iddiasının, yani Rusya'nın Ukrayna'ya karşı sahte soykırım iddiasında bulunarak ve ardından Ukrayna'ya karşı güç kullanılarak Sözleşme'yi ihlal ettiği iddiasının, Sözleşme kapsamı dışında kaldığını ve Divan tarafından incelenemeyeceğine hükmetmiştir. Bu karar kanımızca isabetli olup, yukarıda izah edildiği üzere ihtiyati tedbir sürecinde de göz önünde bulundurulabilecek nitelikte bir değerlendirme-

dir. Lakin Divan, kanımızca politik baskı sonucu bu isabetli hukuki değerlendirmeyi tedbir aşamasında yapmaktan kaçınmış ve ilk itirazlar ile yaptığı bu ‘yetki aşımından’ geri adım atmıştır. Bu çerçevede kanımızca Divan’ın Rusya’nın tüm operasyonlarını durdurması yönünde aldığı ihtiyati tedbir hükmünün de uygulanabilirliği – en azından Donbas harici bölgeler bakımından ortadan kalmıştır.²⁴

Öte yandan Divan Rusya’nın diğer itirazlarını oy çokluğu ile reddetmiştir. Bunlardan 3 numaralı itiraz temelde talebin değiştirilmesine ilişkin olup, bu teknik itiraz bakımından Divan Ukrayna’nın başvurusu ve ‘memorial’ı arasında mevzu bahis olan değişikliklerin talep-

lerin esasını etkilemediğine karar vermiştir.²⁵ Davanın pratik bir etki doğurmayacağına dair 4 numaralı itiraz bağlamında Rusya, Divan’ın daha önceki bir kararına atıfta bulunarak, Divan’ın sadece tarafların hak ve yükümlülüklerini etkileyecek ve pratik etki doğurabilecek nitelikte kararlar alabileceğini ileri sürmüştür. Değerlendirmesinde Divan, önceki kararlarını da vurgulayarak uygun durumlarda tespit niteliğinde karar verebileceğinin açıkça ortaya koyulduğunu belirtmiştir. Divan’a göre bir tespit kararının amacı, “[taraflar] arasında bağlayıcılığı olan bir hukuk durumunun bir kez ve kesin olarak tanınmasını sağlamaktır; böylece bu şekilde tesis edilen hukuki durum, bundan kaynaklanan hukuki etkiler söz konusu olduğunda bir daha sorgulanamaz.”²⁶

Bu değerlendirmelerle Divan Rusya’nın 2 numaralı itirazını haklı bulmuş ve yukarıda açıkladığımız ayrıma geri dönerek Ukrayna’nın ikinci iddiasının, yani Rusya’nın Ukrayna’ya karşı sahte soykırım iddiasında bulunarak ve ardından Ukrayna’ya karşı güç kullanarak Sözleşme’yi ihlal ettiği iddiasının, Sözleşme kapsamı dışında kaldığını ve Divan tarafından incelenemeyeceğine hükmetmiştir.

Bu bağlamda Divan uyumsuzluğun ilk unsuru bakımından, yani Ukrayna’nın Donetsk ve Luhansk oblastlarında Soykırım Sözleşmesini ihlal ederek soykırım işlemekten sorumlu olduğuna dair inandırıcı kanıt bulunmadığına karar vermesi ve bunu ilan etmesi talebi kapsamında, “Tarafların, Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki hak ve yükümlülüklerinin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesinin yanı sıra bir olgu noktasında da anlaşmazlık” içinde olduğunu; “Ukrayna’nın Sözleşme’den doğan yükümlülüklerini ihlal ederek soykırım işlemekten sorumlu olduğuna dair inandırıcı kanıtlar bulunup bulunmadığına ilişkin açıklayıcı bir kararın, Başvurucunun Sözleşme’nin 1. maddesi kapsamındaki yükümlülüklerine uygun hareket edip etmediğine açıklık getirme etkisine” sahip olacağını belirterek itirazı reddetmiştir.²⁷

4 numaralı talebi ile Rusya, Divan'ın ters icabet davalarına bakamayacağını ileri sürmüştür. Buna göre bu davaların Divan'ın uluslararası sorumluluk ve hakları belirlemek ve uyuşmazlıkları çözümlenmek amacıyla uygun düşmediğinin yanı sıra, Sözleşme'nin 9. maddesinin bu gibi bir sonuç yaratmayı amaçlamadığı ileri sürülmüştür. Divan bu talebi reddederken Sözleşmenin 9. maddesinin hususi yapısına vurgu yaparak, ilgili hükmün "bir Devletin soykırım sorumluluğuna ilişkin [uyuşmazlıklar] da dâhil olmak üzere" tüm uyuşmazlıkları kapsadığını ve aynı zamanda maddede "yerine getirme" ek teriminin istisnai olarak yer aldığını da vurgulamıştır. Divan ayrıca, Madde 9, Sözleşme'nin "yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesine ilişkin" uyuşmazlıkların "bir Devletin soykırım sorumluluğuna ilişkin" uyuşmazlıkları da içerdiğini belirtmekte ve "uyuşmazlığın taraflarından herhangi birinin" böyle bir uyuşmazlığı Mahkeme'ye sunabileceğini öngörmektedir.²⁸ Bu karar ziyadesi ile önem arz etmekte olup, uzun süredir tartışılmakta olan Divan'ın bu gibi ters icabet davalarına bakıp bakamayacağı sorusuna bir ölçüde cevap sağlamıştır.²⁹

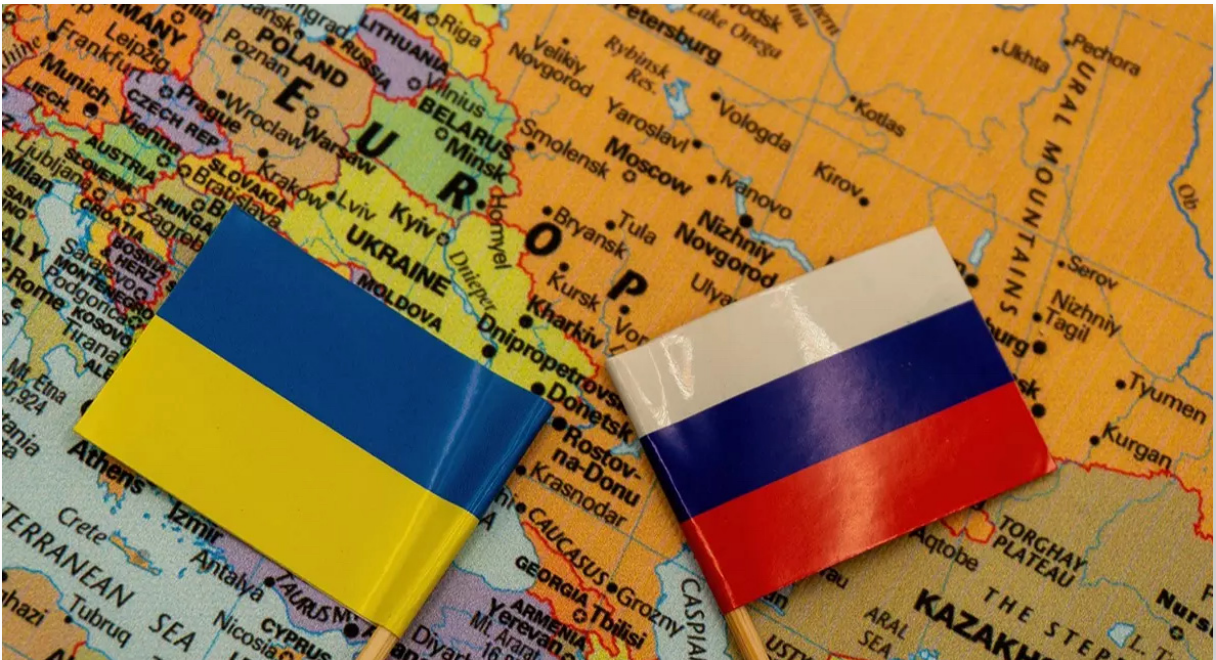
Son olarak Rusya, Ukrayna'nın başvuru hakkını kötüye kullandığını iddia ederek 4 numaralı itirazını öne sürmüştür. Rusya'ya göre Ukrayna böyle bir uyuşmazlığın 2014'ten beri var olduğunu söylemesine rağmen ancak 2022'de başvuru yapmış ve bunun yanında diğer devletlerinde müdahil olması için yaptığı çağrılarla Divan üzerinde politik baskı oluşturmaya çalışmıştır. Bu bakımdan başvuru samimi olmaktan ziyade politik bir araç ve hakkın kötüye kullanımınıdır.³⁰ Bu iddiayı da reddeden Divan son kertede kötüye kullanım için açık bir delil ol-

Avrasya Dünyası dergisinin önceki sayılarında getirdiğimiz kararların ve sürecin politize olması eleştirisinin, Divan'ın ilk itirazlara ilişkin verdiği bu kararlarla beraber hafifletilmesi gerektiği aşikardır.

ması gerektiğini, Rusya'nın bu nitelikte bir argüman ortaya koyamadığını; Divan'ın politik motivasyonlarla ilgilenemeyeceğini ve müdahillik çağrılarının tek başına kötüye kullanım lehine bir delil teşkil edemeyeceğini belirtmiştir.³¹

Sonuç: Kararın Kısa Bir Değerlendirmesi

Avrasya Dünyası dergisinin önceki sayılarında getirdiğimiz kararların ve sürecin politize olması eleştirisinin, Divan'ın ilk itirazlara ilişkin verdiği bu kararlarla beraber hafifletilmesi gerektiği aşikardır. Her ne kadar kararın halen sorunlu yönleri olsa da, özellikle Rusya'nın operasyonlarına ilişkin yetki aşımına delalet eden ihtiyati tedbir kararından geri adım atılması ve bu hususun Soykırım Sözleşmesinin kapsamı dışında olduğunun tespiti önem arz etmektedir. Bunun yanında Divan'ın ters icabet davalarına kapı aralayan tutumu, fakat bunu hala istisnai bir durum olarak formüle eden tutumu ilerki dönemde gelebilecek başvurular bakımından makul ve yol gösterici olmuştur. Buna karşılık kanaa-

timizce taraflar arasında. Soykırım Sözleşmesinden doğan samimi bir uyumsuzluk olup olmadığı hususu halen muğlaktır. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere UAD'nin esnek dahi olsa bir 'samimi uyumsuzluk' testi uygulaması olası soru işaretlerinin önüne geçecektir. Bunun yanında kanaatimizce Divan'ın ikinci unsuru reddine binaen dava oldukça garip bir durumda kalmıştır. Zira Divan artık sadece Rusya'nın Ukrayna'yı yanlış olarak soykırım ile

suçlayıp suçlamadığına odaklanacaktır. Lakin Rusya zaten hukuki anlamda böyle bir atıfta bulunmadığını vurgulamakta ve askeri operasyonlarını başka gerekçelere dayandırmaktadır. O halde davanın Ukrayna lehine sonuçlandığı ihtimalde dahi Ukrayna'nın – Donbas bölgesindeki hareketlerin altından en azından bir meşruluk zemini çekmenin ötesinde- nasıl bir sonuca ulaşacağını tahmin etmek zordur.

Sonnotlar

- 1 Dr. Öğr. Gör. Onur Uraz'ın bu makalesi Avrasya Dünyası'nın 10. sayısında yayımlanan "Rusya'nın Ukrayna'ya Askeri Müdahalesini Hukuken Dayandırdığı Gerekçeler ve Uluslararası Adalet Divanı Önündeki Dava Sürecine Dair Bir İlk Değerlendirme" başlıklı makalesi ile yine Avrasya Dünyası'nın 12. Sayısında yayımlanan "Ukrayna-Rusya Davasına Üçüncü Devletlerin Müdahillikleri: Siyasi Dayanışma Hukukun Önüne mi Geçiyor?" makalesinin bir devamı niteliğindedir. Bundan dolayı, konu hakkında daha kapsamlı bir anlayışa ulaşabilmek için bu üç makalenin bir arada okunmasında fayda olabilecektir.
- 2 O. Uraz, "Rusya'nın Ukrayna'ya Askeri Müdahalesini Hukuken Dayandırdığı Gerekçeler ve Uluslararası Adalet Divanı Önündeki Dava Sürecine Dair Bir İlk Değerlendirme", 10 Avrasya Dünyası (Nisan 2022), s.25.
- 3 Deepak Raju, 'Ukraine v Russia: A "Reverse Compliance" case on Genocide', EJIL:Talk!, 15.03.2022, at <https://www.ejiltalk.org/ukraine-v-russia-a-reverse-compliancecase-on-genocide/>
- 4 O. Uraz, "Ukrayna-Rusya Davasına Üçüncü Devletlerin Müdahillikleri: Siyasi Dayanışma Hukukun Önüne mi Geçiyor?", 12 Avrasya Dünyası (Nisan 2023), s.37.
- 5 ICJ, "Allegations Of Genocide Under The Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide (Ukraine v. Russian Federation) Admissibility Of The Declarations Of Intervention Order", 5 June 2023. Available at <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20230605-ORD-01-00-EN.pdf>.
- 6 <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/182/182-20240729-pre-01-00-en.pdf>
- 7 ICJ, Ukraine v. Russia, 'Application instituting proceedings', 27.02.2022, at <https://www.icj-cij.org/public/files/caserelated/182/182-20220227-APP-01-00-EN.pdf>
- 8 ICJ, Ukraine v. Russia, 'Order on Request for the indication of provisional measures', 16.03.2022, pp. 36-46 at <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/182/182-20220316-ORD-01-00-EN.pdf>
- 9 Lando Massimo, "Plausibility in the Provisional Measures Jurisprudence of the International Court of Justice" 31 Leiden Journal of International Law (2018), p 641.
- 10 Marko Milanovic, 'What is Russia's Legal Justification for Using Force against Ukraine?', EJIL:Talk!, 24.02.2022 at <https://www.ejiltalk.org/what-is-russias-legal-justification-for-using-force-against-ukraine/>
- 11 O. Uraz, "Rusya'nın Ukrayna'ya Askeri Müdahalesini Hukuken Dayandırdığı Gerekçeler ve Uluslararası Adalet Divanı Önündeki Dava Sürecine Dair Bir İlk Değerlendirme", 10 Avrasya Dünyası (Nisan 2022), s.33.
- 12 Ibid. s. 34.
- 13 Case Concerning Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia-Herzegovina v. Yugoslavia), International Court of Justice (ICJ), Judgement (2007),para 147
- 14 ICJ, "Allegations Of Genocide Under The Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide (Ukraine v. Russian Federation: 32 States Intervening), Preliminary Objections, 2 February 2024, Para 53 v.d
- 15 Ibid. Para. 41.
- 16 Ibid. Para 45
- 17 Ibid.
- 18 Ibid.
- 19 Ibid. Para 52.
- 20 Ibid. Para.131.
- 21 Ibid. Paras 135,136.
- 22 Ibid. Para 140 v.d.
- 23 Ibid. Para 146.
- 24 Karşı görüş için bakınız. Dai Tamada, "Still Valid: Provisional Measures in Ukraine v. Russia (Allegations of Genocide)", EJIL: Talk (15 March 2024), available at <https://www.ejiltalk.org/still-valid-provisional-measures-in-ukraine-v-russia-allegations-of-genocide/>
- 25 ICJ, "Allegations Of Genocide Under The Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide (Ukraine v. Russian Federation: 32 States Intervening), Preliminary Objections, 2 February 2024, Para 60 v.d.
- 26 Ibid. Para 78
- 27 Ibid. Para 79.
- 28 Ibid. Para 98
- 29 Tartışmalar için bkz. Raju, D. "Ukraine v Russia: A "Reverse Compliance" Case on Genocide, EJIL: Talk." (2023); Marchuk, I; Wanigasuriya, Aloka: The Curious Fate of the False Claim of Genocide: On the ICJ's Preliminary Objections Judgment in Ukraine v. Russia and Beyond, Verfblog, 2024/2/24, <https://verfassungsblog.de/the-curious-fate-of-the-false-claim-of-genocide/>.
- 30 ICJ, "Allegations Of Genocide Under The Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide (Ukraine v. Russian Federation: 32 States Intervening), Preliminary Objections, 2 February 2024, Para 11
- 31 Ibid. Para 113 v.d.

ORTADOĞU GÜNDEMİNDE DOĞU AKDENİZ: GERİLİM, JEOPOLİTİK VE GÜVENLİK

Bölge, yalnızca Akdeniz'i çevreleyen Türkiye, Mısır, Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin, Libya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) için değil, enerji ve ticari bağlantıları nedeniyle küresel güç dengelerinde söz sahibi aktörler için de kritik öneme sahiptir.

Dr. Öğr. Üyesi Gözde Kılıç Yaşın

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Bilecik, Türkiye

Doğu Akdeniz; Asya, Körfez ve Avrupa'yı birbirine bağlayan enerji merkezleri, bağlantı projeleri için merkezi konumdadır. Tarih boyunca da coğrafi konumlanması ve medeniyetler arası geçiş bölgesi olmasından kaynaklı stratejik önemi ve jeopolitik konumu nedeniyle uluslararası güç mücadelesinin odak noktası olmuştur. Bölge, yalnızca Akdeniz'i çevreleyen Türkiye, Mısır, Suriye, Lübnan, İsrail ve Filistin, Libya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) için değil, enerji ve ticari bağlantıları nedeniyle küresel güç dengelerinde söz sahibi aktörler için de kritik öneme sahiptir.

2003 yılından itibaren hidrokarbon enerji rezervlerinin keşfinin ilanıyla birlikte bölgedeki stratejik hesaplamalar karmaşık bir hâl almış, enerji kaynaklarına erişim ve denizlerde egemenlik tesis etme çabaları bölgede yeni bir rekabet ve gerilim dinamiği yaratmıştır. Doğu Akdeniz'in enerji kaynakları üzerindeki bu mücadele hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde geniş çaplı ittifakların kurulmasına, diplomatik çatışmaların alevlenmesine ve askeri stratejilerin yeniden şekillendirilmesine yol açmıştır. 2010'da Tunus'ta başlayan ve Arap Baharı olarak isimlendirilen ayaklanmalar; Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün'ü

Ukrayna topraklarının Rusya tarafından işgaliyle başlayarak Batı-Rusya savaşına dönüşen ateşin sönümlenememesi de Karadeniz'i Türk Boğazları üzerinden Akdeniz'e bağlayan Ege Denizi'ndeki gelişmelerin önemini artıran bir husustur. ABD'nin Karadeniz'de varlık gösterme ve Rusya'nın buradaki etkinliğini daraltma, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki Rus faaliyetlerini azaltma ve kendi varlığını arttırma niyetinin Ege'deki yansımaları, Yunanistan anakarası ve Girit'ten sonra Ege'deki adalarda da askeri üs açma girişimini gündeme getirmektedir.

sarsarak Libya ve Suriye'de iç savaş hayatın normali haline getirmiştir. Demokrasi, özgürlük ve insan hakları arayışı olarak nitelendirilse de süreç mezhepçi hesaplaşmaları canlandırarak Arap Baharı rüzgârının geçtiği ülkelerde ortak değerlerin yitirilmesine, radikalleşmelere, ölüm, yokluk ve yıkıma sebep olmuştur. Sürecin Doğu Akdeniz havzasına etkisi, eksen kavgalarının keskinleşmesi olmuş, hem jeopolitik hem ideolojik rekabet açığa çıkmıştır. Süreçte Rusya Orta Doğu'daki varlığını ve diplomasisini belirginleştirmiş, İran etki alanında nüfuz kazanmış, Orta Doğu'daki ayak izlerini silmek istediğini açıklamış bulunan ABD bir ayağını Yunanistan'a¹ diğerini Kıbrıs adasına² koyarken 2020'den itibaren İsrail-Arap ülkeleri³ normalleşmesi süreci de başlamıştır. Normalleşme çabaları Türkiye-Mısır, Türkiye-İsrail arasında da gelişmekteyken Hamas'ın 7 Ekim 2023'te İsrail'e düzenlediği saldırı tablonun yeniden şekilleneceği yeni bir dönemi başlatmıştır. İsrail'in sivillerin hayatlarını gözetmeden gerçekleştirdiği misillemeler, bölgedeki diğer ülke ve küresel güçlerin tutumlarını etkileyen bir yayılma eğilimi sergilemiştir.

İsrail'in saldırıları, Doğu Akdeniz'deki enerji güvenliği ve askeri stratejiler üzerinde doğrudan etkiler yaratırken; Türkiye, Mısır, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi gibi bölgesel aktörlerin pozisyonlarını yeniden gözden geçirmelerine sebep olmuştur. İsrail'in Hizbullah güçlerini hedef alarak Lübnan topraklarına saldırması, İran'ın İsrail askeri bölgelerini hedef alarak hipersonik balistik füze Fettah'ı da dâhil ettiği bir saldırıyla İsrail'in hava savunmasını delmesi savaşın derinleşeceği ve yayılacağına ilişkin endişe yaratmıştır.

Ukrayna topraklarının Rusya tarafından işgaliyle başlayarak Batı-Rusya savaşına dönüşen ateşin sönümlenememesi de Karadeniz'i Türk Boğazları üzerinden Akdeniz'e bağlayan Ege Denizi'ndeki gelişmelerin önemini artıran bir husustur. ABD'nin Karadeniz'de varlık gösterme ve Rusya'nın buradaki etkinliğini daraltma, aynı zamanda Doğu Akdeniz'deki Rus faaliyetlerini azaltma ve kendi varlığını arttırma niyetinin Ege'deki yansımaları, Yunanistan anakarası ve Girit'ten⁴ sonra Ege'deki adalarda da askeri üs açma girişimini gündeme getirmektedir.⁵ ABD'nin Yunanistan ile geliştirdiği askeri işbirliği, Ege Denizi'nde ve çevresinde stratejik avantajlar elde etmesini sağlarken, aynı zamanda Karadeniz'e ulaşan deniz yollarının kontrolünde de kritik bir rol oynamaktadır. Yunanistan'ın ABD desteğiyle askeri alanda güçlenmesi ve Ege'deki adalar üzerindeki kontrolünü artırma çabası, ABD'nin Doğu Akdeniz'deki etkisini Karadeniz'e kadar genişletmesine olanak tanımaktadır. Tıpkı Doğu Akdeniz'e boylu boyunca uzandığı için buradaki her gelişmede söz sahibi olduğu gibi Ege'nin de tüm akış yönünde kıyası olduğu ve Boğazları da iç egemenlik alanında tuttuğu için Türkiye, konu Ege olduğunda da öncelikli muhatap ve söz sahibidir. Bu çerçevede Doğu Akdeniz jeopolitiği Türkiye-Yunanistan arasındaki Ege'ye ilişkin deniz yetki alanlarının belirlenmesiyle de ilgilidir. Nitekim Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon enerji enerji rezervlerine erişim mücadelesi de yalnızca ekonomik çıkarları değil, aynı zamanda denizlerdeki egemenlik haklarının tesis edilmesi ve jeopolitik üstünlüğün belirlenmesini de kapsamaktadır.

Bu makalede, Doğu Akdeniz bölgesindeki son gelişmelerin jeopolitik dinamikler üzerindeki etkisi ve bölgedeki güç mücadelesinin nasıl şekillendiği ayrıntılı ele alınacaktır. Ayrıca, hidrokarbon enerji enerji rezervlerine erişim mücadelesinin deniz yetki alanları üzerindeki etkileri ve bu süreçte Türkiye'nin bölgedeki stratejik konumu değerlendirilecektir. Makalede, Türkiye'nin jeopolitik öneminin ve bölgesel politikalarının önemi vurgulanarak, Doğu Akdeniz'deki istikrarın ancak çok taraflı işbirliği ve karşılıklı çıkarların dikkate alındığı yapıcı bir diyalog ortamında sağlanabileceği savunulmaktadır.

Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesi

2003'te Kıbrıs adası çevresinde zengin hidrokarbon enerji rezervi keşfinin ilan edilmesinden itibaren Doğu Akdeniz, rezervlere ulaşma, çıkarma ve alıcısına sunma hazırlıklarıyla gündeme geldi. Bu keşif, deniz yetki alanları sınırlanması yapılmamış olması nedeniyle Doğu Akdeniz'de egemenlik bölgelerinin belirlenmesi konusunu da gündeme getirdi. Ancak, yarı kapalı bir deniz olduğu için kıyıdaşlarının tamamının katılımıyla hakkaniyet

ölçütlerinde uzlaşılarak deniz sınırlarının belirlenmesi gerekirken, ikili anlaşmalarla sınır belirlenmesine gidilmiş, deniz sahaları parsellenerek uluslararası şirketlere sondaj yetkisi vermede aceleci davranılmış ve Türkiye bölgede yokmuş gibi davranılmıştır. Böylece, Ege'deki egemenlik sorunlarının Doğu Akdeniz'deki enerji ve deniz yetki alanları mücadelesiyle iç içe geçmesi, Türkiye'nin stratejik konumunu ve bölgedeki çıkarlarını doğrudan tehdit eden bir dinamik yaratmıştır.

Türkiye, Doğu Akdeniz'deki hak ve çıkarlarını koruma konusunda kararlı bir tutum sergilemiş ve bölgedeki ittifak dinamiklerine karşı stratejik bir denge politikası izlemeye çalışmıştır. Türkiye'nin bölgesel çıkarları, özellikle İsrail, Mısır, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında kurulan ittifaklarla sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Ne var ki İsrail'in Gazze'ye yönelik operasyonları, bu ittifakın ne kadar kırılğan olduğunu ve kalıcı bir dayanışma temelinde kurulu olmadığını ortaya koymaktadır. Mısır'ın İsrail'in askeri

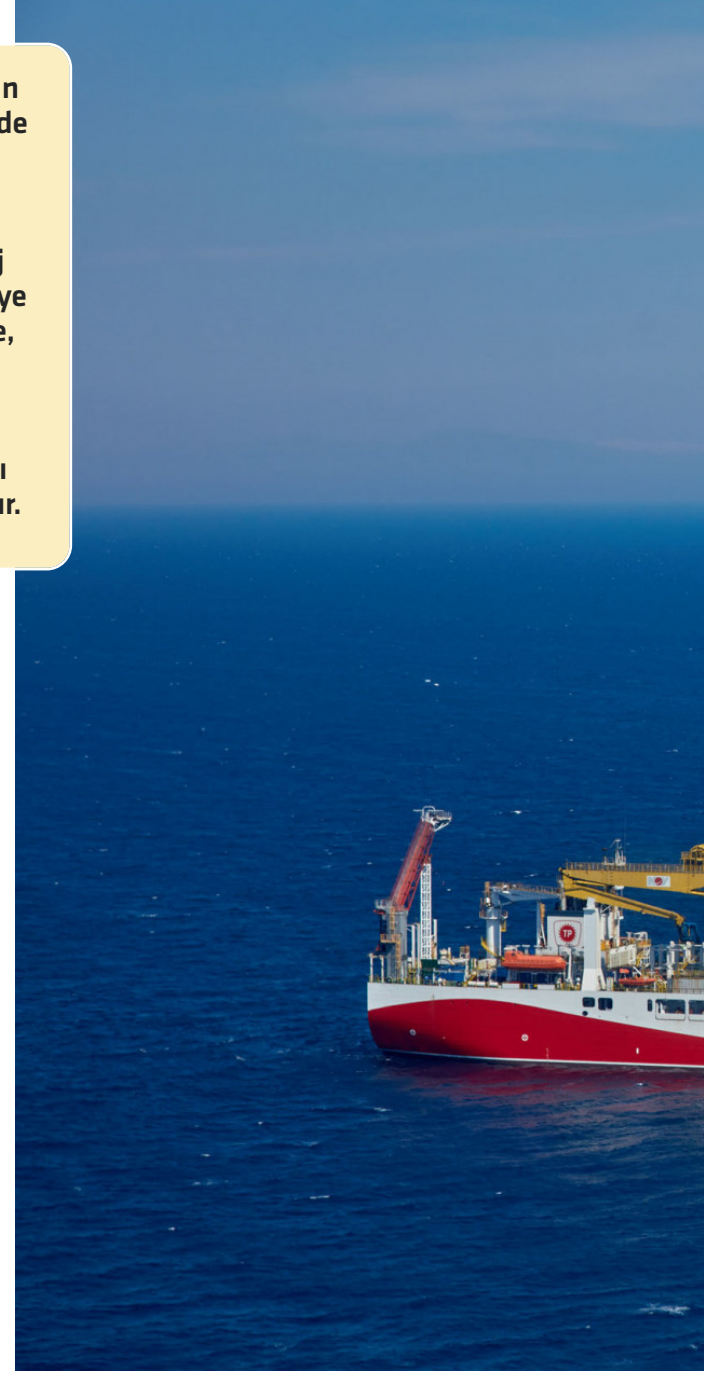
operasyonlarından rahatsızlığını açık şekilde dile getirmesi, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin İsrail'e destek vermede çekingen davranması bölgedeki ittifakların zayıfladığını göstermektedir. Ancak bir süre Türkiye dışlanarak Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının paylaşımında ve enerji kaynaklarına erişimde daha geniş bir manevra alanı elde etme gayesi güdülmüştür. Burada Türkiye'nin deniz yetki alanlarında oyun kurma hamlesinde Mısır'ı hariç tutmak mümkündür. Zira Yunanistan-Mısır deniz sınırlandırma anlaşmasında Mısır, Meis adasına etki alanı tanınması konusunda Türkiye'nin tezini benimsediğini göstererek sınır belirlenmesine dâhil etmemiştir.⁶ İtalya-Yunanistan arasında 9 Haziran 2020'de imzalanan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) sınırlandırma anlaşmasında da Yunanistan'ın Diaponia Adasına hiçbir etki alanı tanınmayarak *enclave* edilmesi Türkiye'nin tezlerinin bir diğer kazanımıdır. Nitekim Türkiye tezlerini, Doğu Akdeniz'de de Ege'de de uluslararası deniz hukukunun amir hükümleri ve içtihatlar üzerinden oluşturmuştur.

Yarı kapalı bir deniz olduğu için kıyıdaşlarının tamamının katılımıyla hakkaniyet ölçütlerinde uzlaşarak deniz sınırlarının belirlenmesi gerekirken, ikili anlaşmalarla sınır belirlenmesine gidilmiş, deniz sahaları parsellenerek uluslararası şirketlere sondaj yetkisi vermede aceleci davranılmış ve Türkiye bölgede yokmuş gibi davranılmıştır. Böylece, Ege'deki egemenlik sorunlarının Doğu Akdeniz'deki enerji ve deniz yetki alanları mücadelesiyle iç içe geçmesi, Türkiye'nin stratejik konumunu ve bölgedeki çıkarlarını doğrudan tehdit eden bir dinamik yaratmıştır.

Dolayısıyla Türkiye'nin kazanımı uluslararası hukukun da kazanımıdır.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki haklarını uluslararası hukuku esas alarak korumada sonuç aldığı diğer bir konu da Temmuz 2020'de Oruç Reis için Navtex ilan ettiği alanla ilgilidir. Türkiye Navtex ilanında bulunduğu Yunanistan itiraz edip, Avrupa'yı acele aracılığa çağırmış, aynı bölge için askeri tatbikat duyurusunda bulunmuştur. Bu süreçte Fransız Deniz Kuvvetleri'ne ait Le Courbet (F-712) isimli firkateyn gerilim yaratmış, 'Üçüncü Dünya Savaşı'nın başlayacağı iddiaları bile gündeme gelmiştir. Ne var ki Türkiye'nin Oruç Reis gemisi için seyrüsefer ilan ettiği araştırma sahası 28° 00' 00" D boylamında bitiyordu ve bu nokta, gerilimli olaylardan hemen sonra Yunanistan ve Mısır'ın 6 Ağustos 2020'de imzaladıkları deniz sınırlandırma anlaşmasına göre Yunanistan-Mısır sınırının başladığı yerdir. Bunun anlamı, Yunanistan'ın itirazda bulunduğu, mesnetsiz şekilde kriz alarmlarını çaldığı saha için hak iddiasının dayanağının bulunmadığıdır. Bu bölge için Mısır'ın da Kıbrıs Rum Yönetimi'nin de ve hatta Türkiye dışında başka herhangi bir devletin de hak iddiası bulunmamaktadır.

Türkiye'nin bu bölgede hak iddiasını kesintisiz sürdürdüğüne dair bir ekleme yapılmalıdır. Nitekim, Bakanlar Kurulu'nun 2 Temmuz 1974 tarih ve 7/8594 sayılı Kararname ile Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) Rodos Adası'nın güneydoğusunda (Mısır'la Türkiye arasındaki deniz alanındaki sınıra yakın sayılabilecek bir noktada) Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından belirlenen 92 AR/TPO/IX/D numaralı petrol arama bölgesinde, anılan bölgenin Türk karasuları dışında ve Türk kıta sahanlığında bulunduğunu beyan ederek ruhsat vermesi⁷ de Türkiye'nin denizlerdeki egemenlik haklarının korunması için gerçekleştirilen bir

hamledir.⁸ Ruhsatlandırma 18 Temmuz 1974 tarihli Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Söz konusu devlet uygulaması, Rodos adasına kıta sahanlığı verilememesiyle ilgilidir. Bu nedenle, Mısır-Yunanistan anlaşmasına da yansdığı söylenebilecektir.

Doğu Akdeniz'de hakların korunması bakımından önemli dördüncü netice ise KKTC ile Türkiye arasında New York'ta 21 Eylül 2011'de imzalanan Kıta Sahanlığı

Sınırlandırma Anlaşması'dır. Türkiye ve KKTC, Kıbrıs Rumların Doğu Akdeniz'deki enerji arama faaliyetlerinin tek yöneticisi olmasına itiraz ederek 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit ortağı olarak Kıbrıslı Türklerin de hem söz hem hak sahibi olduğunu ileri sürmüştü ve bu iddia da öncelikle BM'de karşılık bulmuştur. Bu çerçevede iki devletin 2011'de imzaladığı anlaşmanın doğurduğu neticelerin tanınması, bunlara itiraz edilmemesi yalnızca Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hareket serbestisini

arttırması bakımından değil aynı zamanda KKTC'nin uygulamasının devlet uygulaması neticeleri doğurması bakımından da önemlidir. Bu anlamda eğer New York'ta 15 Ekim 2024'te BM Genel Sekreteri gözetiminde KKTC Cumhurbaşkanı Ersin Tatar ile Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri Hristodilis'in katılımıyla gerçekleştirilen üçlü görüşme Kıbrıs için yeniden bir müzakere sürecinin başlaması anlamına gelecekse,⁹ KKTC masaya devlet uygulamaları ve bunların neticeleri tanınmış olarak

oturacaktır. Gerçekten de İsrail'in Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'i daha geniş bir savaşa sürükleme ihtimali ve Türkiye ile Yunanistan'ın Ocak 2025'e kadar MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırma çerçevesi konusunda bir anlaşmaya ulaşma hedefi¹⁰ söz konusuysa, müzakereleri başlatma önemli olacaktır. KKTC, masada egemen eşitliğe ve eşit uluslararası siyasete dayanan adil, kalıcı, sürdürülebilir ve adadaki mevcut iki devlet gerçeğinin teyidini içeren bir barış müzakeresini daha rahat sürdürecektir.

Bu anlamda, KKTC'nin 2011'deki yetkilendirmesiyle TPAO'nun KKTC deniz alanlarında sismik arama, Karpaz açıklarında da sondaj yapması, başta Fransa olmak üzere AB ya da ABD'nin devreye girme veya savaş alarmı çaldırma bir tarafa, güçlü mesajlar verme gereği dahi duymaması, bir kazanımdır. KKTC, Kıbrıslı Türklerin 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti'nin eşit ortağı olması¹¹ nedeniyle adanın bütünündeki doğal kaynaklar üzerinde bulunan hakkı çerçevesinde 22 Eylül 2011'de Bakanlar Kurulu kararı ile TPAO'ya yedi deniz alanında ve iki de karada petrol ve doğalgaz arama ruhsatı vermiştir.¹² Türkiye'nin Akdeniz'de sondaj ya da sismik arama gemileriyle faaliyet gösterdiği alanlar, ya zaten Türkiye'nin kendi kıta sahanlığındadır ya da KKTC'nin TPAO'ya petrol ve doğalgaz arama yetkisi verdiği bölgededir.

Türkiye'nin uluslararası deniz hukuku kurallarını ve emsal kararları değerlendirerek attığı adımların Doğu Akdeniz'deki yetki ve etki alanlarını müdahaleden uzak tuttuğu açıktır. Buradaki kazanımlar şüphesiz Ege'deki

olası müzakerelerde bilhassa adalara tanınacak etki alanının Türkiye'nin savunduğu şekilde karasularından ibaret tutulması yönünde katkı sağlayacaktır. Ege'de Lozan ve Paris Barış Antlaşmaları ile egemenliği Yunanistan'a devredilmemiş adalar ile egemenliği isim isim sayılarak gayri askeri statünün korunması şartıyla devredilen adalar konusundaki hukuki zeminin de üçüncü devletlere diplomatik temaslarla anlatılması şarttır.

Türkiye'nin kendi yetki alanındaki yabancı faaliyetlere izin vermemesi bir tarafa, Doğu Akdeniz'de heyecan yaratan ilk açıklamalar kadar hidrokarbon enerji rezervinin bulunmadığının ortaya çıkması¹³ ve EAST-MED boru hattının desteksiz kalarak projenin terk edilmesi de Doğu Akdeniz'deki enerji paylaşım rekabetinin doğurduğu gerilimi düşürmüştür. Nitekim kanımızca, Doğu Akdeniz krizi, zaten özünde enerjiyle ilgili değil, denizlerde egemenlik paylaşımıyla ilgilidir.

Sonuç

Rusya-Ukrayna savaşının Batı ile Rusya arasında yaşanan bir gerilim olarak genişlemesi ve Batı ittifakının İsrail'in operasyonlarına tam destek vermekte zorlanması, çok kutupluluk eğilimlerinin gücünü koruduğunu göstermektedir. Rusya-Ukrayna savaşının Batı'yı bir araya getirme potansiyeli taşımasına rağmen, İsrail'in Filistin'e yönelik saldırıları, Batı cephesinde farklı çıkar ve stratejilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Batılı

devletlerin, Ukrayna-Rusya savaşında olduğu gibi savaşın süresini uzatacak şekilde İsrail'in arkasında durmaması, bir umut teşkil etmektedir. Ancak İsrail'in yarattığı gerilimin doğurduğu yükü taşımak istememelerinin İsrail üzerinde ne kadar etki yarattığı tartışmalıdır. İsrail'in askeri ve mali kapasitesinin zayıflaması ve savaş karşıtı İsraililerin direnci, uluslararası arenadan yükselen ikaz ve eleştirilere kıyasla daha belirleyici olacak gibi görünmektedir.

Doğu Akdeniz'de deniz egemenlik mücadelesi sona ermiş değildir. Türkiye kendi haklarını korurken KKTC'nin haklarının tanınmasını da sağlamıştır. Hidrokarbon enerji rezervlerinin beklenenden az çıkması ve nakil için boru projesinin anlamsızlaşması, deniz egemenlik mücadelesi kapsamında sadece enerjiye ulaşım konusundaki rekabeti dindirmiştir. Ancak İsrail'in yürüttüğü savaş, bölgedeki enerji güvenliğini, işbirliğini ve enerji projelerini tehlikeye atmaktadır. Güvenlik, militarizasyon ve jeostratejik açıdan mücadele sürecektir. Diğer taraftan kıtalararası enerji üretimi ve jeo-ekonomik koridorlar için önemli rotalardan biri olan Doğu Akdeniz, Orta Doğu bugünkü gerilim içerisinde olmasaydı dahi küresel rekabetin aktörleri olan Rusya, Çin, ABD için yine de güç mücadelesine sahne olacaktı. Nitekim hem Orta Doğu hem Doğu Akdeniz havzası dondurulmuş ya da aktif, doğrudan veya vekaleten çatışma alanları barındırmaktadır. Doğu Akdeniz'deki güç mücadelesi, tek kutuplu bir düzenin sınırlarını zorlayan çok kutuplu dinamiklerle şekillenmektedir.

Doğu Akdeniz'de yaşanan son gelişmelerin Kıbrıs sorununa etkisi, bölgedeki jeopolitik dinamiklerin karmaşıklığı ve hidrokarbon enerji rezervlerine erişim mücadelesi çerçevesinde değerlendirildiğinde önem taşımaktadır. İsrail'in Hamas ve Hizbullah'a karşı giriştiği askeri operasyonlar, saldırıların sivilleri de hedef alması ve bu çatışmaların yayılma eğilimi, bölgedeki dengeleri değiştirmeye devam ederken, Kıbrıs sorununu da yeniden odak noktasına taşıyabilecektir. Bu bağlamda, Kıbrıs sorununun çözümü ya da çözümsüzlüğü, bölgedeki enerji rekabeti ve askeri stratejilerle doğrudan ilişkilidir.

İsrail, Mısır, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki işbirliği, hidrokarbon enerji kaynaklarına erişim amacıyla kurulmuş olsa da, bu ittifak yapısının askeri ve güvenlik açısından sürdürülebilir olmadığı son gelişmelerle daha belirgin hale gelmiştir. Bu durum, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik uluslararası desteği zayıflatabilecek bir etki yaratabilir ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bölgedeki pozisyonunu daha kırılgan hale getirebilir.

Kıbrıs sorununa dair bu gelişmeler ışığında Türkiye'nin stratejik pozisyonu daha da önem kazanmaktadır.

Doğu Akdeniz'de deniz egemenlik mücadelesi sona ermiş değildir. Türkiye kendi haklarını korurken KKTC'nin haklarının tanınmasını da sağlamıştır. Hidrokarbon enerji rezervlerinin beklenenden az çıkması ve nakil için boru projesinin anlamsızlaşması, deniz egemenlik mücadelesi kapsamında sadece enerjiye ulaşım konusundaki rekabeti dindirmiştir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki jeopolitik konumu ve KKTC ile olan sıkı ilişkileri, bölgedeki denge unsurlarından biri olmayı sürdürmektedir. Son dönemde yaşanan askeri ve siyasi gelişmeler, Kıbrıs adasında kalıcı ve fiili gerçekliğe uygun bir hukuki çözüm bulunmadıkça Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları ve deniz yetki alanları üzerindeki mücadelenin daha da karmaşıklaşacağını göstermektedir. Kıbrıs sorununun çözülmesi, bölgedeki tüm taraflar için bir istikrar unsuru oluşturabilecek ve enerji kaynaklarının paylaşımında adil bir zeminin oluşmasına katkı sağlayabilecektir.

Bununla birlikte, ABD'nin Yunanistan'daki askeri üslerini güçlendirmesi ve Avrupa'nın güvenlik çıkarılarının Doğu Akdeniz'de yoğunlaşması, Kıbrıs sorununun daha geniş bir jeopolitik bağlama taşınmasına neden olabilir. Yunanistan'ın Ege ve Doğu Akdeniz'deki askeri stratejileri ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile olan ilişkileri, Türkiye ile olan deniz sınırları ve kıta sahanlığı anlaşmazlıklarını daha da derinleştirebilir. Doğu Akdeniz'de yeni gerilimlerin ortaya çıkması, özellikle İsrail'in yarattığı gerginliğin devam etmesi, bölgesel dengeleri zorlayarak Kıbrıs sorununu yeniden uluslararası toplumun gündemine taşıyabilir. Türkiye'nin bu süreçteki kararlı tutumu ve Doğu Akdeniz'deki jeostratejik önemini vurgulaması, Kıbrıs meselesinde olduğu gibi Orta Doğu ile ilgili sorunlarında ve Doğu Akdeniz'deki gelişmelerde de Türkiye'yi dışlayan bir çözümün sürdürülebilir olmayacağını açıkça ortaya koyacaktır.

Doğu Akdeniz'deki son gelişmeler ışığında, Türkiye ve Mısır'ın işbirliğini geliştirme olasılığı, bölgedeki dinamikler ve ortak çıkarlar çerçevesinde önemli bir stratejik fırsat sunmaktadır. İsrail'in Hamas ve Hizbullah'a karşı başlattığı saldırılar ve bu çatışmaların bölgesel gerilimleri artırması, Doğu Akdeniz'de uzun süredir var olan enerji kaynaklarına erişim mücadelesini daha karmaşık bir hale getirmiştir. Bu süreçte, bölgedeki diğer aktörlerin aksine, Türkiye ve Mısır arasında gelişebilecek bir işbirliği, bölgesel dengelerde kritik bir rol oynayabilir.

Bu bağlamda, iki ülke arasında enerji alanında kurulacak işbirlikleri, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları konusunda daha adil ve sürdürülebilir bir paylaşımın önünü açabilir. Ayrıca, Türkiye ve Mısır'ın, bölgedeki diğer ülkelerin maksimalist yaklaşımlarına karşı dengeleyici bir rol üstlenerek, Akdeniz'deki deniz yetki alanlarının paylaşımında yeni bir anlayış geliştirebilecekleri düşünülmektedir. Enerji kaynaklarının ortak kullanımı ve güvenliği konusunda geliştirilecek bir işbirliği, hem ekonomik çıkarların korunmasını hem de bölgesel barışın tesis edilmesini destekleyecektir. Enerjinin iş birliği temeli olarak bölge refah ve huzuruna hizmet etmesini sağlayacak diplomatik temasların, herhangi bir devleti dışarıda bırakmadan sağlanması gerekmektedir.

Türkiye-Mısır işbirliği potansiyeli, bölgesel güvenlik ve siyasi istikrarın sağlanmasında da belirleyici olabilir. İki ülke arasındaki stratejik yakınlaşma, Doğu Akdeniz'deki dengeleri yeniden şekillendirerek bölgesel çözümler üretme kapasitesini artıracaktır.

Hem Doğu Akdeniz'de hem de Karadeniz'de dengelerin Türkiye'nin etrafında şekillenmesi, bölgesel istikrar ve güvenlik politikalarının başarısı açısından kaçınılmaz bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin bölgedeki stratejik önemini artırma konusundaki kararlılığı, hem kendi çıkarları hem de bölgenin genel güvenliği ve istikrarı için büyük bir önem taşımaktadır.

Sonnotlar

- 1 Lori Ioannou, Trump's message to Tsipras: US may boost investments in Greece, a key NATO ally, CNBC, 17 October 2017, <https://www.cnbc.com/2017/10/17/trumps-message-to-tsipras-us-may-up-investment-in-nato-ally-greece.html>; Evren Dede, ABD, Yunanistan'daki Askeri Varlığını Arttırıyor, Azınlıkça, 30 Ekim 2023, <https://azinlikca1.net/yunanistan-bati-trakya-haber/item/73681-abd-yunanistandaki-askeri-varligi-ni-arttiriyor>
- 2 The US is making 'irreversible' progress with a former Russian partner in a tense corner of Europe, but not everyone in NATO will be happy, Business Insider, 30 August 2023, <https://www.businessinsider.com/us-cyprus-improve-relationships-amid-russia-turkey-mediterranean-tensions-2023-8>; US and Cyprus will sign a deal to fight money laundering and evasion of Russian sanctions, AP News, 26 March 2024, <https://apnews.com/article/cyprus-us-russia-sanctions-5ad3a272280747af5d05ce96188f6634>
- 3 Serhat Erkmen, Suriye'nin Arap Birliği'ne dönüşü Arap Baharı'nın sonu, Fikir Turu, 18 Mayıs 2023, <https://fikirturu.com/jeo-politika/suriyenin-arap-birligine-donusu-arap-baharinin-sonu/>
- 4 Souda Körfezi Deniz Üssü, Salamis Deniz Üssü, Kastelli, Kalamata ve Andravida Hava Üsleri, Dedeğaç'taki Yannuli Kışlası, Litochoro'daki bir atış poligonu, Volos'taki Georgulas Kışlası ve Girit'teki Suda Deniz Üssü'ne askeri üsleri 20'ye tamamlamak üzere 11 üssün daha eklenmesi gündemdedir.
- 5 ABD Temsilciler Meclisi'nde kabul edilen Ulusal Savunma Yetki Yasası'na adalarda ABD askeri üslerinin kurulmasını içeren ek madde eklendiğine ilişkin haber için bkz. New US military buildup on Greek islands, United World, 18 August 2023, <https://unitedworldint.com/31373-new-us-military-buildup-on-greek-islands/>; "Yunan adaları"na yeni askeri plan, Turkic World, 4 Ağustos 2023, <https://turkic.world/tr/articles/gundem/129082>
- 6 Yunanistan, Girit- Kaşot-Çoban- Rodos- Meis adalarını kendi ülkesinin dış sınırı kabul ederek Mısır'la yapacağı anlaşmada bu hattan itibaren MEB uygulaması yapmak hedefindeydi. Mısır ise sınırlandırmanın anakaradan başlaması gerektiğini savunmakta ve bilhassa Meis'in sınırlandırmada esas alınmasına da şiddetle karşı çıkmaktaydı. Yunanistan ve Mısır'ın 6 Ağustos 2020'de imzaladıkları deniz bölgeleri sınırlandırma anlaşması, Meis'i hiç dikkate almamakta, Rodos'a da yarım etki tanımaktadır. Türkiye'nin uluslararası deniz hukuku ilkeleri çerçevesinde paylaşımına dair savunduğu görüş de bu yöndedir.
- 7 Sertaç Hami Başeren, Ali Kurumahmut Ali "Ege'de Egemenliği Devredilmemiş Adalar", Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi, 2003, s.271
- 8 2 Temmuz 1974'te TPOA'ya verilen petrol arama ruhsatı, Rodos Adası'nın güneydoğusundaki bir alanı kapsar. Türkiye'nin bu hamlesi Rodos Adası'nın enclave edildiğini yani Rodos'a kıta sahanlığının verilmediğini göstermektedir. Diğer bazı önleme ya da Almanya bandrıla bir geminin Türkiye'den izin istemesi gibi vesilelerle Rodos güneyindeki adalar için de Türkiye tarafından bir enclave uygulaması olduğu görülmektedir. Yani Türkiye bu konudaki iradesini tutarlı bir şekilde göstermiştir.
- 9 Hüseyin Işıksal, BM ev sahipliğindeki gayriresmi Kıbrıs görüşmesi yeni bir dönemin kapılarını açacak mı?, Anadolu Ajansı, 17 Ekim 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/bm-ev-sahipligindeki-gayriresmi-kibris-gorusmesi-yeni-bir-donemin-ka-pilarini-acacak-mi/3364885>
- 10 Yunanistan Dışişleri Bakanı Georgios Gerapetritis Kasım'da Türk mevkidaşı Hakan Fidan'la Atina'da bu konuyu görüşeceklerini ifade etmiştir. Yunan Dışişleri Bakanı: Türkiye ile görüşüyoruz, münhasır ekonomik bölge anlaşması imzalayabiliriz, Gündem Kıbrıs, 6 Ekim 2024, <https://www.gundemkibris.com/yunan-disisleri-bakani-turkiye-ile-gorusuyoruz-munhasir-ekonomik-bo-lge-anlasmasi-imzalayabiliriz>
- 11 Kıbrıs Türk ve Rum Cemaatlerinin eşitliği 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nın 50. maddesinde vurgulanmış; 6.,23, 34,86,89,90,94,104,105,108,110,173,174,182 ve 186. maddelerinde de teyit eden ifadeler kullanılmıştır.
- 12 R.G. 10.10.2012, sayı. 28437; Anlaşmada iki ana kara arasındaki eşit uzaklık temel alınmıştır. Anlaşmada Kıbrıs Türklerinin Kıbrıs adasının tamamındaki haklarından feragat etmediği ve Ada'da sorunun çözülmesi halinde paylaşımına gidileceği de kayda geçilmiştir.
- 13 İsrail'in 2009 ve 2010'da (sırasıyla Tamar ve Leviathan), Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 2011'de (Afrodit) ve Mısır'ın 2015'te (Zohr) yaptığı Doğu Akdeniz gaz keşifleri krizi hızlandırmıştır ancak tartışma doğuran bölgelerde gaz bulunmamıştır. Gözde Kılıç Yaşın, "Türk Dış Politikasında Doğu Akdeniz Stratejisi", içinde Türk Dış Politikasında Hasar Tespiti, (Ed. Prof. Dr. Yelda Ongun vd.), DestekYayınları, İstanbul 2020; Aphrodite's Gift: Can Cypriot Gas Power a New Dialogue?, 2 April 2012, Crisis Group, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/cyprus/aphrodite-s-gift-can-cypriot-gas-p-ower-new-dialogue>

GÜNEY KAFKASLARDA ÇÖZÜMÜN/BARIŞIN ÖNÜNDEKİ ZORLUKLAR/ENGELLER

Ancak askeri başarı topraksal anlaşmazlıkların bir kısmını çözmüş, çatışmanın daha derininde yatan meseleler bütünüyle hallolmamıştır. Karşılıklı derin güven bunalımı, savaşın insani maliyeti, savaş esirlerinin varlığı gibi konular kalıcı bir barışa ulaşmayı zorlaştıran etkiler doğurmaktadır.

Dr. Bilgehan Öztürk

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), Ankara, Türkiye

Güney Kafkaslar uzun yıllar jeopolitik gerilimlerin merkezinde yer almış, Karabağ işgali üzerinden Azerbaycan-Ermenistan çatışması ise eski Sovyet coğrafyasındaki en uzun soluklu ve yıkıcı krizlerden biri olmuştur. Karmaşık tarihi mağduriyetler, etnik mücadeleler ve karşıt toprak iddialarıyla bu çatışma iki ülkenin de siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarını şekillendirmiştir. Ateşkes ve belirli aralıklarla yürüyen müzakerelere rağmen halen kalıcı bir barış tesis edilemediği için bölgenin istikrara kavuştuğunu söylemek zordur. 2020 ve 2023 yıllarında, Karabağ'ın özgürleştirilmesiyle çatışmanın tarafları arasındaki güç dengesinde büyük bir değişim yaşanmış, Azerbaycan işgal altındaki topraklarını geri kazanmıştır. Ancak askeri başarı topraksal anlaşmazlıkların bir kısmını çözmüş, çatışmanın daha derininde yatan meseleler bütünüyle hallolmamıştır. Karşılıklı derin güven bunalımı, savaşın insani maliyeti, savaş esirlerinin varlığı gibi konular kalıcı bir barışa ulaşmayı zorlaştıran etkiler doğurmaktadır. Dahası, İran, Rusya, Fransa, Hindistan ve ABD gibi aktörler başta olmak üzere kendi ulusal çıkarları temelinde çatışmaya ve barış sürecine müdahil olan dış aktörler süreci çok daha karmaşık hale getirmektedir. Azerbaycan ile Ermenistan'ın ayrılan stratejik ve jeopolitik ittifakları sürecin gidişatı üzerinde etkili olmakta, Azerbaycan Rusya ile yakın ilişkilerini muhafaza ederken Ermenistan giderek daha fazla oranda Batıya yaklaşmaya çalışmaktadır. Bu karmaşık jeopolitik çevre de barışı ulaşılması zor bir hedefe dönüştürmektedir.

Bu çalışma, Karabağ'ın özgürleştirilmesinden sonra oluşan tablodaki siyasi, sosyal ve stratejik engellere odaklanmak suretiyle taraflar arasında kalıcı bir barışın temeli önündeki çok yönlü meydan okumaları tespit etmeyi hedeflemektedir.

Güven Bunalımı

Taraflar arasındaki güven eksikliği –özellikle de resmi düzeyde- Azerbaycan ve Ermenistan arasında barışın sağlanmasının önündeki en temel engellerden biridir. Barışın sağlanması, ilgili tarafların zor – genellikle siyasi olarak maliyetli – kararlar almasını ve politikacılar ile halklar tarafından duygusal olarak zor kabul edilecek gerçeklerle yüzleşmesini gerektirir. Ancak Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki muhtemel barış süreci söz konusu olduğunda, ‘zor kararların alınacağı’ ileri aşamadan şu anda oldukça uzak olunduğu söylenebilir. Şu anki aşama, mütevazı güven artırıcı adımlardan oluşmaktadır – sınırın bazı bölümlerinin belirlenmesi,¹ sınır köylerinin iadesi² gibi – ki bu adımlar, prensipte, sükunetin korunması ve pekiştirilmesi ile barış sürecinin daha ileri aşamalarına ulaşılmasının yolunu döşemektedir. Bu aşamada, iki başkent arasında derin bir güven eksikliği gözlemlenmektedir; bu durum, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev'in Erivan'ı barış konusunda samimi olmamakla ve aynı zamanda geniş

çaplı bir silahlanma gerçekleştirmekle suçladığı son açıklamalarıyla vurgulanmıştır.³

Bakü ile Erivan arasındaki güven eksikliği çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Ermenistan'ın mevcut Başbakanı Paşinyan'ın Azerbaycan ile muhtemel bir barışa yönelik yaklaşımı, önceki Ermeni liderlerden çok daha olumlu ve yapıcı görünse de, Paşinyan'ın bu yaklaşımı, Bakü'de birçok kişi için şüphe ve güvensizliğin kaynağıdır. Paşinyan'ın Ermeni lideri olarak sergilediği kendine özgü üslup, hoş karşılanan barışçıl jestler olarak değerlendirilmek yerine, Bakü'de şüpheleri körüklemekte; bu üslup, Bakü tarafından Paşinyan'ın 'devlet adamlığı,' dürüstlüğü ve tutarlılığının eksikliği olarak yorumlanmaktadır. Paşinyan'a bu şekilde bakanlar, onu aşırı tutarsızlıklar gösteren ve uç noktalarda gezinebilen bir figür olarak görmektedirler. Paşinyan'ın Karabağ Savaşı öncesinde Karabağ'daki Ermeni ayrılıkçılarla olan 'halayı'⁴ bu duruma örnektir. Paşinyan'ın 'güvenilirliği' konusunda şüphelerini dile getirenler, savaş sonrası güvercin yaklaşımına rağmen, savaş öncesinde Ermeni ayrılıkçılarla olan hevesli ve neşeli ilişkisi nedeniyle onu güvenilmez bir muhatap olarak görmektedirler; çünkü yaptığı şey, kendisinden çok daha şahin ve Rusya yanlısı seleflerinin bile yapmadığı bir şeydir. Paşinyan'ın bu 'sorunlu' niteliği, Bakü'nün gözünde Azerbaycan ile Ermenistan arasında bir barış düzenlemesinin geleceği konusunda endişe ve korkuları beslemektedir. Bakü için Paşinyan kolayca geri adım atabilir ve selefleri gibi Erivan'ın Moskova ile olan 'geleneksel' ittifakına geri dönebilir, bu da Moskova'nın desteğiyle Erivan'ın Azerbaycan'a karşı yeniden saldırganlaşmasına yol açabilir. Elbette bu risk, sadece Paşinyan'ın 'öngörülemeyen' tarzından kaynaklanmamakta, aynı zamanda Moskova ile Erivan arasındaki daha uzun vadeli ve yapısal süreklilikler ve ilişkilerden de kaynaklanmaktadır. Paşinyan döneminde Ermenistan'ın Moskova'ya karşı en fazla karşıt tutumu sergilediği bir dönemde bile Rusya'ya yaptırımlardan kaçınmasına yardımcı olması, Moskova ile Erivan arasındaki yapısal bağların kanıtıdır ve dolayısıyla Bakü'nün aleyhine olacak şekilde yeniden hizalanma riskini taşımaktadır.

Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki çatışmanın aktif/kinetik savaş aşaması çok yakın bir geçmişte yaşanmıştır. Hayatını kaybedenlerin her iki taraftaki etkisi ve yaralıların toplumlardaki kalıcı etkisi hâlâ taze ve canlıdır. Savaş esirleri hâlâ her iki tarafta da bulunmaktadır ve bu da çok yakın ve taze bir çatışmanın güçlü bir hatırlatıcısı olarak işlev görmektedir.

Ancak, Paşinyan'ın Ermenistan'ın stratejik yönelimini Moskova'dan uzaklaştırarak Brüksel ve Washington'a doğru değiştirdiğini iddia etmek de yanlış olmayacaktır. Bu değişim, Ermenistan'ın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) çerçevesindeki Rusya'nın ülkedeki ağır askeri varlığını ve kurumsal bağlarını korumasına rağmen gerçekleşmektedir.

Çatışmanın/Husumetin Tazeliği/Sıcaklığı

Çatışmanın duygusal boyutu, özellikle her iki tarafın halkları açısından, barış sürecinde bir engel olmasa bile önemli bir zorluk oluşturmaktadır. Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki çatışmanın aktif/kinetik savaş aşaması çok yakın bir geçmişte yaşanmıştır. Hayatını kaybedenlerin her iki taraftaki etkisi ve yaralıların toplumlardaki kalıcı etkisi hâlâ taze ve canlıdır. Savaş esirleri hâlâ her iki tarafta da bulunmaktadır ve bu da çok yakın ve taze bir çatışmanın güçlü bir hatırlatıcısı olarak işlev görmektedir. Aktif savaş aşaması uzak geçmişte kalan çatışmalarla başa çıkmanın teorik olarak nispeten daha kolay olduğunu söylemek mümkündür. Toplumlarda genel olarak yükselen duygular, her iki hükümet için de bir zorluk teşkil etmektedir; çünkü geniş halk kitleleri ve milliyetçi muhalefet siyaseti, barışa yönelik her türlü jesti 'şehitlere,' gazilere ve ülkenin 'milli davasına' bir 'ihamet' olarak etiketleyerek hükümetlere baskı yapmaya hazırdır. Çok sayıda insanın hayatını kaybettiği, daha fazlasının yaralandığı bir askeri çatışmaya ve otuz yıllık bir husumet geçmişine şahit olan liderler ve siyasetçiler için bile bu kolay değildir. Elitler, duygusal yüklerini aşmayı başarıp barışa yönelik mütevazı jestler yaptıklarında ise, geniş kamuoyunun baskısıyla ya da daha organize olmuş milliyetçi ve şahin siyasi muhalefetin protestolarıyla karşılaşmak zorundadırlar. Bakü ve Erivan, bu tür baskı ve beklentilerle kendilerince farklı şekillerde karşı karşıya kalmaktadır.

Dış 'Hami' ile İlişkilerdeki Uyumsuzluk

Küçük veya orta ölçekli ülkelerin, genellikle Soğuk Savaş'tan kalma, ancak büyük ölçüde Soğuk Savaş sonrası dönemde de devam eden bir 'büyük güç hamisi'ne sahip olması yaygın bir durumdur. Azerbaycan ve Ermenistan özelinde, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Moskova, eski Sovyetler Birliği'nin parçası olan yeni bağımsız ülkelerle olduğu gibi Azerbaycan ve Ermenistan'a karşı hamisi benzeri bir konuma sahip

Azerbaycan ile Ermenistan arasında varılacak bir çözüm ve barış durumunda Güney Kafkaslar bölgesinde ortaya çıkacak yeni statüko ve güç dengesi, en mütevazı varsayımla Türkiye, İran ve Rusya gibi bölgeye komşu ve müessir aktörleri yakından alakadar etmektedir.

olmuştur. Teorik olarak, iki çatışan tarafın aynı 'stratejik kamp'ın parçası olması durumunda, bir çatışmanın çözümü ya da bir barış anlaşmasına varılması daha kolay veya mümkün olabilir. Erivan'daki Paşinyan hükümetine kadar her iki ülkenin de Moskova'nın stratejik yürüngesinde yer aldığını ve Soğuk Savaş sonrası dönemde her iki başkent'in de stratejik yönelimi üzerinde Moskova'dan daha fazla etkisi olan başka bir dış aktör olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. On yıllarca ortak bir siyasi yapı, kurumlar, yönetici elitler, kadrolar ve hatta dil, Soğuk Savaş sonrası mekanizmalar ve ekonomik ilişkiler aracılığıyla da desteklenmiş ve Azerbaycan ile Ermenistan Moskova ile olan özel ilişkilerini korumuşlardır.

Ancak, Paşinyan'ın Ermenistan'ın stratejik yönelimini Moskova'dan uzaklaştırarak Brüksel ve Washington'a doğru değiştirdiğini iddia etmek de yanlış olmayacaktır. Bu değişim, Ermenistan'ın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) çerçevesindeki Rusya'nın ülkedeki ağır askeri varlığını ve kurumsal bağlarını korumasına rağmen gerçekleşmektedir. Dolayısıyla, Azerbaycan ve Ermenistan artık aynı büyük güç hamisinin liderliğinde ve kontrolünde olan aynı stratejik kampın parçası değillerdir. Kültürel ve kurumsal ortaklıklara sahip olmak, her iki ülkenin de Moskova ile eşit düzeyde stratejik ilişkilerini sürdürmesi durumunda, Moskova'nın aracılık ettiği ya da teşvik ettiği bir çözüm bulmalarını teorik olarak kolaylaştırabilirdi. Moskova ile Bakü arasındaki dostane siyasi ilişkiler devam etmekte, ancak Erivan'ın mevcut yaklaşımı kendisini Moskova'dan olabildiğince uzaklaştırmakta ve mümkünse Moskova'yı ya Washington ya da Brüksel ile değiştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, Azerbaycan ve Ermenistan sadece çatışmalarına çözüm arayan iki taraf değil, aynı zamanda bir araya gelmesi hayli zor jeopolitik ve stratejik rakip kampların karşı tarafları haline gelmiştir. Bakü ve Erivan'ın geleceğe dair vizyonları ve tasavvurları, bağlı oldukları stratejik ve jeopolitik kamplar arasındaki mesafe ile paralel olarak birbirinden kaçınılmaz bir şekilde uzaklaşmaktadır.

Sorunun Bölgesel ve Küresel Çıkarlar ve Kaygılarla İç İç Geçmişliği

Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki sorunun, iki ülkeyi aşan bölgesel ve küresel boyutlarının bulunması, çözüme ulaşmayı en fazla zorlaştıran unsurlarından başında gelmektedir. Azerbaycan ile Ermenistan arasında varılacak bir çözüm ve barış durumunda Güney Kafkaslar bölgesinde ortaya çıkacak yeni statüko ve güç dengesi, en mütevazı varsayımla Türkiye, İran ve Rusya gibi bölgeye komşu ve müessir aktörleri yakından alakadar etmektedir. Azerbaycan ve İran arasında bir olmazsa olmaz olan Zengezur Koridoru'nun açılması, bu üç müessir aktör açısından çok farklı ihtimaller anlamına gelmektedir. Türkiye için Ermenistan 'doğal sınırına' takılmaksızın Türk dünyası ile fiziksel ve kesintisiz bir bağlantı anlamına gelen Zengezur Koridoru, İran için "Siyonist Koridor"⁵ şeklinde tanımlanacak kadar abartılı bir tehdit algısı; Rusya içinse açılmasının mümkün merite ertelenmesi, ertelenemediği noktada Rusya'nın müdahale ve istismarına açık bir mahiyette devreye alınması gereken bir 'koz' hükmündedir. Türkiye'nin Azerbaycan ile birlikte Zengezur Koridoru'nun açılmasından birinci derecede istifade edecek bir aktör olmasının bir sonucu olarak koridorun açılması yönünde irade ortaya koyması, içinden geçtiğimiz dönem itibarıyla birinci derecede İran, ikinci derecede ise Rusya'nın mukavemet ve engelleme çabalarıyla karşılaşmaktadır. Buradaki dönemsellik etkisi, Rusya'nın Ukrayna savaşı çerçevesinde hesaba katmakta olduğu hassas dengeler çerçevesinde Azerbaycan'a atfettiği önem ile Ortadoğu'da hayli yüksek olan gerilim kapsamında İran'ın yükselmiş olan İsrail'den tehdit ve güvensizlik algısı tarafından yaratılmaktadır. Bu sebeple içinden geçtiğimiz dönemde dönemsel olarak Zengezur Koridoru'nun açılmasına 'dışarıdan' mukavemetin liderliğini İran üstlenmiş durumdadır. Putin'in Bakü ziyareti sırasında önce kendisi sonra Dışişleri Bakanı sözcüsünün Zengezur Koridoru'nun açılmasına yönelik sıcak mesajlar vermesinin ardından İran'ın Rusya büyükelçisini dışişleri bakanlığına çağırması bu durumun en çarpıcı göstergelerinden biridir.⁶ Rusya, 2020 tarihli ateşkes antlaşması veya 'Üçlü Mutabakat' uyarınca Zengezur Koridoru kontrolünün kendi Federal Güvenlik Servisi'nde (FSB) olması gerektiği argümanı ve ısrarıyla Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki düzenlemede kendi varlığını ve konumunu garanti altına almak istemektedir. Bu ise Azerbaycan ile Ermenistan'ın ikili bir düzlemde meseleyi çözüme kavuşturmasını zorlaştırmaktadır. Ermenistan ile on yıllara dayanan husumet ile yakın geçmişte cereyan eden sıcak savaşın tesiriyle Ermenistan'a karşı duyulan derin güvensizlik sebebiyle FSB'nin Zengezur Koridoru'nu kontrol etmesi Azerbaycan için de daha tercih edilebilir görünmektedir. Bu noktada dahi Rusya'nın, Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki

müzakerelerde Azerbaycan'ın Zengezur Koridoru'nu FSB'nin kontrol etmesini talep etmesi yönünde tazyik uygulanıyor olması son derece muhtemeldir. Zira Paşinyan yönetiminde Rusya'nın Ermenistan'daki mevcut varlığına ilave olarak yeni bir Rus askeri varlığını kabul etmeme yönünde çok ciddi bir irade bulunmaktadır. Bu durumda Rusya'dan gelmekte olan FSB ısrarı, Zengezur Koridoru'nun 'açılma formülü' üzerindeki anlaşmazlık durumunu uzatmakta, bu haliyle de Rusya'nın çıkarlarına daha münasip düşmektedir.

İran ise benzer şekilde Ermenistan'ı çözüme yanaşmaması, daha özelde Zengezur Koridoru'nun açılmasına ne FSB'ne de başka bir formülle rıza göstermemesi yönünde şiddetli telkinlerde bulunmaktadır. Bu noktada da Ermenistan'ın FSB formülüne şiddetli itirazı ile başka formüllerde de 'mütekabiliyet' ısrarında İran'ın tazyiklerinin bulunması son derece muhtemeldir. İran, koridorun Azerbaycan tarafından aktif şekilde kullanılması halinde, Azerbaycan'ın mezkûr hat üzerinde etki ve etkinliğinin artmasına paralel olarak İran'ın kuzeyindeki Güney Azerbaycan'ı 'hareketlendirme' potansiyelinden endişe etmektedir. Dahası İran, Karabağ Savaşı sırasında billurlaşan Azerbaycan-İsrail yakın ilişkileri sayesinde mezkûr potansiyelin İsrail tarafından mutlak surette harekete geçirileceğine dair kuvvetli bir inanç ve tehdit

algısına sahiptir. Bu tehdit hiç hayata geçmeyecek dahi olsa İran, Azerbaycan ile Nahcivan, Türkiye ile Azerbaycan ve bütün Türk dünyası arasındaki fiziki irtibatındaki -Gürcistan haricinde- 'muhtaç olunan' konumunu kaybetmek istememektedir. Zengezur Koridoru'nun işler hale gelmesiyle birlikte İran, bu irtibatlardaki ihtiyaç duyulan konumunu kaybedecek, başta Türkiye ve Azerbaycan olmak üzere Türkiye ile Türk dünyası arasındaki irtibat ve iletişimde geleceğe dönük olarak potansiyel bir jeopolitik ve jeoekonomik 'koz' kaybedecektir. İran, milli çıkarlarını Türkiye ile Türk dünyasından bu ölçüde ayrı tahayyül ettiği ve ortak çıkar üzerinde buluşmayı tercih etmediği için gayretlerini Ermenistan'ın Azerbaycan ile çözüme varmaması üzerine yoğunlaştırmaktadır. İran'ın bu kapsamdaki en somut hamlesi ise Ermenistan'ı silahlandırarak askerî açıdan desteklemesidir.⁷ Bu ise kaçınılmaz şekilde bir taraftan

Bölgesel aktörlerin ötesinde Azerbaycan ile Ermenistan arasında varılacak bir barışın meydana getireceği bölgesel gerçeklik, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Çin gibi küresel aktörleri de yakından ilgilendirmektedir.

Ermenistan içerisindeki 'rövanşist' çevrelerin Azerbaycan'a karşı askeri teşebbüs ve provokasyon konusunda cesaretlenmesine yol açmakta, diğer taraftan da Azerbaycan'ın Ermenistan'ın niyetlerine dair kuşkularını besleyerek bir silahlanma yarışı ile 'güvenlik ikilemi'ni tetiklemektedir.

Bölgesel aktörlerin ötesinde Azerbaycan ile Ermenistan arasında varılacak bir barışın meydana getireceği bölgesel gerçeklik, ABD, Avrupa Birliği (AB) ve Çin gibi küresel aktörleri de yakından ilgilendirmektedir. Azerbaycan-Ermenistan barışının mümkün kılabilceği Avrupa-Asya eksenli bölgesel bağlantısallık, geniş Avrasya coğrafyasının stratejik ve jeopolitik açıdan nasıl şekilleneceğini de belirleme kapasitesine sahiptir. Güney Kafkaslarda bağlantısallık üzerinden bir bütünleşmenin gerçekleşmesi, bunun da Orta Koridor üzerinden Kuşak ve Yol Projesi (KYP)'ne bağlanma ihtimali, ABD ile Çin arasındaki büyük güç rekabetinde Güney Kafkasların, dolayısıyla da Azerbaycan-Ermenistan barışının kilit önemini göstermektedir. Güney Kafkaslar ile Orta Asya'nın bölgesel bütünlüğü, iki bölgenin birlikte Avrupa ile bağlantısallığının tesis edilmesi AB'nin "Küresel Geçit" (İng. Global Gateway) bölgesel bağlantısallık projesinin de merkezini teşkil etmektedir. AB'nin aynı coğrafya üzerinden Çin'in KYP ile stratejik rekabeti Güney Kafkaslardaki barış ihtimalinin küresel güçler arasındaki stratejik ve jeopolitik rekabet açısından taşıdığı hayati önemi göstermektedir. Bu da kaçınılmaz olarak küresel güçlerin her birinin eş zamanlı olarak Azerbaycan-Ermenistan

çözüm veya barış sürecine yakın ilgisini ve muhtemelen müdahalesini beraberinde getirmektedir.

Bölgesel ve Bölge-Dışı Dış Aktörlerin Bozucu Etkisi

Rusya ve İran gibi bölgeye komşu ve bölge üzerinde tesiri bulunan aktörler, farklı öncelik ve gerekçelerle ve ellerindeki enstrümanlarla zaten Azerbaycan-Ermenistan arasında varılacak bir anlaşmayı engellemeye çalışmaktadırlar. Zengezur Koridoru'nun açılmasına kategorik muhalefetinden ötürü Rusya'dan daha fazla ön plana çıkmakta olan İran'ın bozucu etkisinin en mücessem göstergesi elbette Ermenistan'a yaptığı silah yardımdır.⁸ İran'ın Ermenistan'a askeri alandaki desteğinin yalnızca silah yardımı şeklinde olmadığı da hatırlanmalıdır.⁹

Rusya ve İran gibi bölgeye komşu dış aktörlerin yanı sıra bölge-dışı dış aktörlerin de Ermenistan'a verdiği askeri destek ve diğer faaliyetleri, taraflar arasında güvenin tesis edilmesi ve barışa ulaşılması üzerinde son derece bozucu ve tahrip edici bir etki oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerin başını özellikle Fransa ve Hindistan'ın çektiği görülmektedir. Hindistan'ın, çatışmanın geçmişi göz önünde bulundurulduğunda dış aktörler arasında nispeten en 'ilgisiz' ve 'nevzuhur' aktör olmakla beraber,

Ermenistan'a silah yardımı konusunda en fazla öne çıkan aktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Hindistan'ın Ermenistan'a yaptığı silah sevkiyatlarını İran üzerinden yaptığı¹⁰ bilinmekte ve bu eylemi, Fransa ve İran'la birlikte muhtemel bir çözümü baltalayıcı, Ermenistan'ı askeri açıdan daha özgüvenli hale getirmek suretiyle gerginliği tırmandıracak maceralara teşvik edici mahiyette olduğu görülmektedir. Her üç aktör de Ermenistan'ı daha fazla silahlandırma davranışında, Ermenistan'ın 'Azerbaycan saldırganlığına' karşı 'kendisini savunabilmesi' gereği argümanını dile getirmektedir.¹¹

Fransa'nın Ermenistan'a askeri desteğinde başka aktörler ile jeopolitik rekabet dinamikleri ve çatışma üzerinde uzun yıllar sahip olduğu nüfuzu muhafaza etme kaygıları dikkat çekmektedir. Karabağ'ın özgürleştirilmesiyle birlikte kadük hale gelen Minsk Grubu ve onun üzerinden 'anlamsız' bir aktöre dönüşen Fransa, agresif şekilde Ermenistan'ı destekleme ve çoğu zaman 'kışkırtmaya' varan hamlelere girişmekte, bu şekilde çatışma çerçevesindeki eski 'anlamına'

Rusya ve İran gibi bölgeye komşu dış aktörlerin yanı sıra bölge-dışı dış aktörlerin de Ermenistan'a verdiği askeri destek ve diğer faaliyetleri, taraflar arasında güvenin tesis edilmesi ve barışa ulaşılması üzerinde son derece bozucu ve tahrip edici bir etki oluşturmaktadır. Bu faaliyetlerin başını özellikle Fransa ve Hindistan'ın çektiği görülmektedir.

ve konumuna geri dönmek istemektedir. Ayrıca Rusya'nın Sahel bölgesinde Fransa karşıtı darbeler sonucu artan nüfuzu sebebiyle Fransa Rusya'nın 'arka bahçesi' olarak görülen eski Sovyet coğrafyasında –ki Güney Kafkaslar bu açıdan çok önemli görülüyor– Rusya aleyhine nüfuz ve mevzi kazanmaya çabalamaktadır.¹² Benzer şekilde Fransa, Paşinyan yönetiminde Rusya'ya mesafeli bir politika izleyen Ermenistan'da Rusya'nın eski konumunu ikame etme, yani Ermenistan'ın birincil 'hamii' olma 'fırsatı'nı değerlendirmeye çalışmaktadır.

Yine ABD'nin muhtemel bir çözüme yakın ilgisini, Güney Kafkaslarda varılması muhtemel bir çözümün mahiyetine yön verme çabası ve Paşinyan iktidarında Ermenistan'ın Rusya ekseninden uzaklaştırılıp Batı ekseninde konumlandırılması amaçlarıyla açıklamak mümkündür. Bahse konu dış aktörlerin hepsinin Ermenistan'a askeri desteklerinin arkasında kendi ulusal ve jeopolitik çıkarlarının olduğu, dolayısıyla bu uğurda bazılarının çatışmanın yeniden çıkmasını çıkarlarına aykırı görmediği, bazılarının ise doğrudan çıkarını çatışmanın yenilenmesi veya barışın engellenmesi üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır.

Muhtemel Çözüm/Barış Yolunda Geçmiş-Gelecek Çatışması

Azerbaycan-Ermenistan arasında muhtemel çözüm veya nihai barışa giden yoldaki mevcut çabaların çerçevesi, Azerbaycan zaviyesinden bakıldığında yapısal bir eksiklik arz etmektedir. 'Barış' söylemi ve ajandası, tarafları geçmişe atıf yapmamaya, geçmiş acı ve mağduriyetleri vurgulamamaya teşvik etmektedir. Aksi bir yaklaşım, 'barış ruhuna' aykırı düşmekte ve yapıcı olmayan bir yaklaşım olarak mahkûm edilmektedir. Bu ise çözüm veya barış hususunda Azerbaycan tarafının mutmain olmamasını, barışa istekli yaklaşamamasını beraberinde getirmektedir. Çatışmanın kökeninde on yıllar boyunca Ermenistan tarafının işgal ve hak ihlalleri bulunduğuna göre Azerbaycan tarafında adil bir barış, ancak

Bu sebeple diaspora başta ABD ve Fransa gibi siyasi kararlarında etkili olabildiği aktörleri yönlendirmek suretiyle Azerbaycan-Ermenistan barışını baltalayıcı faaliyetler yürütmektedir. Ermenistan içinde Paşinyan karşıtı muhalefeti mobilize ederek, Paşinyan iktidarının çözüme yönelik bütün hamlelerini ihanetle suçlayan bir söylem ve eylemin inşasında rol almaktadır. Batılı kamuoylarında da Azerbaycan'ın 'şeytanlaştırıldığı' tasvir ve sunumlarda da diasporalar başat bir rol oynamaktadır.

Ermenistan'ın geçmiş suçlarından dolayı hesap ve bedel ödediği bir formatta gerçekleşirse tatmin edici olacak, gerçek anlamda bir çözüm veya barış olarak telakki edilecektir. Paşinyan iktidarı, geçmiş Ermeni işgal ve suçlarının failleriyle arasına koyduğu mesafe ve siyaseten onlarla buldukları karşıt kamplar vesilesiyle Ermenistan'ın geçmiş işgal ve ihlallerden sorumlu tutulabilecek yapısını redd-i miras etmektedir. Bu da Azerbaycan tarafının, bugün barış görüşmeleri sırasında muhatabı olan Paşinyan iktidarı ve kadrolarından hakkıyla geçmişin 'hesabını sormadığı' bir düzlem yaratmaktadır.

Paşinyan İktidarının Kendisini Soyutlayamadığı Ermenistan Bagajı/Mirası

Bir önceki başlıkla çok yakından irtibatlı olan diğer bir dinamik ise Paşinyan iktidarının çözüme veya barışa yönelik geçmiş iktidarların tamamından daha müspet bir yaklaşıma sahip olmasına karşın, geçmiş iktidarların bagajından/mirasından soyutlanmasının zorluğudur. Ermenistan iç siyasetindeki dinamikler çerçevesinde, Ermenistan'ın işgal ve ihlallerinin doğrudan failleri ve onların uzantıları ile Paşinyan arasında siyasi bir 'kan davası'ndan söz etmek mümkündür. Paşinyan ve kadrolarının Karabağ'ın işgalinde tarihi mesuliyet taşıyıp taşımadığı hayli tartışmalı bir konudur. Ancak, Azerbaycan tarafı mevcut barış görüşmelerini şu an itibarıyla Ermenistan'ı yönetmekte olan Paşinyan iktidarı ile yürütmektedir. Dolayısıyla, burada varılacak olan barış Paşinyan'ın şahsıyla değil, Ermenistan ile varılacak bir barış; varılan barıştan elde edilecek faydalar da Paşinyan'ın şahsen değil, Ermenistan'ın ülke olarak istifade edeceği faydalar olacaktır. Otuz yılı aşkın işgal ve ihlalleri çok

yakın bir geçmişte güç kullanmak suretiyle sonlandırmış olan Azerbaycan tarafı, barış yoluyla çok yakın bir geçmişe kadar hasmı olan ülkeyi mükâfatlandırmak istememektedir. Bu da Azerbaycan tarafının Ermenistan ile varılacak bir çözüm ve barış yolundaki müzakerelere istekli bir şekilde yaklaşmasını engelleyen duygusal bariyeri güçlendirmektedir.

Azerbaycan'ın Menfi ve 'Mütecaviz' Şekilde Tasviri ve Sunumu

Geçmişte de çok farklı olmamakla beraber özellikle Karabağ'ın özgürleştirilmesinden bu yana başta Avrupa menşeli neşriyat ve medya organları olmak üzere bütün Batılı mecralarda Azerbaycan'ı "mütecaviz," "saldırgan," "barış istemeyen," "zalim" vs. imajlarla tasvir ve tavsif eden yayınlarda bir artış gözlemlenmektedir.¹³ Bahse konu yayınlarda sürekli şekilde Azerbaycan'ın barış istemeyen taraf olduğu vurgulanmakta, 'barışı istemiyor' olması Azerbaycan'ın planladığı 'yeni bir askeri işgal' niyetleriyle eşlenmektedir. Bu haksız tasvir ve söylem, Batılı aktörler arasında çatışmaya dair söz söyleyen, pozisyon belirten, bir şekilde soruna müdahil olmaya çalışan aktörlerin tamamına karşı Azerbaycan tarafında doğal bir güvensizlik hissi oluşturmaktadır. Azerbaycan'a dair kategorik önyargıları hatta husumetleri bulunan Batılı aktörlerin varlığı pek çok diğer Batılı aktörün de 'tarafsızlık' potansiyelini ve iddiasını sorgulatmaktadır. Bu da Azerbaycan tarafında, Ermenistan ile barışı salık veren, tarafları barış yönünde teşvik edici açıklamalarda bulunan bütün Batılı aktörlerin niyetleri ve teşebbüsleri konusunda ciddi bir şüpheye yol açmaktadır.

Diaspora

Bölge-dışı dış aktörlerin bozucu etkisine dair başlık altında yer verilmemekle beraber, özellikle ABD ve Fransa söz konusu olduğunda, bu ülkelerin bölge ve çözüm umutlarına dair bozucu etkilerindeki şüphesiz en büyük amil, bünyelerindeki güçlü Ermeni diasporalarının aktif çabalarıdır. Yüz yılı aşkın bir süredir yaratmış oldukları 'soykırım endüstrisi,' başta ABD ve Fransa olmak üzere Ermeni diasporalarının bizatihi varlık sebebine dönüşmüş durumdadır. Bu varlık sebebini ve bir bütün olarak Ermeni milletinin "mağduriyeti" anlatısını devamlı kılmanın yolu ise Ermenistan'ın şimdiye kadar olduğu üzere Güney Kafkaslarda komşularıyla ve dolayısıyla bölgesiyle çatışma halinde olan, komşularına karşı dış bir hamî tehdit unsuru olarak harekete geçiren bir ülke olarak devam etmesi gerekmektedir. Azerbaycan-Ermenistan barışı, Ermenistan'ın bölgesinde ve komşularının toprakları üzerinde iddialarını bitirecektir. Komşularıyla savaşıma ve topraklarında hak iddia etme

davranışından vazgeçmiş bir Ermenistan'ın dış bir haminin yardımını talep etmesi için de gerekçe kalmayacaktır. Dolayısıyla, bütün bu ihtimaller Ermenistan'ın bölgesindeki komşularıyla barışçıl ve uyumlu ilişkiler kurduğu bir ilişki şeklini ifade etmektedir. Bu ise diasporanın Ermenistan üzerinden istismar edebileceği, aktörleşebileceği, Ermenistan iç ve dış siyasetinde etkili ve söz sahibi olabileceği bir zemini ortadan kaldırmaktadır. Bu sebeple diaspora başta ABD ve Fransa gibi siyasi kararlarında etkili olabildiği aktörleri yönlendirmek suretiyle Azerbaycan-Ermenistan barışını baltalayıcı faaliyetler yürütmektedir. Ermenistan içinde Paşinyan karşıtı muhalefeti mobilize ederek, Paşinyan iktidarının çözüme yönelik bütün hamlelerini ihanetle suçlayan bir söylem ve eylemin inşasında rol almaktadır. Batılı kamuoylarında da Azerbaycan'ın 'şeytanlaştırıldığı' tasvir ve sunumlarda da diasporalar başat bir rol oynamaktadır.

Sonuç

Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki barış süreci hem tarihi hem de güncel ciddi meydan okumalarla karşı karşıyadır. Bu meydan okumaların merkezinde iki millet arasındaki derin güven bunalımı bulunmaktadır. Sınır hattının belli bölümlerinin tayin edilmesi ve bazı köylerin Azerbaycan'a iadesinde olduğu gibi birtakım mütevazı güven artırıcı tedbirler uygulanmış olmakla beraber özellikle resmi seviyedeki karşılıklı güvensizlik ciddi bir engel oluşturmaya devam etmektedir. Bahse konu güven bunalımını artıran başka bir unsur da Paşinyan yönetiminde Ermenistan'ın jeopolitik ittifaklarını değiştirme, Rusya'dan uzaklaşıp Batıya yaklaşma çabalarıdır. Azerbaycan bu öngörülemezliği şüphyle izlemekte, Ermenistan'ın eski ittifak yapısına dönüp çatışma başlatma ve barış sürecini sekteye uğratma ihtimallerinden çekinmektedir.

Yakın bir geçmişte gerçekleşmiş olan savaşın duygusal etkileri hem hükümetleri hem de toplumları halen tesiri altında tutarak anlamlı bir yakınlaşma ve diyalogu zorlaştırmaktadır. Milliyetçi hisler, savaş esirlerinin varlığı dâhil çatışmaya dair kollektif hafıza meydan okumalarını güçlendirmektedir. Hükümetler, barış sürecinde atılan her adımı "ihanet"le suçlamaya hazır muhalefetler sebebiyle içeride baskı altındadırlar.

Azerbaycan-Ermenistan arasında ayrışan jeopolitik hizalanmalar başka bir zorluk oluşturmaktadır. Azerbaycan'ın Rusya ile yakınlığına karşılık Ermenistan'ın giderek artan ölçüde Batıya yaklaşması iki taraf arasındaki stratejik mesafeyi açmıştır. Birbiriyle mücadele halindeki pek çok gücün sürece müdahalesi ve çatışan çıkarları süreci karmaşıklştırmıştır.

Çatışmanın daha geniş bölgesel ve küresel boyutları da başka zorluklar yaratmaktadır. İran ve Rusya gibi bölgesel aktörlerin sürecin sonucuna dair kendi kaygı ve çıkarlarıyla sürece müdahil olmaları, Azerbaycan ve Ermenistan'ın ikili bir düzlemde bağımsız bir çözüme ulaşmasını zorlaştırmaktadır. Zengezur Koridoru, birbiriyle çatışan çıkarların merkezinde bulunmaktadır. Türkiye ile Azerbaycan Türk Dünyası ile daha güçlü ve kesintisiz bir irtibat için Zengezur Koridorunun açılmasını arzu ederken İran ile Rusya bunun kendi jeopolitik nüfuzları için doğuracağı sakıncalı sonuçlardan endişe etmektedir. Bu şekilde bölgesel dinamikler sürdürülebilir bir barışa uzanan yolu yalnızca şekillendirmekle kalmayıp bu yolu bozan bir etki de yaratmaktadır.

Sonuç olarak Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki barış süreci bir dizi engelleyici faktör tarafından menfi yönde etkilenmektedir. İki ülke arasında kökeni derinlere inen güven bunalımı, savaşın duygusal maliyeti, ayrışan jeopolitik hizalanmalar, bölgesel güç mücadeleleri, dış aktörler ve diasporaların yıkıcı etkisi bu engelleyici faktörler arasında sayılabilir.

Sonnotlar

- 1 Elena Teslova, "Armenia, Azerbaijan sign regulation on joint work of border delimitation commissions", *AA*, 30 August 2024.
- 2 "Armenia returns four border villages to Azerbaijan as part of deal", *Al Jazeera*, 24 May 2024.
- 3 "İlham Aliyev attended opening of new residential complex in Jabrayil", *President of the Republic of Azerbaijan İlham Aliyev*, 4 October 2024.
- 4 "Paşinyan 'hezimet halayı' ile gündemde", *TRT Haber*, 27 Ekim 2020.
- 5 "Iran does not allow establishment of Zangezur Corridor", *Tehran Times*, 9 Eylül 2024.
- 6 "Iran summons Russian ambassador over support for Zangezur corridor", *bne Intelligence*, 3 Eylül 2024.
- 7 Negar Mojtahedi, "Iran and Armenia sign secret \$ 500 million

- arms deal", *Iran International*, 24 Temmuz 2024.
- 8 Negar Mojtahedi, "Iran and Armenia sign secret \$ 500 million arms deal", *Iran International*, 24 Temmuz 2024.
- 9 Mehmet Kılıç, "Geopolitics over religion in Iran-Armenia alliance", *Daily Sabah*, 17 Eylül 2024.
- 10 "India supplies arms to Armenia via Iran corridor", *The Economic Times*, 28 Temmuz 2023.
- 11 Hriday Sarma, "France-Armenia-India: Forging a Euro-Asia Strategic Alliance", *The Geopolitics*, 14 Şubat 2024.
- 12 Laura Kayali ve Gabriel Gavin, "Liberté, égalité, and military hardware: France sets its sights on Russia's former allies", *Politico*, 3 Kasım 2023.
- 13 Bkz. Simon Maghakyan, "Azerbaijan Could Invade Armenia. The U.S. Must Intervene", *TIME*, 24 Ekim 2023.

KÜRESEL GÜÇ MÜCADELESİ: ABD-ÇİN ÇATIŞMASI

Yeni bir küresel düzenin büyük bir savaşın ardından oluşabileceği düşüncesi; I. Dünya Savaşı sonunda imparatorlukların dağılması ve Britanya hegemonyasının sona ermesi, II. Dünya Savaşı ardından özellikle Avrupa'da yeni bir düzenin oluşması ve ABD'nin yeni hegemon olarak yükselmesi gibi olgulardan beslenmektedir.

Doç. Dr. Kubilayhan Erman

Serbest Araştırmacı, İzmir, Türkiye

Tolstoy Savaş ve Barış adlı eserinde “Dövüşme isteğini en çok duyanlar, kendilerine dövüşmek için en uygun şartları yaratırlar” der.¹ Bu ifadeyi bir ordunun ruhuna atfen söylemiş olsa da benzer yaklaşımları günümüzdeki bazı dış politika uygulamalarında görmemiz şaşırtıcı gelmiyor. 21. yüzyılın ilk çeyreği biterken savaşta körükleyen ya da barışa tutunmaya çalışan eğilimlerin yarıştığı uluslararası bir düzende yaşıyoruz. Bir dünya savaşı öncesinin konjonktürü ya da Soğuk Savaş'ın yüksek riskli dönemleriyle benzerlikler kurarak yeni bir küresel savaşın çıkma ihtimalini yüksek görenler, argümanlarını artan silahlanma, yayılma ihtimali yüksek bölgesel çatışmalar ve uluslararası kutuplaşma gibi bir dizi emareyle desteklemekte, bazıları savaşın kaçınılmaz olduğunu düşünmekte ve hatta, insanlığın gelişim seyrine atıfla savaşların tarihsel rolüne dikkat çekmektedirler. Yeni bir küresel düzenin büyük bir savaşın ardından oluşabileceği düşüncesi; I. Dünya Savaşı sonunda imparatorlukların dağılması ve Britanya hegemonyasının sona ermesi, II. Dünya Savaşı ardından özellikle Avrupa'da yeni bir düzenin oluşması ve ABD'nin yeni hegemon olarak yükselmesi gibi olgulardan beslenmektedir. Oysa kimi devletler, Jeffrey Sachs² gibi akademisyenler, bazı politikacılar ve BRICS gibi uluslararası kurumlar, dünyada daha adil, politik bakımdan istikrarlı, yeni ve sürdürülebilir düzenin çok kutuplu bir uluslararası sistemde politik, ekonomik ve finansal nitelikli kurumların reform sürecinden geçirilerek güçlendirilmesi ve tüm devletler nazarında uluslararası hukukun üstünlüğü ve itibarının yeniden tesis edilmesi suretiyle gerçekleştirilebileceğini düşünmektedirler.

Bununla birlikte, Ukrayna ve Orta Doğu'daki silahlı çatışmaların yanı sıra küresel jeopolitik gerilimlerin, uluslararası politik şiddetin, olağan süreçler dışındaki hükümet değişikliklerinin ve dünyanın hemen her yerinde toplumsal hoşnutsuzlukların artması, hükümetlerin otoriter eğilimlerinin yükselmesi, ulusal çıkarların yeniden realist bakış açısından tanımlanmaya çalışılması, NATO'nun genişleme eğilimini sürdürmesi, askerî ittifak dinamiklerinin hareketlenmesi, savaşların siber dünyaya da taşınması, Soğuk Savaş argümanlarının ve ‘çevreleme’ gibi jeostratejik yaklaşımların yeniden sisteme sürülmesi, uluslararası hukuka aykırı tek taraflı yaptırımlar ve uluslararası ticari kısıtlamalar eşliğinde ekonomik savaşların hız kazanması, diplomasinin çoğunlukla geri planda kalması, demokrasi, devletler arası işbirliği, barış ve insancıl diplomasi gittikçe daha az bahsedilmesi, uluslararası hukuk ilke ve yükümlülüklerinin hiçe sayılması, silahlı çatışmalarda sivil insan ölümlerinin sıradanlaştırılması, küresel biyolojik ve dijital tehditlerin artması gibi sayabileceğimiz daha pek çok olağan dışı gelişme dünyanın yeni bir paylaşım mücadelesine sürüklendiğine işaret etmektedir. Ancak içinde bulunduğumuz sıra dışı zamanın ayırt edici özelliklerini geçmiş yüzyıldaki benzerleriyle eşleştirmek ya da bugünü geçmişin argümanlarıyla anlamlandırmak, günümüz küresel konjonktürünün kaotik, ilkesiz ve gayri ahlaki yapısını göz ardı etmek olur.

Topyekûn olması niteliğiyle önceki savaşlardan ayrılan I. Dünya Savaşı'na giden süreçte Avrupa'nın sanayide gelişmiş devletlerinin büyük bir hesaplaşma için nedenleri vardı. Zenginleşen ve teknolojik imkânlarını kullanabilme

yeteneğine sahip bu devletler, küresel egemenliklerinin sağladığı avantajlara da güveniyorlardı. Öte yandan bir 'Avrupa savaşı' olarak cereyan eden I. Dünya Savaşı genel olarak küresel bir egemenlikten ziyade Avrupa'da güç dengesinin sağlanmasını ve 'Avrupa Uyumunun yeniden tesis edilmesini amaçlamıştı.³ Bazı tarihçilerin I. Dünya Savaşı'nın devamı olarak gördüğü, hatta ikisinin bir savaş olduğuna dair değerlendirmelere konu olan II. Dünya Savaşı daha küreselleşmiş bir Avrupa savaşıydı ve egemenlik, irredantizm, ekonomi, jeopolitik ve ideoloji gibi faktörlerin yer aldığı arka planda karmaşık nedenlerin doğduğu bir çatışmaydı.⁴

II. Dünya Savaşı'nın ardından çılgın bir silahlanma süreci yaşanmakla birlikte, bazıları nükleer felaket riski barındıran Kore, Küba, Vietnam, Ortadoğu ve Afganistan'daki kriz ve silahlı çatışmalar genel olarak Soğuk Savaş'ın stratejik istikrara dayalı yapısının belirleyiciliğinde sona ermiş ya da sonlandırılmıştı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tek kutupluluğa evrilen kısa dönemde ortaya çıkan mahalli ve bölgesel etkili çatışmaların kökeninde çoğunlukla Soğuk Savaş boyunca üstü örtülen etno-politik gerilimler yatarken bir kısmı tek kutup gücünün inisiyatifiyle başlatılmıştı. Dünya I. Körfez Savaşı'ndan (1990) itibaren yerel ya da bölgesel, sürekli bir sıcak çatışma haline tanıklık ediyordu. Yayılma eğilimi sınırlı olan bu çatışmalarda, 20. yüzyılın sonunda yeniden yapılanan uluslararası toplumun çatışma çözümü, barışın inşası ve insani diplomasi gibi başlıca sorumluluklarına dair istek ve becerileri de sınanmıştı.

Yeni yüzyıl da çatışma ve askerî müdahalelerle başlamıştı. ABD'de gasp edilen yolcu uçaklarının New York'ta Dünya Ticaret Merkezi ve Virginia'da Pentagon'a çarpmalarıyla meydana gelen saldırıların ardından NATO liderliğindeki ittifak yirmi yıl kalacağı Afganistan'da konuşlanmış, ABD liderliğindeki Koalisyon güçleri de 'kitle imha silahlarının etkisiz hale getirilmesi' bahanesiyle Irak'ı işgal etmişti. Bu dönemde NATO, Güney ve Doğu Avrupa'da yedi ülkeyi kapsayan genişlemesiyle Rusya'nın batı sınırlarına ulaşırken Kafkaslar 2008 yılında Rusya-Gürcistan savaşına sahne olmuştu. Avrupada 2009 yılında bir kez daha genişleyen NATO, askerî ve politik süreçlerde yirmi sekiz ülkeyi denetler hale gelmişti.

İşgal ve silahlı çatışmaların yanı sıra dünya 2007 yılının sonlarında ortaya çıkan küresel finans kriziyle sarsılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra 'yaşananların en ağırları' olarak nitelenen bu krizde pek çok gelişmiş ülke ciddi düzeyde bir resesyona girerken bazı yükselen ekonomiler küresel ekonomik büyümenin sağlanmasında daha etkin olmaları açısından yeni fırsatlar yakalamışlardır. Bu ülkelerden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) 2003 yılında Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne üye olmuş ve elde edilen bu kazanımla dünyadaki önemli pazarlara ihracat yapabilme imkânına kavuşmuştur. ÇHC, ortaya çıkan bu gelişmeyi karşılama doğrultusunda sanayisinde dönüşüme giderek kısa sürede küresel bir üretim merkezi haline gelmiştir. DTÖ üyeliği Çin'in ekonomik büyümesine çok anlamlı ve bir bakıma Batı'nın beklemediği katkıyı sağlarken kısa bir süre sonra ABD ile başlayacak ticaret savaşlarının da zeminini hazırlamıştır.⁵

DTÖ üyeliği Çin'in ekonomik büyümesine çok anlamlı ve bir bakıma Batı'nın beklemediği katkıyı sağlarken kısa bir süre sonra ABD ile başlayacak ticaret savaşlarının da zeminini hazırlamıştır.

ÇHC'nin ekonomik yükselişini ve uluslararası nüfuzunun artışıyla yakından takip eden ABD bu dönemde tek başat güç olma ayrıcalığını kullanarak uluslararası ilişkilerde askerî girişimleri öne çıkarmayı sürdürmüştür. Bununla birlikte, Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırının ardından ABD'nin "terörizme karşı küresel savaş" olarak adlandırdığı, ancak ortak küresel çıkarlar bakımından hedef ve kapsamı muğlak projesi çerçevesinde diğer devletlere üçüncü bir seçenek hakkı tanımayan 'ya bizden ya da bize karşı' dayatması tek kutuplu bir düzende uluslararası ilişkilerin nasıl yönlendirilebileceğine dair çarpıcı bir örnek teşkil etmiştir. Öte yandan, ABD'nin farklı kıtalarda egemen devletlere yönelik askerî müdahalelerini sürdürmesi, başta Latin Amerika olmak üzere rejim değişikliklerini teşvik etmesi ya da desteklemesi ve 2007 yılında patlak veren küresel finans krizi tek kutupluluğun ve II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan askerî ve finansal kurumların yönlendirdiği küresel düzenin sürdürülebilir olmadığına dair düşünceleri pekiştirmiştir.

ABD'nin 'Yeni Soğuk Savaşı'

ABD Soğuk Savaş'ın ardından küresel hegemonya yerine küresel tahakkümü sürdürmeye öncelik vermişti.⁶ Hegemonya rızaya dayalı olması nedeniyle daha çok yumuşak güç unsurlarının etkisiyle oluşturulurken ABD karar mekanizması esas olarak askerî içerikli sert güç ile sağlanabilen tahakkümü bir hak olarak görüyor ve bunun için yeterli güce sahip olduğunu düşünüyordu. 1990'larda oluşan tek kutuplu sistemde bu yaklaşımı dengeleyebilecek başka bir büyük gücün olmamasının verdiği rahatlıkla gerekli gördüğünde askerî imkân ve yeteneklerini sergilemeye devam eden ABD'nin ortak küresel sorunlara yaklaşımı retorikte kalmıştı. ABD'nin askerî müdahalelerine başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kuruluşların tepkisiz kaldığı ya da vasıta olduğu bu dönemde ÇHC uluslararası ilişkilerde düşük profil tercih etmiş ve ekonomik gelişmeye odaklanmıştı.

20. yüzyılda, ABD'nin ÇHC'ni resmen tanımamasının ardından iki ülke arasındaki ilişkilerde işbirliği, rekabetçilik ve zaman zaman da çatışma dönemlerinin egemen olduğu söylenebilir.⁷ 21. yüzyılın başlangıcında Bush ve Obama yönetimleri ÇHC ile görece ılımlı ilişkiler sür-

dürmeyi tercih etmişlerdi. Bush Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Condolezza Rice bir konuşmasında barışçı ve müreffeh bir Çin'in varlığından memnuniyet duyacaklarını dile getirirken bu ülkenin "bölgesinde yapıcı rol oynayan ve tüm insanlığın çıkarlarına hizmet eden" bir aktör olması yönündeki beklentilerini paylaşıyordu.⁸ Obama yönetimi de ABD ve ÇHC arasında işbirliğine dayalı, kapsamlı olumlu ilişkiler kurulması ve ortak sorunlara çözüm aranmasından yana tavır benimsemişti. Ancak 2017'de Trump "ÇHC ve Rusya'nın ABD'nin güvenlik ve refahını sarsmaya çalıştıklarını, nüfuz, güç ve çıkarlarına meydan okuduklarını" ilan etmiştir. ABD'de kısa süre içerisinde Çin konusundaki retorik dönüşüm geçirmiş, sadece Trump hükümeti değil Kongre ve düşünce kuruluşlarının da söylemleri değişmişti.⁹

Trump döneminde ÇHC'ne yönelik benimsenen tutum 2018 yılından itibaren ticaret savaşına dönüşmüş ve Çinli teknoloji şirketlerine yönelik yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştı. 2020 yılında iki ülke arasında yapılan "Phase One" anlaşmasıyla düşürülmesi planlanan gerginlik aynı yıl Covid-19 salgınının etkisiyle yeniden artmıştı. 2021'de iktidara gelen Biden hükümeti Trump döneminde konulan gümrük vergileri ve yaptırımları sürdürürken bazı Çinli şirketler 'kara liste'ye eklenmişti. NATO'nun 2021 Brüksel Zirvesi'nde yayımladığı bildirmede müttefiklerine "ÇHC kaynaklı 'tehditler' göz önünde bulundurmaları" konusunda uyarıda bulunması gerginliğin yeni bir tezahürü olurken taraflar arasında işbirliği isteği Ukrayna Savaşı'na değin sürmüştür. ABD-ÇHC ilişkilerinde bir dönüm noktası olan¹⁰ Ukrayna Savaşı'nın başlamasıyla ABD açısından Soğuk Savaş sonrası dönem kesin olarak bitmiştir.¹¹ Washington perspektifiyle, ÇHC'nin Ukrayna Savaşı'nda aldığı tutum çatışma atmosferinin şekillenmesine katkı yapmıştır.

Bundan sonra her şey çok daha çabuk gelişmiştir. 2022 Ağustos'unda ABD Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi'nin Tayvan'a yaptığı ziyaret ABD'nin Çin'e karşı politik tavrının provokasyon boyutunu sergilerken doğal olarak iki ülke arasındaki gerginliği artırmıştır. Öte yandan, CIA direktörü William J. Burns tarafından 2024 başlangıcında yazılan bir makalede Çin 'uzun vadeli en büyük tehdit' ilan edilmiş, bu çerçevede teşkilatın 'Çin Operasyonları' bölümünün bütçesinin iki katına çıkarıldığı duyurulmuştur.¹² Aynı yıl yapılan NATO zirvesinin sonuç bildirmesinde Rusya'dan 'İttifaka yönelik doğrudan bir tehdit' olarak bahsedilirken "ÇHC'nin Avrupa-Atlantik çıkarlarına, değer ve güvenliğine karşı çoklu ve sistematik olarak meydan okuduğu" ifadesi¹³ ABD'nin ÇHC'ye yönelik tutumundaki radikal dönüşümü sergilemiştir.

ABD artık Çin'i, uluslararası düzeni yeniden şekillendirme niyeti olan ve bunu yapabilecek ekonomik, diplomatik, teknolojik ve askerî güce sahip tek aktör olarak

görmekte,¹⁴ bu çerçevede Rusya-Çin stratejik ittifakını 'kurula dayalı düzen' karşıtı olarak algılamaktadır.¹⁵ Bu genel bakış açısı çerçevesinde ekonomi, ticaret, teknoloji, Güney Çin Denizi egemenlik sorunları ve Tayvan meselesi rekabet ya da çatışma alanları olarak belirlenmiştir. Ayrıca ABD, Sincan Uygur Özerk Bölgesi, yönetim biçimi olarak komünizm, insan hakları ve demokrasi gibi argümanları zaman zaman ÇHC aleyhine kullanmayı önemsemektedir.

Kontrolünden bağımsız ve gittikçe yükselen küresel bir ekonomiyi çıkarları açısından birinci derecede tehdit olarak değerlendiren ABD buna karşı genel bir mücadele çerçevesi belirlemiştir. Son olarak 2022'de yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi dokümanına göre bu büyük strateji; Rekabet gücü, yenilikçilik, dayanıklılık ve demokrasi gibi Amerikan gücünün ülke içindeki temellerine yatırım yapılması; gayretlerin müttefikler ve ortaklarla uyumlu hale getirilmesi, ortak amaç ve hedefler doğrultusunda hareket edilmesi; ABD'nin çıkarlarını savunmak ve gelecek vizyonu oluşturmak maksadıyla ÇHC ile hassas bir şekilde rekabet edilmesi olmak üzere üç katmandan oluşmuştur.

Stratejinin ilk iki katmanı ekonomik, politik, askerî, teknolojik, istihbarat ve küresel yönetim alanlarında ÇHC'ne üstünlük sağlamak bakımından ABD için elzemdir. Rekabet yaklaşımı ise çoğunlukla Hint-Pasifik bölgesi için düşünülmüş olmakla birlikte gittikçe küreselleşmiş ve 2022'yi izleyen on yılın ÇHC ile 'en geniş anlamıyla rekabet' konusunda belirleyici olacağı öngörülmüştür.¹⁶

ABD Dışişleri Bakanı 2022 yılında yaptığı bir konuşmasında "Çin'in büyük güç olma yolundaki ilerleyişini bloke etme ya da Çin'i durdurma peşinde olmadıklarını" söylese de aynı konuşmasında sarfettiği "Pekin etrafındaki stratejik çevreyi şekillendirecekleri" ifadesi Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin küresel girişimlerinin önlenmesine yönelik 'çevreleme' stratejini hatırlatmaktadır.¹⁷ İlk etapta ABD'nin ÇHC çevresinde müttefikler kazanma ya da Pekin yönetimi ile uyumlu olmayan hükümetler oluşturma çabaları bu bağlamda değerlendirilebilir. Ancak bu strateji fiziki bir çevrelemenin ötesinde Çin'in yıldızının parladığı alanlarda engellenmesi ve sınırlandırılmasına dönüşmüş durumdadır. Jeffrey Sachs'a göre ABD'nin ÇHC'ye yönelik çevreleme politikası, özellikle Güney Çin Denizi olmak üzere Pasifik'te Çin karşıtı yeni ittifaklar oluşturulması ve Tayvan'a askerî desteğin artırılması; Çin'i dışarıda bırakan yeni ticaret bloklarının kurulması; Çin üretimi malların gümrük vergilerinin artırılması; Çin'in yüksek teknoloji şirketlerinin faaliyetlerinin felç edilmesi; Çin'e son teknoloji yarı iletkenlerin ve bunların üretiminde kullanılan donanımın ihracatının yasaklanması; ABD tedarik zincirlerinin Çin ile bağlantısının kesilmesi;

Çin şirketlerinin ABD, ticaret, maliye ve teknolojiyle irtibatlarının kesilmesi amacıyla 'kara liste'ye alınması¹⁸ gibi tedbirleri içermektedir.

Ayrıca, ABD ve müttefikleri tarafından ÇHC'nin enerji tedarik imkân ve güzergâhlarının kısıtlanması çabaları da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bu faaliyetlerin yanı sıra bir kısmı gri alanda gerçekleşen örtülü faaliyetler, propaganda çalışmaları, bozucu nitelikli çabalar, bilişim ve bilgi savaşları da Çin kamuoyunu etkilemek, ülke ekonomisi ve politik etkisine zarar vermek amacıyla kullanılacak klasik yöntemler arasında yer almaktadır.¹⁹ Bu çerçevede ABD'nin ÇHC'ne yönelik dış politikası, diplomasinin yok sayılmadığı ekonomi tabanlı hibrid bir mücadeleye dönüşmüş görünmektedir.

Bununla birlikte günümüzde, hegemonya sorunları yaşayan, ulusal çıkarlarına ulaşma yolunda esas olarak 'sert güç' kullanmayı tercih eden, krizler ve jeopolitik gerilimlerle küresel denetim kurmaya çalışan, askerî anlaşmalar ve ittifaklarla kritik gördüğü ülke ve bölgeleri askerileştiren, etki alanlarını genişletmeye ya da tahkim etmeye çalışan, ancak bugünkü oyunu geçmiş yüzyılın kurallarıyla oynamaya istekli bir ABD olduğu görülmektedir. ABD'nin küresel politikalarını sürdürme yolunda maksimum fayda umduğu uluslararası yapılardan biri NATO'dur. Bir Soğuk Savaş tasarımı olan örgüt, Varşova Paketi'nin dağılmasından sonra da işlerliğini ve küresel yayılma eğilimini sürdürmüştür. Aslında, kuruluş anlaşmasına göre savunma ittifakı olan NATO, Avrupa'da son yıllarda gerçekleşen genişleme hamlelerinin ardından bölge dışına uzanmış ve 2024 Washington zirvesinde Asya-Pasifik'ten Avustralya, Yeni Zelanda, Japonya ve Kore Cumhuriyeti'ni ortak statüsünde (AP4) bünyesine katmıştır. Böylelikle otuz iki üyenin yanı sıra Barış için Ortaklık, Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İşbirliği İnisiyatifi gibi program, forum ve küresel irtibatları vasıtasıyla otuz

21. yüzyılın başlangıcında Bush ve Obama yönetimleri ÇHC ile görece ılımlı ilişkiler sürdürmeyi tercih etmişlerdi. Bush Hükümeti'nin Dışişleri Bakanı Condolezza Rice bir konuşmasında barışçı ve müreffeh bir Çin'in varlığından memnuniyet duyacaklarını dile getirirken bu ülkenin "bölgesinde yapıcı rol oynayan ve tüm insanlığın çıkarlarına hizmet eden" bir aktör olması yönündeki beklentilerini paylaşıyordu.

sekiz ülkeyle ortaklık ilişkisi kurulmuştur.²⁰ NATO'nun Avrupa'da genişlemesi ve Ukrayna'yı örgüte katma girişimleri Rusya'nın savunma ve güvenlik çıkarlarına yönelik tehdit algısını artırmış ve Ukrayna üzerinde başlayan tartışma birkaç dönüm noktasının ardından uzun seyirli bir savaşa dönüşmüştür.

ABD, Ukrayna'daki savaş vasıtasıyla, diğer hedeflerinin yanı sıra, küresel üstünlüğünü sürdürmeye,²¹ en azından küresel liderlik rolünü devam ettirmeye çalışmaktadır. Yeni bir Soğuk Savaş algısı yaratmaya çalışan ABD Ukrayna krizi nedeniyle Amerikan savaş endüstrisini de çalıştırmaktadır. Bu kriz vasıtasıyla Rusya'yı savaşa angaje

Öte yandan, ABD Asya-Pasifik'te AUKUS (Avustralya, Birleşik Krallık, ABD) ve AP4 girişimleriyle çok taraflı ittifak bağlarını pekiştirirken QUAD (Quadrilateral Security Dialog-QSD) bünyesine Hindistan'ı da dahil etmeyi başarmıştır. Aynı zamanda bölge ülkeleriyle (Güney Kore, Japonya, Filipinler, Tayland, Avustralya, Yeni Zelanda) savunma, güvenlik ve dış yardım anlaşmaları yapmış ya da mevcut anlaşmaları içerik ve zaman bakımından güncellemiştir.

etmiş, Avrupa Birliği ve Pasifik'teki müttefikleri üzerinde kontrol sağlamış durumdadır. Öte yandan, ABD Asya-Pasifik'te AUKUS (Avustralya, Birleşik Krallık, ABD) ve AP4 girişimleriyle çok taraflı ittifak bağlarını pekiştirirken QUAD (Quadrilateral Security Dialog-QSD) bünyesine Hindistan'ı da dahil etmeyi başarmıştır. Aynı zamanda bölge ülkeleriyle (Güney Kore, Japonya, Filipinler, Tayland, Avustralya, Yeni Zelanda) savunma, güvenlik ve dış yardım anlaşmaları yapmış ya da mevcut anlaşmaları içerik ve zaman bakımından güncellemiştir.²²

Asya-Pasifik'te üs sayısını ve askerî varlığını artırma eğilimini sürdüren ABD, ASEAN ülkeleriyle de yakın temas stratejisini benimsemiştir. Öte yandan, 2014 yılında anayasasındaki dokuzuncu maddenin yeniden yorumlanmasıyla Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan bu yana benimsediği savunma ve güvenlik anlayışının değişmesi,²³ 2022 yılında bu konuda yeni politika belgelerinin kabul edilmesi ve bu doğrultuda ABD'nin tam destek taahhüdünde bulunması²⁴ da bölgede artan gerilimle doğrudan ilişkilidir.

Bariş, 'a la China'

ABD mücadelesinde hırslı ve net bir strateji izlerken, ÇHC daha temkinli bir tutum benimsemiş görünmektedir. Çin, özel sektöre hükmeden devlet kapitalizmine dayalı ekonomik yaklaşımını politik meselelerle birlikte ele almaktadır. Planlama, teşvik ve stratejik kararlarla devletin doğrudan belirleyici olduğu bu ekonomik yaklaşımla

Neoliberal serbest piyasa ekonomisinin rekabet edememesi²⁵ Çin'e karşı ABD'nin liderliğinde uluslararası bir cephenin oluşmasına yol açmıştır. Ancak, ABD ekonomisinin Çin ekonomisiyle entegre yapısı bu ülkeye yönelik radikal tedbirleri bir süre geciktirmiştir. 1978'den itibaren yeni bir anlayışla ele alınan ekonomi ve kalkınma politikalarıyla bir 'sanayi devrimi' sürecinden geçen ÇHC, birkaç on yılda küresel bir güç haline gelmiş ve ekonomi merkezli dış politikasıyla kurduğu ikili ya da çok taraflı küresel bağlarla profilini yükseltmiş ve nüfuz alanını genişletmiştir.²⁶

ABD son yıllarda ÇHC'nin kendi çıkarları aleyhine yeni bir dünya düzeni arayış ve çabası içerisinde olmasından rahatsızlık duymaktadır. Çin nezdinde bu rahatsızlığın karşılıksız olduğu söylenemez. Bununla birlikte Çin, geçişin küçük-büyük travmalarını tarihsel aklında saklı tutarak günümüz ekonomik ve politik koşullarını çıkarları doğrultusunda dönüştürmeye çalışırken Küresel Güney'in kalkınmasını desteklemek suretiyle kalkınmayı benimsemiştir. DTÖ'ne katılmasının ardından küreselleşmenin imkanlarından azami faydalanan ÇHC, reforme edilecek küresel finans sistemi ve Batı güdümlü finans yapılarına alternatif kurumlar vasıtasıyla geniş kapsamlı bir ekonomik savaşın hedefi olma riskini etkisizleştirmeyi amaçlamaktadır.

Dış politikasında geleneksel olarak barışçı bir tutum benimsemiş olan ÇHC, 1953 yılında Hindistan'la başlayan müzakerelerde Başbakan Zhou Enlai tarafından önerilmiş olan 'Barış içinde bir arada yaşamının beş İlkesi'²⁷ yaklaşımını günümüze değin çeşitli vurgularla sürdürmüştür. Bu çerçevede, 'ekonomik inşaa ve dâhili kalkınma için uygun ve barışçı bir uluslararası ortamın sağlanması' olarak belirlenen Çin'in diplomasi hedefi, reform ve dış açılma döneminin başladığı 1978 yılından itibaren uzun süre muhafaza edilmiştir. Bununla birlikte, 1997 yılında ASEAN bölgesel forumunda sunulan 'Yeni Diplomasi' anlayışıyla; Yeni Güvenlik Konsepti, Yeni kalkınma Konsepti, Yeni Medeniyet Vizyonu ve Uyum İçindeki Dünya gibi bir dizi yeni kavram ileri sürülmüştür. Yeni Güvenlik Konsepti, Soğuk Savaş düşünce tarzından vazgeçilmesinin bir tezahürüdür ki güvenliğin "diyalog ve iş birliği, dayanışma, eşitlik, karşılıklı güven ve çıkarlar" çerçevesinde sağlanabileceğini öngören Çin devlet aklının yansımalarını barındırır.²⁸

Bu konsept çerçevesinde, devletlerin güvenlik bakımından karşılıklı bağımlılığına dikkat çeken çok taraflı bağlar; güvenlik için karşılıklı mücadelenin yerini alan işbirliği; Sadece askerî ve politik alanla sınırlanamayan ve artık ekonomik, teknolojik, toplumsal ve çevre alanlarını içeren kapsamlı güvenlik; askerî gücün kullanılması yerine güvenliğin meşru adresi olarak (uluslararası) kurumsal yapı vurgulanmaktadır.

Konsept 1997 tarihli "Dünyanın Çok Kutuplulaşması ve Yeni Dünya Düzeninin İnşası üzerine Çin-Rusya Ortak Bildirisi" kapsamına da alınmıştır. Yeni Güvenlik Konsepti'nin ruhu diğer bileşenlere de yansımıştır, zira; Yeni Kalkınma Konsepti, karşılıklı çıkarlar çerçevesinde birlikte kalkınmayı; ABD hegemonyası ve Avrupa Düzeni'ne tepki olarak geliştirilen Uyum içinde Dünya Konsepti farklı medeniyetlerin barış içerisinde bir arada yaşamasını; yine mevcut düzene tepki olarak ileri sürülen Yeni Medeniyet Konsepti uyum içinde bir dünya kurmak için medeniyetler arası diyalogo öngörmektedir.²⁹

Bu yeni anlayışın yansımaları 2003 yılında Çinli entelektüel Zheng Bijian tarafından ortaya atılan ve 2005 yılında yazdığı bir makalede tekrarlanan "Barışçı Yükseliş" kavramında tezahür etmiştir. Bu kavram genel olarak akademik alana hasredilse de dönemin Çinli liderleri tarafından sıklıkla kullanılmış ve Hu Jintao döneminin (2002-2012) dış politikasında belirgin bir ağırlık kazanmıştır. Zheng'e göre; Çin bu anlayış çerçevesinde kalkınmasını üçüncü ve son safha olarak öngörülen 2020-2050 dönemiyle tamamlamayı planlamıştır. Barışçı Yükseliş çerçevesinde Çin, kalabalık nüfusuyla zaman içerisinde dünyanın geri kalanı için bir tehdit oluşturmak yerine gittikçe büyüyen bir pazara dönüşecek, ülkesinin ekonomik olarak yakın bağları olduğu Doğu Asya'nın da barışçı yükselişine katkıda bulunacaktır. Hatta sürece ABD'nin rolünü de dahil ederek Barışçı Yükseliş teorisini genele yayan Zheng, küresel işlerde ülkesinin bir hegemonya ve tahakküm peşinde olmadığını belirtirken yeni bir uluslararası ekonomik ve politik düzene olan gerekliliğe de vurgu yapmıştır.³⁰ Bu çıkış ÇHC'nin uluslararası ilişkilerde gittikçe daha aktif bir tutum alacağını yeni işareti olmuştur.

Çin dış politikasında ekonomik açılma ve kalkınmaya odaklanılan Deng Xiaoping döneminde benimsenen 'Gücünü gizle-uygun zamanı bekle' stratejisi 2007-2009 küresel finans krizinden itibaren sona erdirilmiş ve uluslararası ilişkilerde düşük profil anlayışı terk edilmiştir. Ekonomik yükselişle birlikte 21. yüzyılın ilk on yılında dış politikasında ağırlık kazanan "stratejik çok taraflılık"

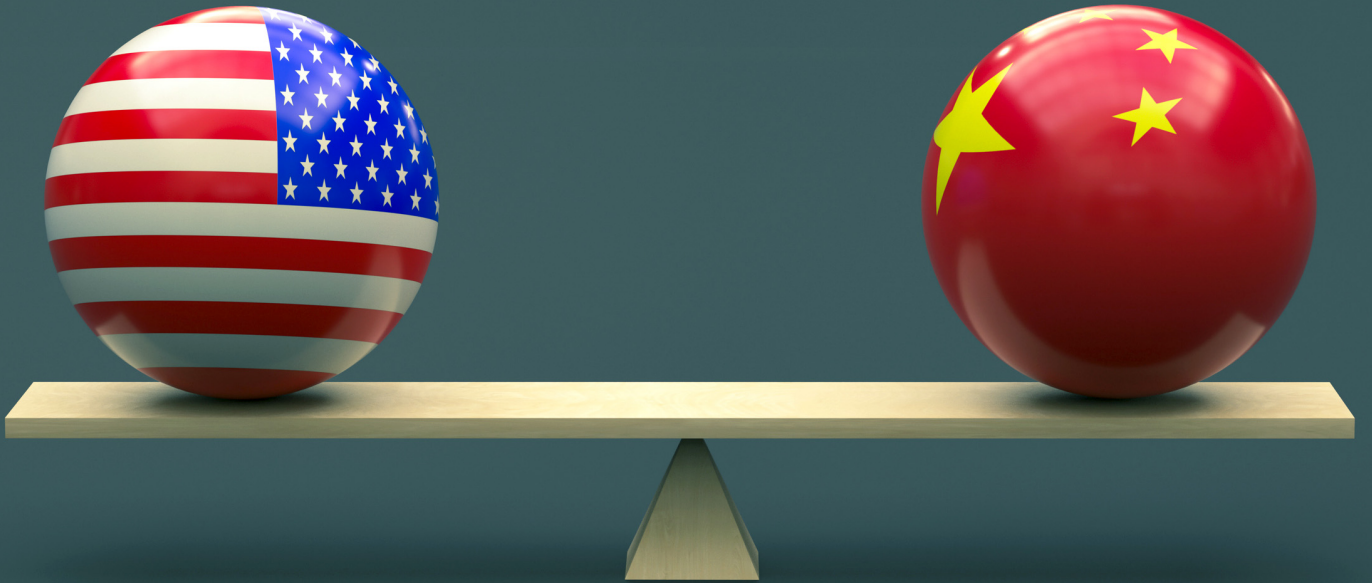
Dış politikasında ağırlık kazanan "stratejik çok taraflılık" çerçevesinde uluslararası çok taraflı yapılara ve girişimlere iştirak etme ve/veya liderlik etme yaklaşımını benimseyen ÇHC böylelikle küresel politikada yeni bir safhaya geçmiştir. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), BRICS, Kuşak ve Yol projeleri bu yaklaşımın önemli örnekleridir.

çerçevesinde uluslararası çok taraflı yapılara ve girişimlere iştirak etme ve/veya liderlik etme yaklaşımını benimseyen³¹ ÇHC böylelikle küresel politikada yeni bir safhaya geçmiştir. Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), BRICS, Kuşak ve Yol projeleri bu yaklaşımın önemli örnekleridir. ŞİÖ ile özellikle bölgesel güvenlik bakımından kazanımlar elde eden Çin, Kuşak ve Yol girişimiyle jeoekonomik ve jeopolitik atılım yapmıştır. Kara, deniz ve demiryolları, bunlarla bağlantılı limanlar ve lojistik alanları, enerji hatları ve dijital altyapı sistemleriyle Asya, Pasifik, Avrupa, Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika ve Karayipler'de yüz elli ülkeyi birbirine bağlayan Kuşak ve Yol sistemi devasa bir küresel ekonomik ağ haline gelmiştir.

2013 yılında ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi - ya da 'Yeni İpek Yolu' - ÇHC'nin Küresel Güney'deki varlığını ve nüfuzunu artırmıştır. 'Çin Rüyası'nın ya da 'Yeniden Canlanma'nın köşe taşı kabul edilen bu küresel tasarımla Çin; ekonomik gelişmesini desteklemek ve küresel nüfuz alanını genişletmek³² gibi amaçların yanı sıra küresel ekonomik yönetişimde reform yapılmasına katkıda bulunmayı planlamakta ve bu projeye 'Kapsayıcı Küreselleşme' anlayışını öne çıkarmaktadır.³³ Çin Kuşak ve Yol girişimi-

nin "askerî ve jeopolitik ittifaklar kurma maksadını taşımayan ekonomik işbirliği projesi olduğunu" son yıllarda sıklıkla vurgulamaktadır. Bu bağlamda "Kuşak ve Yol'un dışlayıcı grup ya da bir 'Çin Kulübü' oluşturma anlamına gelmediğine ve ortak kalkınma yolunda Çin ve dünyanın geri kalanının desteklenmesi amacı taşıdığına" dikkat çekilmektedir.³⁴

Çin, küresel düzene yönelik gelecek tasarımlarını Devlet başkanı Xi Jinping'in 2013 yılında dile getirdiği "Ortak Geleceğin Küresel Toplumu" düşüncesiyle paylaşmaya devam etmiştir. Pekin Hükümeti bu düşünce doğrultusunda Eylül 2023'te "Ortak Geleceğin Küresel Toplumu: Çin'in Önerileri ve Faaliyetleri" başlığıyla bir 'Beyaz Kitap' yayımlamıştır. Aynı yılın sonunda Xi Jinping'in yeni yıl mesajında "İnsanlık için ortak geleceğiyle bir toplum inşa etme ve dünyayı herkes için daha iyi bir yer haline getirme" vurgusu dikkat çekmiştir. 'Yeni çağın yeni düşünceler gerektirdiğini' ileri süren Beyaz Kitap ile ÇHC, başta 'kurala dayalı düzen' olmak üzere ABD hegemonyasına, tutum ve politikalarına karşı olduğunu açıkça ilan etmiştir.³⁵

Beyaz Kitap ile Pekin Hükümeti tarafından öncelikle küresel sistem ve geleceğine yönelik tespitler yapılmış, ardından bazı önerilerle ilke ve yöntemler ortaya konmuştur. Bu bağlamda dünyanın tercihler yapılması gereken kritik bir kavşakta bulunduğu, istikrarsızlık, belirsizlik ve öngörülemezliğin yeni normlar haline geldiği vurgulanmaktadır. Dokümanda barış, kalkınma, küresel yönetim ve güvenliğin gittikçe yetersiz hale geldiğine, nükleer tehditler ve küresel savaş riskleriyle yüzleşen dünyanın çoklu krizler yaşadığına dikkat çekilmektedir.³⁶

Sıfır toplamlı oyun ya da mücadele anlayışını reddeden Pekin hükümeti, uluslararası ilişkilere yeni bir yaklaşım; küresel yönetişimin yeni özellikleri; karşılıklı değişme olasılıklarına açık olma; daha iyi bir dünya için yeni bir vizyon başlıkları altında Çin kültür kökenleriyle irtibatlandırdığı bazı öneriler getirmektedir.

Bu öneriler arasında özellikle eşitler ortaklığı, uyum içinde birlikte var olma, adalet, farklılıklara saygı, kazan-kazan işbirliği, çok taraflılık, ortak çıkarlara ve müşterek girişimlere dayalı adil ve ortak bir küresel güvenlik sistemi, barış içinde kalkınma, medeniyetler arası değişimin artırılması, düşük karbon salınımı ve doğal çevrenin korunması, diyalog ve danışmayla sürekli barış, yeni bir ekonomik küreselleşme gibi konular vurgulanmaktadır.³⁷ Bu doğrultuda ÇHC'nin stratejik yaklaşımı ve katkısı, yüksek kaliteli Kuşak ve Yol işbirliğinin teşvik edilmesi; küresel kalkınma, küresel güvenlik ve küresel medeniyetler girişimlerinin uygulanması; uluslararası işbirliğinin bütün alanlarda geliştirilmesi; daha fazla bölge ve ülkeyle birlikte çalışılması olarak belirlenirken ŞİÖ, ASEAN ve BRICS'e atıfta bulunulmuştur.³⁸

ÇHC, 2006'da kurulmasının ardından gittikçe yükselen bir uluslararası platform olan BRICS'in önemli ülkesi durumundadır. Hızlı kalkınması ve GSYH'sı en büyük ülke olması, dış politikasında gittikçe iddialı hale gelmesi, ekonomik-ticari ilişkilerde Küresel Güney başta olmak üzere dünyanın her tarafına ulaşabilmesi yapı içerisinde Çin'i başat ülke haline getirmiştir. Dahası, BRICS'in geleceğiyle ÇHC'nin geleceği arasında paralellik kurulmakta ve Pekin yönetiminin bu tür yapıları küresel hedefleri doğrultusunda kullanma eğilimine dair değerlendirmeler yapılmaktadır.

Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 22-24 Ağustos 2023'te yapılan onbeşinci zirvesini takiben genişleyen ve jeopolitik önemi artan BRICS, yeni dünya düzeni arayışıyla daha çok ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Zirve sonunda yayımlanan Johannesburg Bildirgesi mevcut uluslararası düzene yönelik hoşnutsuzlukları ve çözüm önerilerini ihtiva etmiştir. Bildirgede yer alan kapsayıcı çok taraflılık için ortaklık, barış ve kalkınma ortamını geliştirmek ve bu doğrultudaki ifadeler³⁹ farklı bir uluslar-

2013 yılında ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi - ya da 'Yeni İpek Yolu' - ÇHC'nin Küresel Güney'deki varlığını ve nüfuzunu artırmıştır. 'Çin Rüyası'nın ya da 'Yeniden Canlanma'nın köşe taşı kabul edilen bu küresel tasarımla Çin; ekonomik gelişmesini desteklemek ve küresel nüfuz alanını genişletmek gibi amaçların yanı sıra küresel ekonomik yönetişimde reform yapılmasına katkıda bulunmayı planlamakta ve bu projeye 'Kapsayıcı Küreselleşme' anlayışını öne çıkarmaktadır.

arası düzen anlayışına işaret ederken büyük oranda ÇHC'nin yeni dünya düzeni tasarımıyla da örtüşmektedir.

BRICS'in üye sayısının gittikçe artması, onlarca ülkenin bu yapıya katılma konusunda irade beyan etmesi jeopolitik dengeleri daha çok etkileme potansiyeli taşımaktadır. Öte yandan, BRICS üyelerinin ticari faaliyetlerinde ülke paralarının ya da tasarlanacak ortak bir para biriminin kullanılması düşüncesi oldukça çarpıcıdır. Ukrayna harekâtının başlamasının ardından Rusya'nın Batı'daki döviz rezervlerinin dondurulması suretiyle yaptırıma maruz kalmasıyla ülkelerin rezervlerinin dolardan uzaklaştırılması, alternatif arayışı ve altın tercihinin artması eğilimi yükselmiştir. Bu bağlamda, uluslararası finansal sistemde doların rezerv para birimi statüsünün zayıflatılması ve doların bir silah olarak kullanılmasının önlenmesi, böylelikle ABD'nin diğer ülkeleri finans sistemiyle kontrol etmesinin önüne geçilmesi yönündeki girişim ve çabalar ABD açısından felaket çanlarının çalması anlamına gelmektedir.

Küresel finans sisteminin yeniden düzenlenmesine yönelik girişimlerin yanı sıra ÇHC'nin politika belgelerinde, dış politika ve küresel düzen söylemlerinde, barışın yeterliliği, barış içerisinde bir arada yaşama, sürekli barış gibi kavramların öne çıktığı ve bu doğrultuda son yıllarda bazı hamleler yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Ortadoğuda rekabet içinde olan İran ve Suudi Arabistan yetkililerinin beklenmedik bir şekilde Mart 2023'te Pekin'de buluşturulmasının ÇHC için büyük bir uluslararası arabuluculuk başarısı olduğu söylenebilir. Yine Ortadoğuyu ilgilendiren başka bir meselede, Gazze krizi sürerken Pekin'de bir araya getirilen Filistinli Fetih ve Hamas temsil-

cileri de birlik anlaşması imzalamışlardır. Günümüz konjonktüründe devletler ya da diğer çatışan taraflar arasında barışın sağlanmasında güçlü aktörlerin rolüne ve Çin'in küresel politik meselelere yaklaşımına örnek teşkil eden bu gelişmeler "Çin'in Barış Yapma Gücü"nü⁴⁰ sergilemektedir.

Öte yandan ÇHC'nin, ABD ve müttefikleri kaynaklı tehdit değerlendirmeleri çerçevesinde askerî imkân ve yeteneklerini geliştirdiği dikkat çekmektedir. Çin Silahlı Kuvvetleri'nde modernleştirme ve güçlendirme çalışmaları özellikle 2000'li yıllarda belirginleşmiş, bu doğrultuda askerî bütçe düzenli olarak artmıştır. Ancak bu yaklaşımın arka planında, ülkeye yönelik tehditlerin bertaraf edilmesi başta olmak üzere bir dizi askerî ve politik neden yatmakta ve bir savaş başlatma amacı izlenmektedir. Ekonomik bakımdan yükselen ÇHC, güçlü ve modern bir orduyu aynı zamanda prestij konusu olarak da ele almaktadır.⁴¹ Ulusal savunma politikasında, ordusu tarafından Çin'in egemenliğinin, güvenliğinin ve kalkınma çıkarlarının korunmasını temel amaç olarak belirleyen Çin, ABD'nin Asya Pasifik'te askerî varlığını, ittifaklarını artırmasını ve müttefiklerine yönelik askerî kapasite güçlendirme çalışmalarını "bölgesel güvenliğin karmaşıklığına katkı yaptığı" gerekçesiyle eleştirmektedir.⁴²

Sonuç

Dünya bir başka büyük ekonomik gücün istikrarlı yükselişini tehdit olarak algılayan ABD ile kuralları geçmiş yüzyılda belirlenen küresel düzenin bütün ulusların refahı açısından sürdürülebilir olmadığını düşünen Çin arasındaki mücadeleye tanık olmaktadır. Diplomatik temasları sürdürmekten vazgeçmeyen taraflar arasındaki ilişkilerin tanımlanması için kullanılan "Çatışmasız rekabet"⁴³ kavramının ÇHC'nin günümüzdeki dış politikasına uygun, ABD için ise 'şimdilik ya da gerektiğinde' geçerli olduğu söylenebilir.

Küresel finans sisteminin yeniden düzenlenmesine yönelik girişimlerin yanı sıra ÇHC'nin politika belgelerinde, dış politika ve küresel düzen söylemlerinde, barışın yetersizliği, barış içerisinde bir arada yaşama, sürekli barış gibi kavramların öne çıktığı ve bu doğrultuda son yıllarda bazı hamleler yapıldığı görülmektedir.

Çin geçmiş yüzyılda tasarlanan uluslararası düzene yönelik hoşnutsuzluğunu açıkça sergilerken ABD, Çin ve Rusya'yı tehdit değerlendirmelerinde en üst sıraya yerleştirmiştir. Zaman zaman Çin ile ilişkilerinde sertleşerek gerilimi yükseltecek hamleler yapan ABD, uluslararası politikada realist bir yaklaşımla inisiyatif elinde bulundurmaya ve durum üstünlüğünü korumaya çalışmaktadır. Her ne kadar strateji belgelerinde "değerler ve çıkarların korunması, barışın güç ile sağlanması" gibi ifadeler vurgulansa da günümüz konjonktüründe ABD, ikna ettiği müttefiklerinin eşliğinde ÇHC ile bir hesaplaşmanın zeminini hazırlıyor izlenimini vermektedir. Ekonomik sisteminin avantajları, iç pazarının büyüklüğü, ülkenin yeniden canlandırılmasına kendini aday olan yetişmiş insan kitlesi, Küresel Güney'deki ekonomik girişimleri, uluslararası nüfuzunun gittikçe artması gibi nedenlere bağlı olarak ÇHC'nin sahip olduğu avantajları göz önünde bulunduran ABD devlet aklı uzun süreli bir mücadeleyi tercih etmiş görünmektedir.

Günümüzdeki silahlı çatışmaların devletler arası anlaşmazlıkları derinleştirerek sürdürmek, tarafları meseleye angaje etmek, mahalli ya da bölgesel istikrarsızlık yaratmak gibi bir dizi 'ihtiyacı' karşılamak üzere tasarlanıyor olması dikkat çekicidir. Kuruluş amacı uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması olan BM başta olmak üzere uluslararası örgütlerin etkisiz 'danışmanlığı' bu bağlamda cesaretlendirici bir işlev görmektedir. ABD karar mekanizması Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a; Rusya Federasyonu'nun ise Ukrayna krizine çekilmesinde bir şekilde rol oynamış ve bu savaşlar bölgesel ve küresel sonuçlar doğurmuştur. Bugün dahi, ABD'nin uluslararası ilişkiler portföyünde geleneksel yaptırım-ambargo uygulamaları ve rakiplerini resmen taraf olmadığı sıcak çatışmalara çekerek yıpratma gibi çok denenmiş yöntemlerin yanı sıra, hibrid mücadele usullerinin varlığını koruduğu görülmektedir.

Pekin yönetiminin ise çıkarlarına yönelik tehdit ve taciz durumlarında tepki vermekle birlikte görece kontrollü davrandığı izlenmektedir. Bununla birlikte, son yıllarda istikrarlı olarak askerileştirilen Asya-Pasifik'teki Güney Çin Denizi ve Tayvan'a dair meseleler yüksek gerilimli bir kriz durumunda sıcak çatışmaya evrilmeye riskini taşımaktadır. Napolyon'un savaşa dair düsturları arasında "düşmanın yapmanızı istediği şeyi asla yapmamak"⁴⁴ da vardır. Öte yandan, Çinlilerin çok iyi bildiği ve iki bin beş yüz yıllık geçmişine rağmen hala önemli bir strateji kitabı kabul edilen Savaş Sanatı adlı eserinde General Sun Zi (Sun-tzu) ise düşmanı öncelikle savaşmadan alt etmeyi öğütler. Savaşın kaçınılmaz olduğu durumda ise "... muzafer olacak bir ordu önce zafer kazanacağı ortamı yaratır, sonra düşmanla savaşa girer..." tespitiyle dikkat çeker.⁴⁵

Küresel nitelikli yeni bir savaş dünyayı 'yaratıcı' bir yıkıma götürebilir. İki büyük gücün aynı zamanda nükleer silahlara sahip olduğu düşünüldüğünde böylesi bir savaşta nükleer silahların kullanılması dünyayı bir kıyamete sürükleyebilir. Bununla birlikte, ÇHC'nin herhangi bir nedene bağlı olarak yayılma ih-

timali yüksek sıcak bir çatışma içerisine ya da kendi etki alanında yeni bir 'Afyon Savaşı'na girmeyeceği ve günümüzde yeterli güce sahip olması nedeniyle gittikçe daha kararlı olarak ABD ve sadık müttefiklerinin sürdürdüğü küresel politikaları dengeleyeceği beklenmektedir.

Sonnotlar

- 1 L.N. Tolstoy, Savaş ve Barış, İş Bankası Kültür Yayınları, Çev. Tansu Akgün, 16. Basım, İstanbul, 2022, s.624.
- 2 Bkz. Jeffrey D. Sachs, The New geopolitics, Horizons, Winter 2023, No.22, s.16.
- 3 Oral Sander, Siyasi Tarih: İlk Çağlardan 1918'e, İmge, 23. Baskı, Ankara, 2012, s.351, 352
- 4 Oral Sander, Siyasi Tarih: 1998-1994, İmge, 21. Baskı, Ankara, 2012, s.111-120.
- 5 Michael Weidokal, The Ten Most Important Geopolitical Events of the 21st Century, <https://www.linkedin.com>, 24.07.2019.
- 6 Ergin Yıldızoğlu, Laboratuvar olarak ABD seçimleri, cumhuriyet.com.tr, 15.08.2024,
- 7 Joseph S. Nye, Jr. & Condoleezza Rice, Foreword, The Struggle for Power: US-China Relations in the 21st Century, Edited by Leah Bitounis and Jonathon Price, The Aspen Institute, New York 2020, s.5.
- 8 Clark T. Randt, Jr, Global Impact: United States-China Relations in the 21st Century, The Ambassadors REVIEW, Fall 2005, s.23.
- 9 James B. Steinberg, The Ernest May Memorial Lecture U.S.-China Relations at a Crossroad: Can History Guide the Path Forward? The Struggle for Power: US-China Relations in the 21st Century, Edited by Leah Bitounis, Jonathon Price, The Aspen Institute, New York 2020, s.14.
- 10 Laura Sesma, Biden or Trump: Both options are worrying for China, unav.edu, 07.05.2024
- 11 William J. Burns, Spycraft and Statecraft: transforming the CIA for an age of competition, Foreign Affairs, March/April 2024.
- 12 William J. Burns, a.g.m.
- 13 NATO, Washington Summit Declaration, nato.int, 10.07.2024,
- 14 William J. Burns, a.g.m.
- 15 NATO, Washington Summit Declaration.
- 16 The White House, The National Security Strategy, whitehouse.gov, 12.10.2022
- 17 Antony J. Blinken, The Administration's Approach to the People's Republic of China, state.gov, 26.05.2022
- 18 Jeffrey D. Sachs, a.g.m. s.16.
- 19 Bkz. Joel Schectman and Christopher Bing, Exclusive: Trump launched CIA covert influence operation against China, reuters.com, 14.03.2024 ve Chris Bing and Joel Schectman, Pentagon ran secret anti-vax campaign to undermine China during pandemic, reuters.com, 14.06.2024
- 20 Bkz. NATO's partnerships, nato.int
- 21 Jeffrey D. Sachs, a.g.m. s.15.
- 22 Bkz. United States Department of State Treaties in Force, Supplemental List of Treaties and Other International Agreements, state.gov
- 23 Amending Japan's Pacifist Diet, isdp.eu, April 2018
- 24 Jingdong Yuan, Japan's new military policies: Origins and implications, sipri.org, 2.02.2023
- 25 Ergin Yıldızoğlu, 'Bu Çin niye böyle yapıyor?', cumhuriyet.com, 2.5.2024
- 26 Bkz. Kubilayhan Erman, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Latin Amerika'da Yükselişi: "Arka Bahçe"de İş Birliği ve Nüfuz Politikaları, Doğu Asya Araştırmaları Dergisi, Ed. A.C. Karluk, Yıl 2, Sayı 4, (1-26), Güz 2019.
- 27 Five Principles of Peaceful Coexistence, timeless guide for intl relations, english.www.gov.cn, 29.06.2024
- 28 Gao Fei, The SCO and China's New Diplomacy, Discussion Papers in Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2010, s.3.
- 29 Gao Fei. a.g.m. s.3,4.
- 30 Zheng Bijian, China's "Peaceful Rise" to Great-Power Status, Foreign Affairs, Vol. 84, No. 5 (Sep.-Oct., 2005), pp. 18-24, s.23, 24 ve Suettinger, Robert L. The Rise and Descent of "Peaceful Rise" China Leadership Monitor. No. 12, hoover.org. (Fall 2004).
- 31 María Rubiolo, F. El multilateralismo estratégico en la política exterior de China: Estudios de caso: el Foro Regional de ASEAN y la disputa por las islas Spratly. Colombia Internacional 72. pp. 29-52. redalyc.org, julio a diciembre de 2010; ve R. Manning, ABD'nin Hint-Pasifik Stratejisi: Efsaneler ve Gerçekler. Turque Diplomatique. Sayı: 117, (Ocak 2019, ss. 6-7.
- 32 Stewart Peterson, China's BRI: How successful has it been? Hinrich Foundation Report, research.hinrichfoundation.com, April 2024, s.3.
- 33 Weidong, Liu, Inclusive Globalization: New Philosophy of China's Belt and Road Initiative, Bulletin of Chinese Academy of Sciences, Vol. 32: Iss. 4, Article 1. 2017
- 34 The State Council Information Office of the People's Republic of China, A Global Community of Shared Future: China's Proposals and Actions, english.www.gov.cn, September 2023.
- 35 Yang Sheng and Li Xuanmin, China releases a white paper on its proposals, actions on building 'a global community of shared future', globaltimes.cn, 26.09.2023,
- 36 The State Council Information ... September 2023.
- 37 The State Council Information ...September 2023.
- 38 The State Council Information ...September 2023.
- 39 XV BRICS Summit Johannesburg II Declaration, mea.gov.in, 23 August 2023.
- 40 "Çin'in Barış Yapma Gücü" ifadesi için bkz. M.A. Güller, Çin'in Barış Yapma Gücü, Cumhuriyet, 25.07.2024, s.7
- 41 Timothy R. Heath, Why Is China Strengthening Its Military? It's Not All About War, rand.org, 24.03.2023
- 42 The State Council Information Office of the People's Republic of China, China's National Defense in the New Era July 2019, First Edition, Foreign Languages Press Co. Ltd. Beijing
- 43 Scott Kennedy, U.S.-China Relations in 2024: Managing Competition without Conflict, csis.org, 3.01.2024
- 44 Napoleon Bonaparte, Napoleon's Maxims of War, West & Johnson, 1862, s.50
- 45 Sun Zi (Sun Tzu) Savaş Sanatı, İş Bankası Kültür Yayınları, V. Basım, Çev. Pulat Otkan, Giray Fidan, İstanbul, 2016, s.7, 12.

ASIA COOPERATION DIALOGUE (ACD): A WINDOW OF OPPORTUNITY FOR ASIA

As of now, the ACD comprises thirty-five member states with the mission to promote cooperation and collaboration among the member states, given Asian strengths and richness of human and natural resources, despite ethnic and cultural diversity in Asia, which, in the author's view, is Asia's soft power.

Dr. Pornchai Danvivathana

Former Secretary General of the Asia Cooperation Dialogue (ACD)

Former Ambassador of Thailand to the Sultanate of Oman and the Republic of South Africa

On 18 June 2002, eighteen countries agreed to set up the Asia Cooperation Dialogue (ACD) at Cha-am, Phetchaburi Province, Thailand, at the initiative of the Kingdom of Thailand to become an Asia-wide forum, the aims of which are to close the missing link in Asia without duplicating other groupings or organizations, and to discuss issues of common concerns or challenges in Asia.¹ This platform for cooperation provides an interactive exchange of views and the consensus-building approach for alignment of policies to address such issues or challenges, which are non-political in nature.

As of now, the ACD comprises thirty-five member states with the mission to promote cooperation and collaboration among the member states, given Asian strengths and richness of human and natural resources, despite ethnic and cultural diversity in Asia, which, in the author's view, is Asia's soft power.

This paper offers the background of the ACD, including the mechanisms to deliver the ACD mission. The concept of cooperation in the context of the ACD is examined, while the process of securing consensus in order to ensure the level of comfort of all Member States will be illustrated. Prospects of this grouping will be offered as food for thought.

Principles and Mechanisms

At the inaugural meeting on 19 June 2002, the Thai Prime Minister referred to the purposes of this platform

for cooperation to optimize the strength and potential of Asia for mutual benefit, and also to help alleviate poverty and suffering.² Thailand also referred to the view of the People's Republic of China that this framework would supplement and complement Boao Forum for Asia, which covered politics while the ACD would deal with non-political matters.³ The ACD grouping was also meant to complement the basic concept of “acting together –advancing together” proposed by Prime Minister Koizumi of Japan⁴. This so-called ‘new cooperation,’ as it is the only Asia-wide grouping, would “fulfill our people with the sense of Asian belongings” with a view to achieving peace and prosperity for all Asian peoples and countries⁵.

On the surface, it could be viewed that the establishment of the ACD is based on political will, together with ideas and national agendas of the Asian leaders. Such ideas and policies were harnessed and harmonized to achieve an accord of the majority of opinions acceptable to all. Moreover, a level of comfort has always been provided to countries, which might, at times, need to reserve some

It could be viewed that the establishment of the ACD is based on political will, together with ideas and national agendas of the Asian leaders. Such ideas and policies were harnessed and harmonized to achieve an accord of the majority of opinions acceptable to all.

space to maneuver their own policy optimization, on account of consensus-based decision-making.

In fact, this line of approach is nothing new since Article 1 of the Charter of the United Nations requires all Member States to “achieve international cooperation to solving international problems of an economic, social, cultural or humanitarian character.” The concept of cooperation is purported to reduce conflicts of interest, and to create an atmosphere conducive to consensual interna-

The ACD was then and is now a continent-wide forum and the first of its kind in Asia, aiming to constitute the missing link in Asia by embracing all Asian countries to form an Asian Community, with no intention to become a bloc against others.

tional agreements among states, especially international regimes for public goods,⁶ including global and regional governance.

It should be kept in mind that the idea of an Asia-wide community or integration of Asian countries in the context of ACD should be given due consideration in the long run. It could be made possible in any form of grouping satisfactory to all member states because economic and political integration is the “single most powerful strategy to reduce the risks of war and increase the prospects for economic development.”⁷

Over the past two decades, the ACD has proven to be a forum for discussions on issues among countries in Asia. Discussions are usually made in the form of dialogue, which is informal in nature but evolving in substance and flexible in formality.

Interdependence is another factor that drives states to conduct diplomatic intercourse. To put it in another way, a state of affairs is attributable to the realization that no state may continue its isolation from the international community. Thus, Thailand took the initiative of inviting eighteen countries in Asia to discuss how Asia may resolve issues among themselves, and perhaps in their own ways of approach. The ACD was then and is now a continent-wide forum and the first of its kind in Asia, aiming to

constitute the missing link in Asia by embracing all Asian countries to form an Asian Community, with no intention to become a bloc against others. The fact that the membership has increased from eighteen in 2002 to thirty-five at present is a manifestation that the ACD is relevant and has stood the test of time so far.

The Ankara Declaration adopted virtually in Ankara on 21 January 2021 reaffirms the principles of informal dialogue, inclusiveness, and complementarity, including shared interests with commitment to cooperate with one another, which constitute the basis of the spirit of ACD. The term ‘dialogue’ conveys its dimension of informal conversation or discussion in nature. It was observed that informality might serve the purpose of the negotiators since flexibility could be exercised in order to achieve mutual commitment or understanding⁸.

Since its inception in 2002, the ACD has operated in many areas of cooperation. At the Second Summit in 2016 in Thailand, the areas of cooperation were combined into six areas, called the “Six Pillars of Cooperation,” namely the Interrelation of Food, Water and Energy Security; Connectivity; Science, Technology and Innovation; Education and Human Resource Development; Cultural and Tourism; and Promoting Approaches to Inclusive and Sustainable Development. All the six Pillars of Cooperation will be put into operation by the Ministerial Meeting (MM) and the Summit, according to the Rules of Procedure of the Asia Cooperation Dialogue. It should be noted that senior officials’ meeting (SOM) is also acknowledged as an important mechanism to implement decisions and mandates of the Ministerial meeting, as well as to guide the Secretariat’s work for making recommendations to Ministers.⁹

At present, the ACD has been guided by ACD Vision 2030 and ACD Blueprint 2017-2021 where actions and measures for tangible outcome need to be implemented accordingly. Interestingly, consensus-based decision-making process is the method of reaching an agreement acceptable to all Member States insofar as no Member State makes an objection thereto. The process of securing consensus needs negotiating skills and strategy of those involved in the negotiation process with a view to arriving at a compromise satisfactory to all. In other words, it is supposed to be something that all stakeholders can live with. Therefore, consensus is the best way to ensure that every state’s voice will be heard and, in the end, each and every state will be able to safeguard its interests at all times. Consensus is then tantamount to the right to veto which every state may enjoy.

In the process of probing whether the issue under debate will be decided upon by consensus or voting, the

chairperson of the meeting needs to facilitate discussions so that the atmosphere of the meeting is conducive to a compromise acceptable to all, where every state involved has its comfort zone to live with. Consensus-based decision-making has served as a politically binding principle and value for the unification of member states to reach an agreement in a subtle way.

Furthermore, the above-mentioned observation corresponds to the SWOT analysis made by the ACD Secretariat on 6 July 2020 and revised on 25 February 2022,¹⁰ which confirmed that the Spirit of ACD remained “the backdrop of this grouping’s mindset.”¹¹ On top of that, when any ACD member state could not make herself available to attend meetings, “no objection of the Member States will be secured through silence procedure.”¹² In practice, when a decision-making body is not in session, decision-making may be initiated by the ACD Chair or the Secretariat, upon instruction of the Chair, sending a note verbale to seek approval of all Member States within a time limit, beyond which the approval is tacitly made unless an objection is notified.

It should be mentioned that the 19th Ministerial Meeting on June 24, 2024, at Tehran, Islamic Republic of Iran, under the Chairmanship of Iran, made another

When the ACD came of age in 2022 after twenty years in existence, it should be viewed that the growing number of members from eighteen to thirty-five is a valid element to show how this platform of cooperation has taken shape in a resilient and relevant manner.

milestone of the ACD since there were at least four deliverables, namely:

- a) approval of the Guiding Principles for the Functioning of the Asia Cooperation Dialogue Secretariat;
- b) approval of the Rules of Procedure of the Asia Cooperation Dialogue;
- c) adoption of the Tehran Declaration;
- d) appointment of the next ACD Secretary General for the tenure of three years.

The ACD framework has served as an avenue to supplement and complement the national policies of ACD member states when it comes to policy orientation towards Asia. For example, the “Asia Anew Initiative” of the Republic of Türkiye was launched in 2019, the same year as Türkiye assumed the chairmanship of the ACD.

The adoption of the two basic documents, namely the “Guiding Principles for the Functioning of the ACD Secretariat” and the “Rules of Procedure of the ACD,” would pave the way for the ACD to become an inter-governmental organization in the future. The 19th Ministerial Meeting acknowledged the need for the conclusion of the “Host Country Agreement” in order to strengthen the role of the Secretariat and confer to it legal personality, in accordance with the principle of functional necessity.

From Maturity to Complementarity

When the ACD came of age in 2022 after twenty years in existence, it should be viewed that the growing number of members from eighteen to thirty-five is a valid element to show how this platform of cooperation has taken shape in a resilient and relevant manner.

All states shall follow the provisions of Article 52 of the United Nations Charter which promotes the involvement of regional arrangements or agencies in the peaceful settlement of disputes. The ‘regional principle’ is acknowledged as “a useful ancillary to maintaining peace and security,”¹³ while consensus, at the same time, has “replaced contention.”¹⁴

To elaborate further, the ACD framework has served as an avenue to supplement and complement the national policies of ACD member states when it comes to policy orientation towards Asia. For example, the “Asia Anew Initiative” of the Republic of Türkiye was launched in 2019, the same year as Türkiye assumed the chairmanship of the ACD. This policy expands cooperation with Asian countries as “potential partners”¹⁵ because Türkiye and other Asian countries are connected with historical, economic, and strategic dimensions.¹⁶ Similarly, India introduced its “Look East Policy” which was later aimed to include not only Southeast Asian countries, but also East Asia and Oceania, then renamed as “Act East” Policy in

2014. It is another reference¹⁷ consonant with the object and purpose of the ACD. The positions of China and Japan were previously mentioned. The Gulf Cooperation Council (GCC) has intensified its cooperation in many dimensions under the policy of “Gulf direction eastward.”¹⁸

The above references to national policies of some Asian countries are a manifestation of how they view the relevance and benefits of joining the ACD in consonant with their national development agenda. Moreover, as reaffirmed in Tehran their commitment to the objectives, values, and principles of the ACD as a pan-Asian platform for cooperation¹⁹, member states in general have reacted together to resolve issues of common concerns through international institutions in order to achieve consensus²⁰.

In the context of multilateralism, in which the ACD is included, the objective is to encourage a responsible world order that ‘give and take’ arrangements are not the only available option, but cooperative behavior is always preferred.²¹ Another way to look at state behavior is to refer to the concept of regionalism where a group of countries in a region or sub-region tries to “manage relations between each other and with other regions.”²² In the meantime, it was observed that in ‘Pacific Asia’ or from Japan to Myanmar, it would be difficult to expect integration in the short run since there were differences in terms of size of countries, levels of development and lack of a common desire for regional integration, as opposed to the regional integration of the European Union²³. Still, it is evident that all states in this area had formed sub-regional organizations and groupings to enhance cooperation between and among states in the region²⁴. It could be interpreted that such states had witnessed the need for more extensive multilateral cooperation in regional integration so that this region could follow what Europe had achieved²⁵. As the ACD encompasses countries from all sub-regions in Asia, forward-looking towards an Asia-wide community is still plausible if only political will prevails.

Approaching the Next Chapter: Action-Oriented Agendas

The adoption of the two basic documents, namely, the “Guiding Principles for the Functioning of the ACD Secretariat” and the “Rules of Procedure of the ACD,” has shown that the ACD is approaching the new chapter of implementation with specific timelines and procedures. As mentioned earlier, ACD member states agreed that the “Host Country Agreement” between the State of Kuwait, where the Secretariat is located, and the member states, represented by the Secretary General, would be con-

cluded.²⁶ The “Host Country Agreement” will be binding upon the parties concerned, subject to the legal maxim, “pacta sunt servanda” (agreements must be kept).²⁷ The issue of legal personality of the Secretariat should be addressed for functional necessity to serve the membership in an effective manner. This line of argument is somewhat business as usual in international relations and diplomatic intercourse. The precedent set forth in other organizations or entities could be further explored, for example, the agreement between the Government of Singapore and the Secretariat of the Asia Pacific Economic Cooperation Organization Relating to the Privileges and Immunities of the APEC Secretariat of 1993.

One of the important components embodied in the “Guiding Principles” is the issue of budget. This basic document leaves room for member states to provide voluntary contributions to the budget of the Secretariat, apart from the financial commitment from the Host Country²⁸. A sufficient budget based on an annual work program will enable the Secretariat to effectively provide support to member states and facilitate the implementation of all activities and projects, given the fact that the six working groups established under the “ACD Blueprint 2021-2030” have held their meetings virtually to “elaborate ways and means for implementation of actions/mea-

asures as envisaged in the Blueprint under corresponding pillar.”²⁹

In principle, tangible outcomes of all the six working groups are the centerpiece of the Blueprint because the participation of Member States can address common challenges that any single state cannot.³⁰ The ACD as a whole, together with the Secretariat, could expand cooperation while participation would promote “a sense of ownership,”³¹ which is one of the weaknesses of the ACD as identified in the SWOT analysis illustrated in the author’s article.³²

Prospects beyond 2030

The 3rd Summit is scheduled to be held on 3 October 2024 in Doha, State of Qatar. This Summit is supposed to chart a new course of action for the ACD towards the achievement of “ACD Vision 2030,” with the theme of “sports diplomacy.” This theme should inspire member states to make the best use of sports to contribute to the Sports Diplomacy Guidelines, particularly SDG 3 (health benefits of sport and physical activity). The United Nations recognizes that sport has a key role in development and contribution to peace while empowering women and

the youth. If sports could be promoted regardless of race, gender, religion, the sports industry would become a big and lucrative business with a huge potential for income generation, development of professional sports, and other economic dimensions for sustainable growth. One may recall that ping-pong diplomacy was used to improve the relationship between states and people-to-people connectivity. In 1971, the diplomatic relations between the People's Republic of China and the United States were improved towards normalization due to the interaction between the table tennis (ping-pong) teams of the two countries.³³ Sports diplomacy could be instrumental in promoting friendly relations between states within and outside Asia. Serious consideration should be given to include sports in the national curricula of primary and secondary schools, as well as intra- and inter-murals, which would lead to a wide range of accreditation for professional sports and service providers in the sports industry. The ACD could use sports as a powerhouse for revenue generation and as a catalyst for inter- and intra-regional connectivity simultaneously.

Apart from the above, at the 3rd Summit, leaders of thirty-five Member States may have a good chance for stocktaking in order to make an assessment of what action will be necessary to achieve "ACD Vision 2030" and beyond. They may consider giving guidance on the future participation of the private sector and other sectoral government agencies in response to the changing geopolitics and new challenges in Asia and elsewhere. Member states may agree to double their efforts in achieving the SDGs. Definitely, due consideration should be given to embark on tangible projects based on the ACD Blueprint, especially in the area of culture and tourism because it is a win-win situation for all since culture is Asia's soft power. In this context, it is appropriate to consider how the designation of a city to become 'ACD Tourism Capital' should be promoted in a sustainable way.

The ACD has been a non-state actor with its commitment to fostering cooperation and problem-solving among Asian countries for more than two decades. The increase in the number of members to thirty-five countries is a clear illustration of how member states perceive the benefit gained from this grouping. On top of that, interactions of member states in the mode of dialogue have contributed to confidence-building in the end.

Nonetheless, more needs to be done individually and collectively to address climate change. In this connection, information on and best practices in disaster preparedness and relief management should be duly shared and exchanged since Asia is prone to natural disasters year-round. Asian talent and skills empowerment should be highlighted since human resource development is a long-term commitment for delivery by each member state. Food and energy security is another matter of common concern. Deliberation and contemplation could be made, perhaps in such a manner that Member States will assist one another, to the extent possible and in a manner not to be in breach of any obligations or commitment, in case of emergency.

In the meantime, the ACD may also share its best practices in certain areas, for example, poverty eradication, and quality health care because countries in Asia and the Pacific had pledged to "strongly recommit to achieve universal health coverage by 2030"³⁴ as a result of significant progress which had been made so far. These success stories should be publicized to showcase the achievements and dedication of commitment to the betterment of people.

The Summit should spare some of its time to discuss in which direction the ACD may engage with other regional and sub-regional organizations or groupings because there are many of them in Asia and outside Asia, some of which have their eyes on plausible cooperation and collaboration with the ACD. It is high time to hold a meeting with other organizations or groupings for that purpose so that their resources could be optimized while avoiding the duplication of work.

Concluding Remarks

The ACD has been a non-state actor with its commitment to fostering cooperation and problem-solving among Asian countries for more than two decades. The increase in the number of members to thirty-five countries is a clear illustration of how member states perceive the benefit gained from this grouping. On top of that, interactions of member states in the mode of dialogue have contributed to confidence-building in the end.

Insofar as implementation is concerned, all working groups established under the Blueprint are responsible for implementing the six Pillars of Cooperation in a tangible manner. With the two basic documents adopted at the last Ministerial Meeting, including the need for strengthening the role of the Secretariat, the ACD has already proceeded into the next chapter of action-oriented agendas. In this light, priority should be given to some areas of co-

operation, which are non-controversial in nature, for example, disaster prevention and preparedness, together with relief management. The fact that Asia has suffered a lot of damage and death toll due to natural disasters and pandemics warrants a call for collective action in an urgent manner since they are transboundary and no single state can act alone.

In conclusion, the window of opportunity remains open to all member states to make the best use of this forum. As the only platform embracing regional and sub-regional organizations and groupings in Asia, the ACD can offer its potential benefit not only to Member States but also to other Asian countries. It is sub-

ject to the political will of member states to consider how its course should be charted as enshrined by “ACD Vision 2030” and beyond, in particular, what the ACD as a whole is willing to contribute to the international community and what the ACD expects from others for the betterment of member states and their peoples in the next decade. Even though one may cast doubt on whether the ACD will stand the test of time, it should bear in mind that the ACD has been in existence as a responsible non-state actor so far. The outcome of the 3rd Summit will be another proof of the success of the ACD, apart from whether or not the ACD is yet to become relevant and resilient in the years to come.

Endnotes

- 1 “Introduction : Asia Cooperation Dialogue (ACD)”, Background paper, prepared by the ACD Secretariat, 18 July 2024.
- 2 Opening Statement by Dr. Thaksin Shinawatra, Prime Minister of Thailand at the Inaugural Meeting of the Asia Cooperation Dialogue, Cha-am, Thailand, 19 June 2002.
- 3 Ibid.
- 4 Speech by Prime Minister of Japan Junichiro Koizumi, “Japan and ASEAN in East Asia – A Sincere and Open Partnership” 14 January 2002, Singapore.
- 5 Opening Statement, in Note 2, Ibid.
- 6 See detail in Robert O. Keohane, “The Demand for International Regimes”, in “*International Law and International Relations*”, edited by Beth A. Simmons and Richard M. Steinberg, (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), p.24-25.
- 7 Jeffrey D. Sachs, “A New Foreign Policy: Beyond American Exceptionalism” (New York: Columbia University Press, 2018), p.162
- 8 Charles Lipson, “Why Are Some International Agreements Informal?” in “*International Law and International Relations*”, edited by Beth A. Simmons and Richard H. Steinberg, (Cambridge : Cambridge University Press, 2006), p.298-299.
- 9 Rules 4 and 5 of the Rules of Procedure of the Asia Cooperation Dialogue of 2024.
- 10 Dr. Pornchai Danvivathana, “ACD at 20” in *ACD 20th Anniversary Commemorative Virtual Book*, published by the ACD Secretariat, Kuwait, 2022, p.31-32.
- 11 Ibid, p.30.
- 12 Rule 18 of the Rules of Procedure.
- 13 David J. Whittaker, “United Nations in the Contemporary World” (Oxon : Routledge, 1997), p.20.
- 14 Ibid, p.18.
- 15 Nuh Yilmaz, “Asia Anew Initiative : Main Aspects of Türkiye’s Asia Opening”, *Insight Turkey 2024*, Vol.26, No.1, p.12.
- 16 Ibid, p.17-19.
- 17 “India’s Look East Policy and the Northeast”, lecture by Amb.(Retd.) Dilip Sinha, Central University of Mizoram, April 25, 2016, (Ministry of External Affairs, <https://www.mea.gov.in>, available as of September 3, 2024)
- 18 “Asian Gulf Partnership. New Dynamics in the Policies of GCC Countries toward Asia” (<https://www.futureuae.com>, available as of September 5, 2024)
- 19 Preambular paragraphs 2 and 3 of the Tehran Declaration.
- 20 Richard Falk, “Introduction : Legality and Legitimacy : Necessities and Problematics of Exceptionalism” in *Legality and Legitimacy in Global Affairs*, edited by Richard Falk, Mark Juergensmeyer and Vesselin Popovski (N.Y. : Oxford University Press, 2012), p.3.
- 21 Andreas Kruck and Volker Rittberger, “Multilateralism Today and Its Contribution to Global Governance” in *The New Dynamics of Multilateralism*, edited by James P. Muldoon, Jr., JoAnn Fagot Aviel, Richard Reitano and Earl Sullivan (Boulder : Westview Press, 2011) p.43 (and footnote 1).
- 22 Peter Ferdinand, “Governance in Pacific Asia. Political Economy and Development from Japan to Burma (N.Y. : Continuum, 2012) p.335-336.
- 23 Ibid, p.336-337.
- 24 Ibid, p.339.
- 25 Ibid.
- 26 Guiding Principle for the Functioning of the Asia Cooperation Dialogue.
- 27 Leslie Johns, “Politics and International Law. Making, Breaking, and Upholding Global Rules” (Cambridge : Cambridge University Press, 2022), p.38.
- 28 Item VIII of the Guiding Principles.
- 29 The six Working Groups are : Working Group on Connectivity; Working Group on Science, Technology and Innovation; Working Group on Education and Human Resource Development; Working Group on Food, Energy and Water Security; Working Group on Culture and Tourism; and Working Group on Inclusive Sustainable Development.
- 30 Margaret P. Karns and Karen A. Mingst, “International Organizations. The Politics and Processes of Global Governance” (Boulder : Lynne Rienner Publishers, 2010), p.38.
- 31 Ibid, p.548.
- 32 Dr. Pornchai Danvivathana, Ibid, p.32.
- 33 Evan Andrews, “How Ping-Pong Diplomacy Thawed the Cold War”. <https://www.history.com/news/ping-pong-diplomacy>. As of September 15, 2024.
- 34 “Universal health care in Asia and the Pacific”, ESCAP/APPC (7)/INF/4, dated October 31, 2023, para 5.

KIRIM'DA TÜRK VARLIĞINA DÖNÜK SALDIRILARIN TARİHİ EVRELERİ

Çarlık Rusyası ile Sovyetler Birliği dönemlerinde birbirinden ayrı iki dünya görüşünün iki yüz yılı aşkın süre boyunca Kırım Türkleri üzerinde yarattığı travma, bugün dahi ciddiyetini korumaktadır. 1989 yılında tanınan anavatana geri dönüş hakkı, yaşanan bu derin travmanın iyileşmesi sürecinde yeterli olmamış, bağımsız Ukrayna yönetimi altında ayrımcılığa en çok maruz kalan halk yine Kırım Türkleri olmuştur.

Alparslan Özkan

*Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü,
Türkiyat Araştırmaları Ana Dilim Dalı, Ankara, Türkiye*

Bir bölgenin milli kimliğinin temelini oluşturan halkın sürgün edilmesi, maddi kültürünün ortadan kaldırılması ve aydın kesimin sindirilmesi, en büyük insanlık suçlarından biridir. Bu insanlık suçu, farklı etnik ve dini unsurların bölgeye teşvik edilen göçü ve yeni bir maddi kültür inşasıyla birlikte tarihi seyrin

yapay bir şekilde değiştirilmesi sonucunu doğurur. Kırım Türk-Tatarlarının¹ tarihte yaşadığı her türlü zorluk ve acının özü budur. Çarlık Rusyası ile Sovyetler Birliği dönemlerinde birbirinden ayrı iki dünya görüşünün iki yüz yılı aşkın süre boyunca Kırım Türkleri üzerinde yarattığı travma, bugün dahi ciddiyetini korumaktadır.

1989 yılında tanınan anavatana geri dönüş hakkı, yaşanan bu derin travmanın iyileşmesi sürecinde yeterli olmamış, bağımsız Ukrayna yönetimi altında ayrımcılığa en çok maruz kalan halk² yine Kırım Türkleri olmuştur.

Rusya Federasyonu'nun 2014 yılında Kırım'ı işgaliyle birlikte, dikkatler yeniden Kırım üzerine çekilmiş ve geçmişte Rus, Türk-Tatar ve Ukrayna halklarını ilgilendiren bu bölgesel sorun; Karadeniz üzerinde artan güçler savaşı, Batı ile Rusya Federasyonu arasındaki temel sorunlar neticesinde; küresel bir boyuta ulaşmıştır. 2021 yılının Haziran ayında kurulan ve içinde G7, NATO ve AB üyesi ülkeleri barındıran Kırım Platformu, bu küresel sorundaki tarafların somut, örgütlü hareketinin son örneğidir. Zirve bildirisinde; planlı Rus göçüne, Ukrayna ve Tatar halklarının kültürel özerklik sorunlarına dönük eleştiriler;³ Rus politikalarının Kırım üzerindeki yeni bir etnik/kültürel temizlik girişimine dönük uluslararası kaygıya işaret etmektedir.

Anlaşılabileceği üzere Kırım'daki Türk varlığına dönük tarihsel saldırılar, bağımsızlık sonrası dönemde Ukrayna ve 2014 yılındaki ilhakın ardından Rusya politikalarıyla varlığını sürdürmektedir. Bu değerlendirme yazısı Kırım'daki Türk varlığına dönük işlenen insanlık suçunu, çeşitli tarihi ve güncel safhalar eşliğinde incelemektedir.

Kırım Türklerinin Yaşadığı İnsanlık Dramının Safhaları

Hazarların yıkılmasıyla Kırım'a göçen Kıpçak Türkleri, yarımadanın Türkleşmesinin temelini oluşturmuştur. 1239 yılında Altınordu Devleti'nin yıkılmasıyla bölgeye tekrar yoğun olarak başlayan Kıpçak-Türk göçü ve Tatar hanlarının güney Türklerinden istediği yardımla Türk/Osmanlı varlığının bölgede güçlendiği 1475 yılı,⁴ Kırım-Türk özdeşleşmesinin iki önemli dönüm noktasıdır.

Kuzeydoğuda Kazan ve doğuda Astrahan (Hacıtarhan) Hanlığıyla komşu olan Kırım, jeopolitik bakımdan da bu özdeşliğin yüzyıllar boyu güvenle sürdürüldüğü bir bölge olmuştur. Ruslar tarafından Türk-Tatar illerine yapılan ilk saldırılarla birlikte 1552 yılında Kazan Hanlığının, 1556 yılında Astrahan Hanlığının düşmesi ve Moskova'ya bağlanması;⁵ ardından Çeçenlerin Osmanlıya ve bazı mirzaların da kendi halklarına karşı savaşında Çarlıktan istediği yardımlar,⁶ Rusların İdil-Ural bölgesini ele geçirmesine ve sonrasında Kuzey Kafkasya'ya ilerlemesine yol açmıştır. Bu ilerleyişle birlikte Osmanlı-Kırım arasındaki Doğu ulaşımının sekteye uğraması ve Doğu Avrupa üzerindeki Rus hâkimiyetinin yükselişi kaçınılmaz olmuştur. Bu sorunun çözülmesi kaygısıyla Don-Volga Nehirleri arasında açılması planlanan kanal,

Bölgenin demografik bakımdan yeniden biçimlendirilmesi 19. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ilk hedeflerine ulaşmış; Rusların tarihsel süreçte Kazakistan, Altaylar ve Sibirya gibi birçok Türk coğrafyasında uyguladığı kolonici politika, Kırım'da da uygulanmıştır.

Osmanlıdaki saray içi muhalefet ve Kırım Hanlığının Astrahan Seferi'ne verdiği yetersiz yardım nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.⁷

Osmanlı Devleti'nin Türk-Rus Savaşları sonucunda 18. yüzyılın ikinci yarısında bölgede kaybettiği güç ile Çarlık Rusya'sının da etkisiyle Kırım Hanlığı'nda ortaya çıkan iç karışıklık, Kırım-Türk özdeşleşmesinin tarih sahnesindeki ilk darbeyi almasına yol açmıştır.⁸ Kırım'ın ilkin bağımsızlaşması ve ardından Çarlık Rusya'sına bağlı bir yönetim birimi haline gelmesi, zorunlu göç/yerinden etme politikalarıyla birlikte şekillenen etnik temizlik adımlarının atılmasına zemin hazırlamıştır.

Bölgenin demografik bakımdan yeniden biçimlendirilmesi 19. yüzyılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde ilk hedeflerine ulaşmış; Rusların tarihsel süreçte Kazakistan, Altaylar ve Sibirya gibi birçok Türk coğrafyasında uyguladığı kolonici politika, Kırım'da da uygulanmıştır. 1820 ve 1860 yılları arasında bölgenin tarıma elverişli iklim koşulları nedeniyle birçok Slav ve gayrimüslim göçmen Kırım'a yerleştirilmiş;⁹ Ermeni, Alman, Rus ve diğer Slav halklardan oluşan unsurların 1854 yılında bölgeye kitlesel göçüyle birlikte 250.000 nüfuslu Kırım'da yabancı halkların nüfusu 100.000'e ulaşmıştır.¹⁰

Kırım Türklerine ait topraklara Rusların yerleştirilmesi ve 1874 yılında askerlik hizmetinin Kırım'lı Türk-Tatarlara zorunlu hale getirilmesinin yarattığı toplumsal baskı,¹¹ Kırım'dan Osmanlıya göçün en büyük nedenlerini oluşturmuştur. 1920 yılına kadar Osmanlı topraklarına Kırım'dan göç eden kişi sayısının 1.800.000 olduğu tahmin edilmektedir.¹² Bu sistemli etnik arındırma siyaseti, Sovyetler Birliği döneminde de devam etmiş ve Türk-Tatar nüfusunun neredeyse tamamı 1944 yılında Kırım'dan göç ettirilmiştir. Kırım'ı Türk-Tatarlıktan arındırmanın izleri; aslında 1944 yılı öncesinde, Sovyetler Birliği'nin kuruluş yıllarından itibaren görülmektedir. 1921-22 suni kıtlığının Türk-Tatar nüfusunu yarımadada ne denli etkilediği açıktır. Bu tarihlerde 60.000'i Türk-Tatar olmak üzere 100.000 Kırım'lı, yaşanan kıtlık neticesinde hayatını kaybetmiştir.¹³

Ancak Kırım özelinde bu kolonici ve yerinden etme siyasetin şiddeti, Stalin döneminde en şiddetli safhasına ulaşmıştır. “Büyük Terör” olarak adlandırılan ve 1930’lu yılların başında ilk etkilerini gösteren bu dönem, 1933 yılında Kırım Türk-Tatar nüfusunun yaklaşık yarısı olan 150.000 kişinin ölümüne neden olmuştur.¹⁴ 1944 yılında, Nazi kuvvetlerine destek verdiği gerekçesiyle Türk-Tatar nüfusu, insanlık dışı yöntemlerle Sibiryaya ve Türkistan’daki çeşitli bölgelere sürülerek Kırım’ın demografik yapısındaki Türk varlığı hemen hemen silinmiştir. Yalnızca Alman saflarına katılan Türk-Tatarların değil, Kızıl Ordu saflarında olanların da savaşın hemen ardından Kırım’dan sürülmesi,¹⁵ Sovyetlerin asıl niyeti olan, Türk kimliğini bölgeden silme siyasetini ispatlar niteliktedir. Ancak ne Çarlık ne de Sovyet idarecileri Türklere uyguladıkları yerinden etme politikasıyla yetinmiştir.

Türklüğün yüzlerce yıl boyu özdeşleştiği Kırım’ı yeniden kimliklendirme hedefinde Türk kültürünü yok ediş ve yapay kültür inşası, Ruslar için en az bu sürgün ve göçe zorlanan kitlelerin büyüklüğü kadar önemlidir.

Türklüğün yüzlerce yıl boyu özdeşleştiği Kırım’ı yeniden kimliklendirme hedefinde Türk kültürünü yok ediş ve yapay kültür inşası, Ruslar için en az bu sürgün ve göçe zorlanan kitlelerin büyüklüğü kadar önemlidir.

Bu bağlamda, zorunlu göç politikalarıyla koşut olarak sürdürülen tarihsel Türk varlığını yok ederek bölge kimliğini yeniden inşa etme çabası, Kırım-Türk tarihinde ilk olarak Rusların Türkçe yer adlarının kullanımını değiştirmesiyle başlamıştır. Böylelikle Rus işgalinin hemen sonrasında Kırım ‘*Tavrida*’, Akmesid ‘*Simferopol*’, Gözleve ‘*Yevpatoriya*’, Kefe ‘*Feodosiya*’ ve Akyar üzerine kurulan yeni liman şehri ‘*Sivastopol*’ olarak isimlendirilmiştir.¹⁶ Birçok akademisyene göre bu durum, Rusların gözünde Türk-Tatar kültürünün ilkelliği ile ilgilidir. Ruslar kendilerince, bu geri kalmışlığa bir son vermişlerdir.¹⁷ Rusların kültür temizliği ve Ruslaştırma olarak adlandırılacak bu tür politikalarına, bazı Tatar mirzaların Rus aristokrasisine katılması sürecinin de dâhil edilmesi mümkündür. Akdes Nimet Kurat, eskiden vergi olarak alınan kürkü, hanlığın yayıfladığı dönemde bin bir ricayla Moskova’dan isteyen mirzaları çarpıcı bir biçimde dilencilikle suçlamaktadır.¹⁸

20. yüzyıla gelindiğinde Sovyet idarecilerinin Kırım Türklüğüne bakış açısı, Çarlığın Türk-Tatar ve Müslüman kültürüne yaklaşımından pek farklı olmamıştır.

Çarlık Rusya'sının uygarlaştırma adı altında yürüttüğü kültür özerkliğine karşı politikalar, Sovyetler Birliği döneminde de sosyalistleştirme adı altında işlenmiş ve aslında temelde feodalite ve geri kalmışlık gibi farklı ölçütler belirlense de, Kırım'daki kültürel temizlik bütün hızıyla devam etmiştir.

Bolşeviklerin eski Rus topraklarında üstün gelmesinin ardından, Galiyev'in katkısıyla Kırım Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulması ve ardından 1923-1928 yılında Veli İbrahim'in liderliğinde süren ve birçok Tatar tarafından altın çağ olarak yorumlanan dönem,¹⁹ Moskova yönetiminin Türklük üzerine izlediği olumsuz siyasetin ilk uygulamalarıyla sona ermiştir.

Milli bir hükümetin etkin olduğu Kırım'ın siyasi ve kültürel özerkliği, 1928 yılında Veli İbrahim'e yapılan burjuva milliyetçisi suçlaması ve idam edilişleriyle yitirilmiş;²⁰ bölgede sağlanan kesin Bolşevik iktidarının ardından Sovyetler Birliği, Çarlık Rusya'sında olduğu gibi Kırım Türklüğüne karşı bir kültürel temizlik siyasetini uygulamaya koymuştur.

Bu doğrultuda, Tatar milli tiyatroları ve çağdaştırılmış Tatar eğitim kurumları kapatılmış, Türk kültürü üzerine gerçekleştirilen bu yeni Rus akını, Tatar aydınları üzerindeki şiddetli politikalar izlemiştir. Gazete ve dergi editörleri, Tatar milli tiyatrolarının yönetmenleri, şairler ve yazarlar tümüyle kovulmuştur. Burjuva milliyetçiliği ya da Sovyet karşıtı propagandayla suçlananların çoğu Sibiryaya ya da Urallara sürülmüştür.²¹ Mehmet Niyazi'nin 1935 yılında yazdığı, "Öz Yurdumda Garibim" adlı şiiri,²² muhtemelen bütün bu vahim olaylar silsilesi sonucu kaleme alınmıştır. Ancak Kırım Türklüğünün bu acı vesikası, 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonunda yaşanan 1944 sürgünüyle de devam etmiş, 1944 yılı mayıs ayında dolduruldukları yük vagonlarıyla ana yurtlarından koparılan Türk-Tatarların yarısı yollarda hayatını kaybetmiştir.

Sonuç

1944 yılında vagonlara doldurularak Asya'nın içlerine adeta bir yığın gibi boşaltılan Kırım Türklüğü, binlerce yıllık teşkilat bilinciyle Özbekistan ve çevresinde toplanarak kendi yurtsuzluk diasporasını oluşturmuştur. Yurtsuzların diasporası, özellikle Gorbaçov döneminde çeşitli protestolar ve dünya kamuoyunun dikkatini çekmek suretiyle anavatanına dönüş için temel haklarını kazanma uğraşına girişmiş ve sonuçta, 2010'lu yılların başında Kırım'daki Türk-Tatar nüfusu 300.000'i aşmıştır. 2015 yılı itibarıyla bu sayı, Kırım'daki toplam nüfusun yüzde 12'sine karşılık gelmektedir.²³ Ancak Kırım Türklerinin yaşadıkları sorun, anavatanlarına geri dönüş süreciyle bit-

memiş, Kırım ve Ukrayna'nın diğer bölgelerinde çok sayıda ayrımcılıkla yüzleşmeye devam etmişlerdir.

1990'lı yıllarda Kırım Türklerinin kaybedilen mülk ve arazilerinin geri kazanımı gibi çeşitli talepleri, Ukrayna Devleti tarafından görmezden gelinmiş ve geciktirilmiş. Bu hakların geri alınması doğrultusunda, Kırım Türklerinin 1997 yılında AGİT'e 100.000'i bulan imzayla yaptığı kitlesel başvuru, Ukrayna Devleti tarafından dikkate alınmamış, Ukraynalı diplomatlar Kırım Türklerinin genel durumu ve talepleriyle ilgili süreci, dış kamuoyuna gerçeklikten kopuk bir biçimde yansıtmışlardır.²⁴

2010 yılına gelindiğinde Ukrayna Devleti'nin bu ayrımcı politikaları; Kırım Türklerinin yüzde 60'ının sürekli iş bulamadığı, yaşadıkları evlerin yüzde 25'inde su, yüzde 20'sindeyse gaz bulunmadığı sosyo-ekonomik ortamın ana kaynağını oluşturmuştur.²⁵ 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından işgal edilmesiyle, hâlihazırda çok sayıda ekonomik ve sosyal zorlukla yüzleşen Türk unsurların Kırım'daki varlığını yeni bir tehditle karşı karşıya bırakmıştır.

Ancak Kırım Türklüğünün bu acı vesikası, 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonunda yaşanan 1944 sürgünüyle de devam etmiş, 1944 yılı mayıs ayında dolduruldukları yük vagonlarıyla ana yurtlarından koparılan Türk-Tatarların yarısı yollarda hayatını kaybetmiştir.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırılarını artırdığı 2021 yılı sonrasında, Kırım Türklerinin bir kısmının Ukrayna'nın çeşitli bölgeleriyle, Avrupa ülkeleri ve Türkiye'ye başlattığı yeni ve zorunlu göç, 250 yıla yakın bir sürede yaşanan acı tecrübelerin son safhasıdır.

Bir zamanlar, Kırım'ın baskın nüfusunu oluşturan Kırım Türklüğü, bugün anavatanında azınlık durumundadır. 2014 yılı Rus işgali sonrasında, eski tehlikenin yeni yüzüyle karşı karşıya kalan Kırım Türklüğü ve bütün Türk Dünyası'nın ortak acısı; yakın çağda yaşanan en çarpıcı insanlık dramlarından biridir.

Kaynakça

Aydingün, İ. (2012). *Ne Doğu Ne Batı Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna*. Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Halil, E. (2023). *Demokratik Ukrayna'da Kırım Türkleri*, Eurasian Academy of Sciences (48).

Kaya T. (2014). *Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler*. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (51). s. 357-378.

Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015). *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM

Kurat, A. N. (2014). *Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi*. (6. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu

Şahin C. (2015). *Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (8/39). s. 326-339.

Sonnotlar

- 1 Türk-Tatar, Türk-Kazak ve benzeri biçimlerde kullanılan ikili kimlik tanımı, 19. yüzyıl sonunda modernizm ve milliyetçi akımların sonucu olarak İdil-Ural, Kafkasya ve Türkistan coğrafyalarında sıklıkla kullanılmıştır. Benzeri biçimde Tatar, Kırgız, Kazak, Özbek ve Türkmen aydınları yine bu dönemde, kendilerini doğrudan "Türk" olarak da yaygın bir biçimde adlandırmışlardır. Metinde Kırım Tatarlarının yaşadığı sorunların tarihi evlerinin anlatımında, Türk-Tatar ve Kırım Türkü kavramlarının tercih edilmesinde ana gerekçe budur.
- 2 Aydingün, İ. (2012): 258. *Ne Doğu Ne Batı Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna*. Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- 3 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015): 12. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 4 a.g.e.
- 5 Kurat, A. N. (2014): 168-169. *Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi*. (6. Basım). Ankara: Türk Tarih Kurumu
- 6 a.g.e. 170-171.
- 7 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015): 20-21. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 8 Osmanlı-Rus çekişmesinin Kırım ve Doğu Avrupa'da olanca kuvvetiyle arttığı 18. yüzyılın sonunda Şahin Giray, Çarlık yönetimiyle ortak hareket etmiş ve bu yakın ilişki, Kırım halkının Şahin Giray'a isyan etmesiyle sonuçlanmıştır. Hanlık içindeki mücadeleyi fırsat bilen Ruslar, 1783'te Kırım'ı ilhak etmiştir. Osmanlı'nın bu durumu kabullenmeyerek 1787 yılında Rusya'ya açtığı savaş, Kırım'ın 1792 yılında Rusya'ya bağlanmasıyla sonuçlanmıştır. (Şahin C. (2015): 328. *Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 8/39.)
- 9 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015): 36. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 10 a.g.e.
- 11 a.g.e. 35.
- 12 Şahin C. (2015): 330. *Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (8/39)
- 13 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015): 44. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 14 a.g.e. 46.
- 15 a.g.e. 50.
- 16 Şahin C. (2015): 328. *Rus Yayılmacılığına Bir Örnek: 1944 Kırım Türklerinin Sürgünü*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (8/39)
- 17 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015): 36. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 18 Kurat, A. N. (2014): 172. *Başlangıçtan 1917'ye Kadar Rusya Tarihi*. (6th Ed.). Ankara: Türk Tarih Kurumu
- 19 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015):44-45. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 20 a.g.e. 45.
- 21 a.g.e. s. 46.
- 22 Kaya T. (2014): 371. *Kırım Türklerinin 1944 Sürgününün 70. Yılında Kültür ve Sanattaki İz Düşümleri Üzerine Düşünceler*. A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (51)
- 23 Kireççi M. A. & Tezcan S. (2015): 57. *Kırım'ın Kısa Tarihi*. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi. Ankara: ASEM
- 24 Halil, E. (2023): 2. *Demokratik Ukrayna'da Kırım Türkleri*, Eurasian Academy of Sciences (48).
- 25 Aydingün, İ. (2012): 260. *Ne Doğu Ne Batı Hem Doğu Hem Batı: Avrasya'nın Geçiş Ülkesi Ukrayna*. Bağımsızlıklarının Yirminci Yılında Azerbaycan, Gürcistan ve Ukrayna. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

ERMENİ ARAŞTIRMALARI

Altı Aylık Tarih, Politika ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

Ermeni Araştırmaları Dergisi, kendi alanında bilimsel çalışmaya dayalı araştırmaların yayınlanması ve akademisyenler ve araştırmacılar arasında disiplinler arası tartışmaların desteklenmesi amacı ile 2001 yılında yayınlanmaya başlanmıştır. Hakemli bir dergi olan Ermeni Araştırmaları Dergisi, yılda iki defa yayınlanmaktadır. Dili, Türkçedir. Derginin editörü AVİM Başkanı E. Büyükelçi Alev Kılıç, sorumlu yazı işleri müdürü AVİM Analisti Tuğçe Tecimer'dir. Ermeni Araştırmaları Dergisi EBSCO ve TÜBİTAK-ULAKBİM tarafından taranmaktadır.

www.avim.org.tr

E-mail: teraziyayincilik@gmail.com

REVIEW OF ARMENIAN STUDIES

A Biannual Journal of History, Politics, and International Relations

The *Review of Armenian Studies* is an English language biannual academic journal that was established with the aim of publishing academic papers to stimulate inter-disciplinary debate between academics and practitioners on topics relating to Armenian Studies. The editor of the journal is Director of AVİM Ambassador (R) Alev Kılıç, while the managing editor is AVİM Analyst Dr. Teoman Ertuğrul Tulun. The journal is indexed by EBSCO and TÜBİTAK/ULAKBİM.

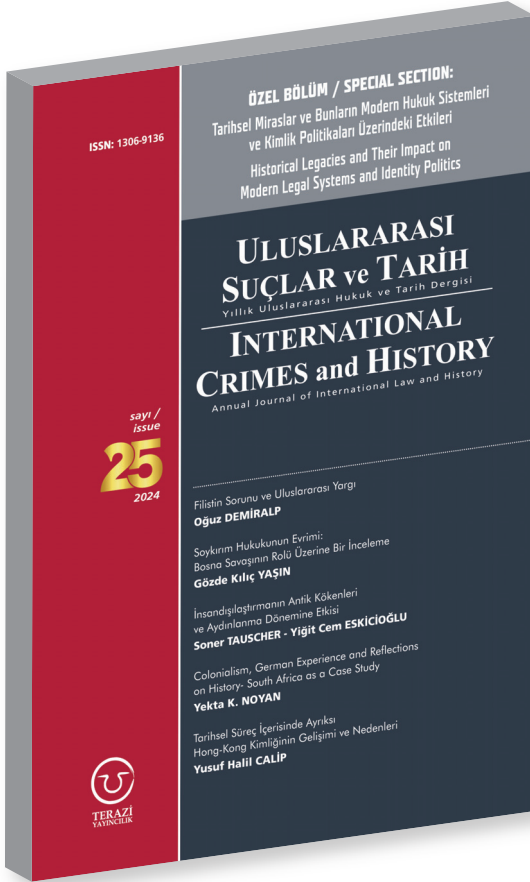

www.avim.org.tr

E-mail: teraziyayincilik@gmail.com

ULUSLARARASI SUÇLAR ve TARİH

Yıllık Uluslararası Hukuk ve Tarih Dergisi

Uluslararası Suçlar ve Tarih / *International Crimes and History* (UST / ICH), yılda bir kez yayınlanan hakemli çift dilli (Türkçe ve İngilizce) bir dergidir. Dergi, yayın hayatına 2005 senesinde başlayan UST / ICH'nin inceleme alanları Balkanlar, Kafkasya, Avrasya ve Orta Doğu'da toplumlar, etnik gruplar, dini gruplar ve uluslar arasındaki anlaşmazlıklar, çatışmalar ve işlenen suçlardır. Dergi'nin editörü AVİM Başkanı E. Büyükelçi Alev Kılıç, sorumlu yazı işleri müdürü AVİM Analisti Dr. Teoman Ertuğrul Tulundur. UST / ICH, TÜBİTAK-ULAKBİM ve EBSCO tarafından taranmaktadır.

INTERNATIONAL CRIMES and HISTORY

Annual International Law and History Journal

Tarih/Date:/...../20.....

Adı Soyadı/Name Surname :

T.C. Kimlik Numarası :
/ ID Number

Adres/Address :

İlçe/Town:..... **Şehir/City:**.....

Telefon/Telephone :

GSM :

E-mail :

Tek Sayı Ücreti/One Issue: 220 TL

Yıllık Abonelik Ücreti / Annual Order (2 sayı / 2 issues): 440 TL

Yurtdışı Yıllık Abonelik Ücreti /Subscription Outside of Turkey (2 Sayı/ 2 issues): 50 Euro

Ödeme Şekli / Payment:

Banka Havalesi / Bankwire Posta Çeki / Post Check Nakit /Cash

** Siparişinizin gönderilebilmesi için formu dekontla birlikte gönderiniz.*

** Please send decont together with the form to receive your order.*

Aşağıdaki banka/posta çeki hesap numaralarına ödeme yapabilirsiniz:

Please send your payment to the following bank account:

Terazi Yayıncılık,

Garanti Bankası-Çankaya/ANKARA Şubesi / Branch: 181/6296007

Posta Çeki Hesabı /Postal Check Account: Ankara/Çankaya/Merkez 5859221

IBAN No: TR96 0006 2000 1810 0006 2960 07

İletişim Bilgileri/Contact Details:

Terazi Yayıncılık Bas. Dağ. Dan. Eğt. Org. Mat. Kırt. Ltd. Şti.
Süleyman Nazif Sok. No. 12/B Daire 4 06550 Çankaya/ANKARA

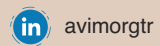
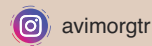
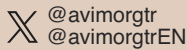
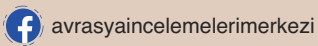
Tel: 0 (312) 438 50 23-24 • Fax: 0 (312) 438 50 26

E-mail: terazi yayincilik@gmail.com

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 2-3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

www.avim.org.tr

